

600A FILIPKENSVIJVER TURNHOUT

Domein met landhuis en bijgebouwen

Oude Beersebaan 34 | 2300 Turnhout

BEHEERSPLAN

Opgemaakt door **ARAT architecten**

Fraikinstraat 71 | 2200 Herentals | www.arat.be

T 014 24 86 90 | info@arat.be

Opgemaakt te Herentals | maart 2020

Opdrachtgever | **Jeff Avonds**

Oude Beersebaan 34 | 2300 Turnhout

Contactpersoon | Jeff Avonds

ARAT

HOOFDSTUK 01 IDENTIFICATIE		11
01.01	SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED	11
01.02	BESCHERMING	11
01.03	RUP	13
01.04	EIGENDOM & GEBRUIK	13
01.05	SITUERING	13
01.06	ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK	13
 HOOFDSTUK 02 HISTORISCHE NOTA		 17
02.01	INLEIDING	17
02.02	KORTE CHRONOLOGIE	17
02.03	GESCHIEDENIS VAN HET DOMEIN FILIPKENSVIJVER	19
02.03.01	Analyse van historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw	19
02.03.02	Evolutie van het domein in de 19de eeuw	23
02.03.03	Evolutie van de bebouwing in de 20ste eeuw	25
02.04	TYPLOGIE VAN HET DOMEIN	29
02.04.01	Historische dreven en paden	29
02.04.02	Dreven en paden anno 2020	30
02.04.03	Lusthof	31
02.04.04	Parkaanleg	33
 HOOFDSTUK 03 INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN		 37
03.01	PLANNEN	37
03.02	LANDHUIS	39
03.02.01	Exterieur	39
03.02.02	Interieur	45
03.02.03	Andere gebouwen	47
03.03	LANDSCHAPPELIJK ERFGOED	51
03.03.01	Algemene beschrijving	51
03.03.02	Vijvers	53
03.03.03	Bomen en bomengroepen	55
03.03.04	Bespreking per perceel	58
03.03.05	Kleine bouwkundige elementen in het landschap	85
03.04	LIJST MET ERFGOEDELEMENTEN	86
03.05	LIJST MET ERFGOEDKENMERKEN	86

HOOFDSTUK 04	BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN	91
04.01	ERFGOEDWAARDEN BESCHERMINGSBESLUIT	91
HOOFDSTUK 05	VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER	95
05.01	VISIE OP BEHEER	95
05.01.01	<i>Inleiding</i>	95
05.01.02	<i>Bouwkundig erfgoed</i>	95
05.01.03	<i>Landschappelijk erfgoed</i>	96
05.02	BEHEERSDOELSTELLINGEN	97
05.02.01	<i>Overzicht beheersdoelstellingen</i>	97
05.02.02	<i>Toelichting beheersdoelstellingen</i>	98
HOOFDSTUK 06	OPSOMMING VAN DE WERKZAAMHEDEN	107
06.01	ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN	107
06.02	CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKZAAMHEDEN	109
06.02.01	<i>Landhuis</i>	109
06.02.02	<i>Hoeve</i>	110
06.02.03	<i>Parkarchitectuur</i>	111
06.02.04	<i>Landschappelijk erfgoed</i>	111
06.03	ONDERHOUDSMAATREGELEN	112
HOOFDSTUK 07	VOORSTEL OPVOLGING EN EVALUATIE	117
07.01	PLANNING	117
07.02	ONDERHOUDSLOGBOEK	117
HOOFDSTUK 08	BIJLAGEN	121
08.01	BIJLAGE 08.01 - LIJST DER WERKEN	121
08.02	BIJLAGE 08.02 - LIJST DER WERKEN VAN BOMEN EN STRUIKEN	121
HOOFDSTUK 09	BIBLIOGRAFIE	125
09.01	LITERATUUR	125
09.02	ARCHIEVEN	125
09.03	AFBEELDINGEN	125

In maart 2019 werd er gestart met de opmaak van dit beheersplan voor het domein Filipkensvijver, gelegen in Turnhout. Het domein werd in 1984 beschermd als cultuurhistorisch landschap omwille van de wetenschappelijke - in casu natuurwetenschappelijke - waarde, en de esthetische waarde. Het domein maakte eeuwenlang deel uit van een divers natuurgebied. De bebouwing is relatief recent. Het beheersplan heeft als doel een visie te vormen voor het beheer van het natuurdomein in relatie met de bebouwing voor de komende vierentwintig jaar en zal tevens een nadruk leggen op het privé-karakter van dit domein als particulier eigendom.

In het eerste hoofdstuk van het beheersplan wordt het gebouw geïdentificeerd en wordt het beschermingsstatuut toegelicht. In hoofdstuk twee wordt de korte historiek en de bouwgeschiedenis onderzocht. In het derde hoofdstuk worden de erfgoedelementen van de gebouwen van het domein en het domein zelf geïnventariseerd, beschreven en opgelijst en waar mogelijk teruggekoppeld aan historische bronnen. Na deze oplijsting worden in hoofdstuk vier de erfgoedwaarden van het gebouw in kaart gebracht, die niet alleen aan de grondslag van de bescherming liggen, maar eveneens een basis vormen voor hoofdstuk 5. In dit hoofdstuk worden beheersvisies en -doelstellingen geformuleerd over welke toestand men wenst te bereiken en op welke manier. Dit leidt uiteindelijk tot een opsomming van de werkzaamheden in het zesde hoofdstuk met daaropvolgend een lijst der werken.

HOOFDSTUK 01

IDENTIFICATIE

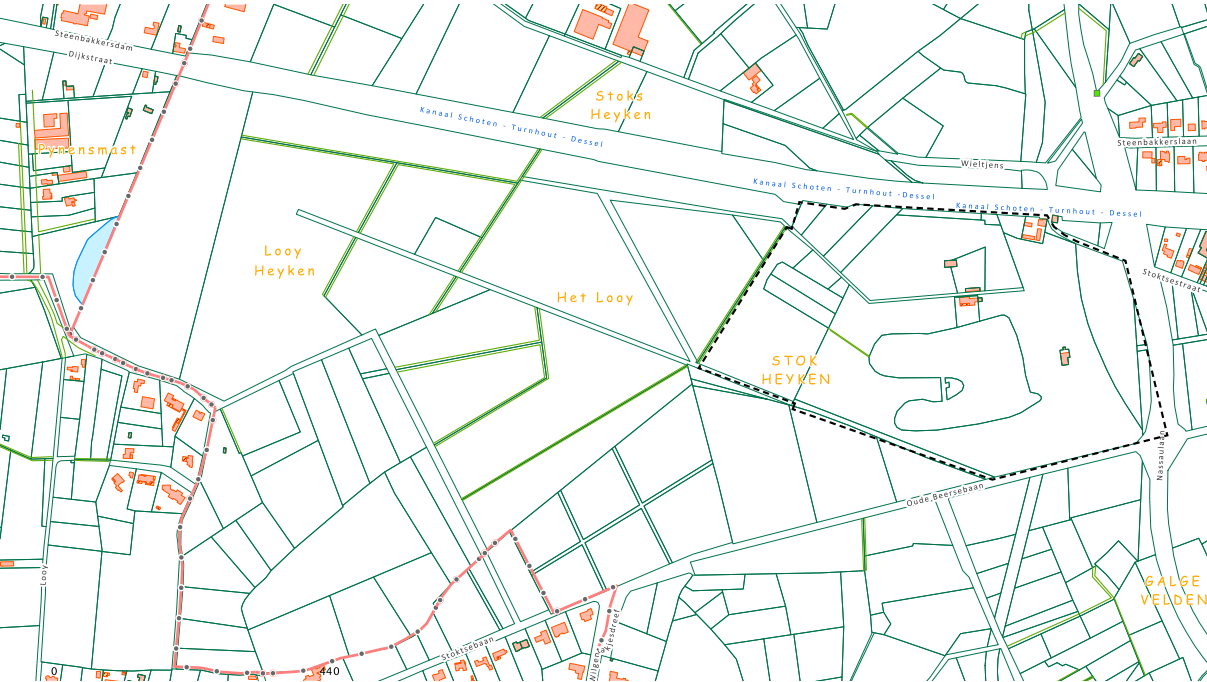
01.01 SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het eclectisch landhuis uit 1871 met overwegend neoclassicistische inslag bevindt zich in het oudere domein Filipkensvijver. Vandaag bestaat het domein uit een park met vijver en bos. De afbakening van het onderzoeksgebied volgt het parkdomein met de gebouwen die er deel van uitmaken, zoals aangeduid in het beschermingsbesluit. (afb. 1)

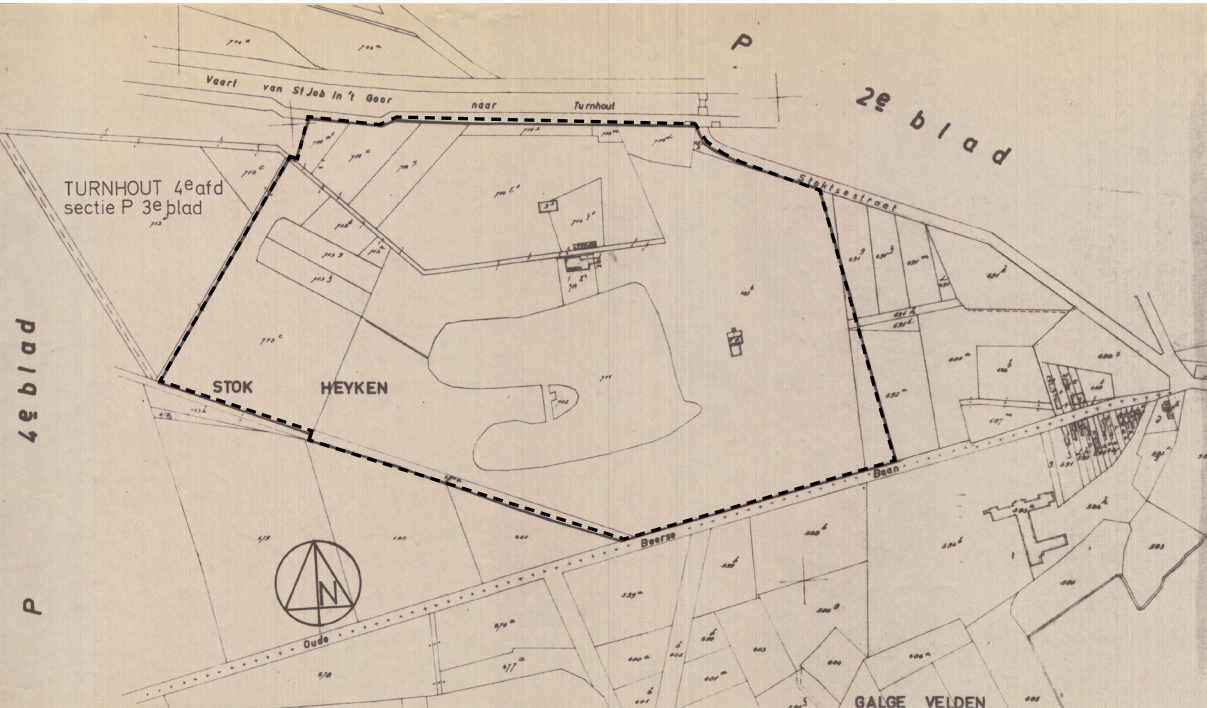
Naam	Domein Filipkensvijver Turnhout
Ligging	Oude Beersebaan 34, 2300 Turnhout
Kadaster	4 ^e afdeling Turnhout, sectie P, perceelnummers: 706N-P, 714K2, 686A, 714D2, 706M, 693, 712, 713A-G, 714 X-Z, 714A2, 698, 691I (deel), 714F2, 714G2, 692A (deel), 691G (deel), 691H (deel), 714H2, 685B (deel), 714 E2, 711
Datering	19de eeuw
Bescherming	Als cultuurhistorisch landschap (26-06-1984), besluitnummer 11129
Geïnvventariseerd	Inventarisnummer 12176 (vastgesteld 29-03-2019)
Gebruik	Privé-domein met woning

01.02 BESCHERMING

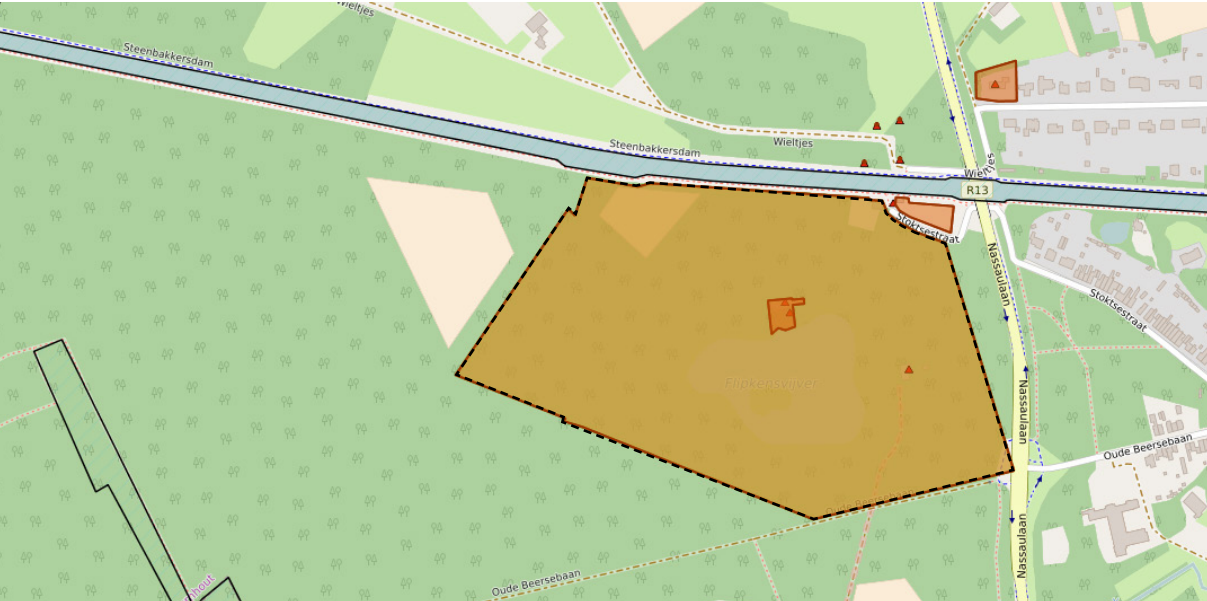
Het domein Filipkensvijver met gebouwen die deel uitmaken van de site, is beschermd als cultuurhistorisch landschap omwille van het algemeen belang gevormd door de natuurwetenschappelijke en de esthetische waarde.¹ De oorspronkelijke afbakening van de bescherming werd aan de oostzijde ingeperkt in 1984: [...] van het besluit van de Vlaamse Executieve van 30 juni 1982 tot bescherming als landschap van de Filipkensvijver te Turnhout vervallen de woorden "met uitzondering evenwel van de strook, afgebakend als sectie 111 van de ring rond Turnhout"[...].² De bescherming omvat een klein deel van het uitgestrekte bosgebied Het Looi.

afb. 1: Kadasterplan met aanduiding van de afbakening van de oorspronkelijke perimeters van de bescherming in zwarte stippellijn © FOD Financiën via CADgis

afb. 2: Plan behorende tot het beschermingsbesluit en aanduiding van de oorspronkelijke afbakening van de bescherming in zwarte stippellijn © Agentschap Onroerend Erfgoed

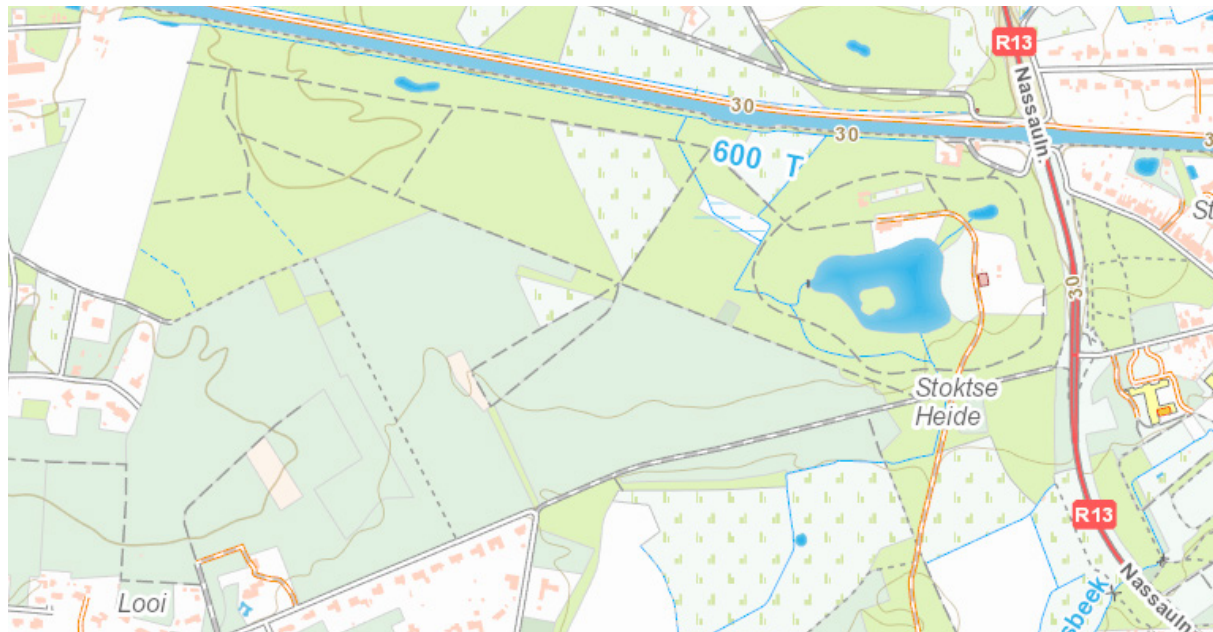

afb. 3: Begrenzing van de bescherming als cultuurhistorisch landschap (zwarte stippellijn) © Geoportaal

1 Agentschap Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/7196>.
2 Agentschap Onroerend Erfgoed, wijzigingsbesluit 11129, 26/06/1984, <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/11129>.

afb. 4: Luchtfoto zomer 2015 © Geopunt

afb. 5: Topografische kaart 2019 © NGI Topomap viewer

afb. 6: Zicht op het domein in de zomer

01.03 RUP

Het domein Filipkensvijver is gelegen binnen de zonde van het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan 'Afbakening regionaalstedelijk gebied Turnhout'.³

01.04 EIGENDOM & GEBRUIK

Het domein Filipkensvijver is in privébezit. Het landhuis en de hoeve zijn bewoond door de eigenaars en het park wordt onderhouden door diezelfde eigenaars. Het domein is niet publiek toegankelijk. In de toekomst zal dit ook zo blijven. Een gedeelte van het bosgebied 'Het Looi' maakt ook deel uit van de bescherming.

01.05 SITUERING

Het te bestuderen gebied bevindt zich ten noordwesten van het stadscentrum van Turnhout. Ten noorden wordt het begrensd door het kanaal Antwerpen - Turnhout (aangelegd in 1844), ten oosten door de Stoktsestraat, ten zuiden door de Stoktse Heide en de Oude Beersebaan en tenslotte ten westen door het omvangrijke bosgebied het Looi. Om een overzicht te krijgen van het domein, is een studie van de beschikbare luchtfoto's en kaartmateriaal onontbeerlijk.

01.06 ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In 1905 leidde een grafheuvelonderzoek in het domein tot de vondst van drie urnen uit de Hilversumcultuur (1775-1575 vóór Christus), te situeren in de bronstijd, waaronder de bekende Drakenstein-urn, bewaard in het Taxandriamuseum.⁴

³ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/f7f24a72-20ed-4a29-a78f-472245246678>.

⁴ De Sadeleer S. & Plomteux G. 1997: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Antwerpen, Arrondissement Turnhout, Kanton Turnhout, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 16N1, Brussel - Turnhout, 1997: 331-332.

HOOFDSTUK 02

HISTORISCHE NOTA

02.01 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt de geschiedenis van het domein Filipkensvijver toegelicht. Naast de geschiedenis van de gebouwen wordt ook aandacht geschonken aan het domein zelf met park, vijver en bos.

Het ten noordwesten van Turnhout gelegen domein bestaat uit een park met vijver en bos (een eiken-berkenbos volgens de Biologische Waarderingskaart), ten noorden begrensd door het kanaal Dessel - Turnhout - Schoten, ten oosten door de Stoktsestraat en de Nassaulaan, ten zuiden door de Stoktse Heide (Oude Beersebaan) en ten westen door het Looi. Het domein is vanaf de Antwerpsesteenweg rechtstreeks toegankelijk via een monumentale, dubbele beukendreef. Talrijke paden en dreven doorlopen het park en bos, concentrisch rondom de vijver.

De sfeer en setting van de Kempen in de 19de eeuw wordt gevat in de beschrijving die Victor Hugo neerpende in zijn reisverslag uit 1837 toen hij een reis doorheen de Kempen ondernam: *"Van Lier naar Turnhout verandert het landschap van aanzien; het is niet langer het vette, groene Vlaanderen, het is een zandbank, een met as bedekte moeilijke weg, schraal gras, dennenbossen, bosjes en eikenhakhout, heidevelden, hier en daar een ven, wild en streng land, een soort Solagne. Ik heb in die woestenij vier mijlen afgelegd zonder iemand anders te zien dan een trappist die aan het ontginnen was, een triest werker op een trieste akker(...). De heide was oneindig en droog als een vlakte in Oud-Castilië; de rossige, zondoorstoofde aarde vormde hier en daar aan de horizon van die plotselinge kartelingen die aan traptreden doen denken; geen toren in de verte, nauwelijks een boom."*⁵ Het domein zelf is vandaag een toonbeeld van groene weelderigheid met een uitgebreid bomenbestand en een grote vijver. De droge, zanderige Kempense natuur zoals Victor Hugo ze beschreef, was een dagelijkse realiteit in de omgeving van Turnhout. Het vennengebied van het domein Filipkensvijver is een oase waar het aangenaam vertoeven is. Het is niet voor niets dat het domein in de loop van de 19de eeuw omgevormd werd tot lusthof met park.

02.02 KORTE CHRONOLOGIE

18de eeuw en eerder:	Het domein bestaat uit heidegronden met ven en vijvers
1834:	Gronden van het huidige 'Filipkensvijver' in bezit van grootgrondbezitter Jacobus Michielsens
1871:	Bouw van een lusthof op het domein door Jozef L. H. Van Ravensteyn
Jaren 1870:	Aanleg van het park in Engelse landschapsstijl door Van Ravensteyn
1903:	Aankoop van het domein door Louis A. De Ruyter en verbouwing van het lusthof tot kasteel
1920:	Aankoop van het domein door Herman Westendorp Dozy
1933:	Aankoop van het domein door Jozef Avonds
1984:	Domein beschermd als cultuurhistorisch landschap

5 Overgenomen uit: Bosbeheerplan door PLANOBOS bvba in opdracht van AVIMCO n.v.- FORIMCA n.v., Bosgroeping AVOBOS met een afmeting van 177 ha 70 a 50 ca, 2002: 48.

02.03 **GESCHIEDENIS VAN HET DOMEIN FILIPKENSVIJVER**

02.03.01 ANALYSE VAN HISTORISCHE KAARTEN UIT DE 18DE EN 19DE EEUW

Het gebied van wat men nu de Filipkensvijver noemt, is een deel van het grotere natuurgebied Het Looi. Eeuwenlang is het grotendeels onontgonnen heidegebied geweest met een verspreide aanwezigheid van vennen en vijvers. De benaming 'Filipkensvijver' ontstond pas in de 19de eeuw.⁶ Op dat moment werd dit gedeelte van Het Looi ontwikkeld tot een privé-domein.

1712 - Topografische kaart van de Zuidelijke Nederlanden door Frickx

Eugène-Henri Frickx' faam als cartograaf is voornamelijk te danken aan de topografische kaart van de Zuidelijke Nederlanden, die deel uitmaakt van zijn verzamelatlas *Cartes des Pays Bas et des frontières de France, avec un recueil del plans des villes, sièges et batailles données entre les hauts alliés et la France*. Eugène Frickx was de stichter van een belangrijke drukkersfamilie in Brussel.⁷ (zie afb. 7 op pagina 18) De Frickx kaart toont een overzicht van de bosgebieden en woongebieden in de omgeving van Turnhout. Het domein is hier nog niet duidelijk zichtbaar maar bevindt zich in heidegebied.

1749 - Figuratieve kaart

Deze 'Caerte figuratief van paelen ende paelsteden separerende de vryheyt Turnhout met Arendonck, ter eendre, ende Vosselaer, Beers, Mercxplas, Baerle-Hertogh, Welde, Ravels, Poppel, Hooghemierde ende Reusel, ter andere syden' werd opgemaakt door de landmeter G. Anthonis in oktober 1749. (zie afb. 8 op pagina 18) Het toont de grenzen van de vrijheid Turnhout en de vrijheid Arendonk. In het gehucht Stokt tussen Turnhout en Vosselaar is de Visbeek ingetekend, die vandaag op dezelfde plaats stroomt. Een waterpartij in het heidegebied kreeg de beschrijving 'vijver'. Ten zuiden van de vijver loopt de 'bane vant Loy op Stokt'.

1771-1780 - Ferrariskaart

De Ferrariskaart is een verzameling van 275 bladen, resultaat van een kartering van de Oostenrijkse Nederlanden en het prinsbisdom Luik. De kaarten werden opgemaakt tussen 1771 en 1780 onder leiding van Joseph de Ferraris, cartograaf en generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische en grootschalige kartering van het huidige België. De kaarten werden zeer gedetailleerd uitgewerkt, met schematische voorstelling van gebouwen.⁸ (zie afb. 9 op pagina 18) De heidevegetatie van het gebied wordt weergegeven en er werd een groot ven of moeras ingetekend, gelijkaardig aan de kaart uit 1749.

1784 - Figuratieve kaart van de geplande steenweg tussen Antwerpen en Turnhout

Deze kaart uit 1784 geeft de nieuwe weg weer die gebouwd werd tussen Turnhout en Antwerpen. (zie afb. 10 op pagina 20) Deze baan is een verworvenheid van de Franse tijd. Onder graaf De Pestre was men in de 18de eeuw begonnen een met linden omzoomde weg te trekken vanaf Oostmalle tot Vosselaar op het huidige tracé van de Antwerpse Steenweg. In de jaren 1820 bereikte deze weg zijn eindpunt aan de Zeshoek. Voorheen passeerde het verkeer naar Antwerpen langs enerzijds Molenstraat, Zandstraat, Visbeek, Vosselaar, Beerse en langs anderzijds de huidige Renier Sniedersstraat, Diksmuidestraat, Oude Beersebaan. De rechte baan vervangt de oude weg tussen Turnhout en Antwerpen. Op schematische wijze worden de verschillende types grondgebruik aangeduid aan weerszijden van de nieuwe steenweg. Het huidige domein is niet ingetekend en situeert zich ten noorden van de nieuwe baan.

6 De Kok, H, Enkele historische aspecten betreffende Filipkensvijver, sd.; Document 'Filipkensvijver', KCML Archief, Agentschap Onroerend Erfgoed, 1981.
7 BRACKE, W., *Vlaanderen in 100 kaarten*, Leuven, 2015: 176.
8 BRACKE, W., *Vlaanderen in 100 kaarten*, Leuven, 2015: 188.

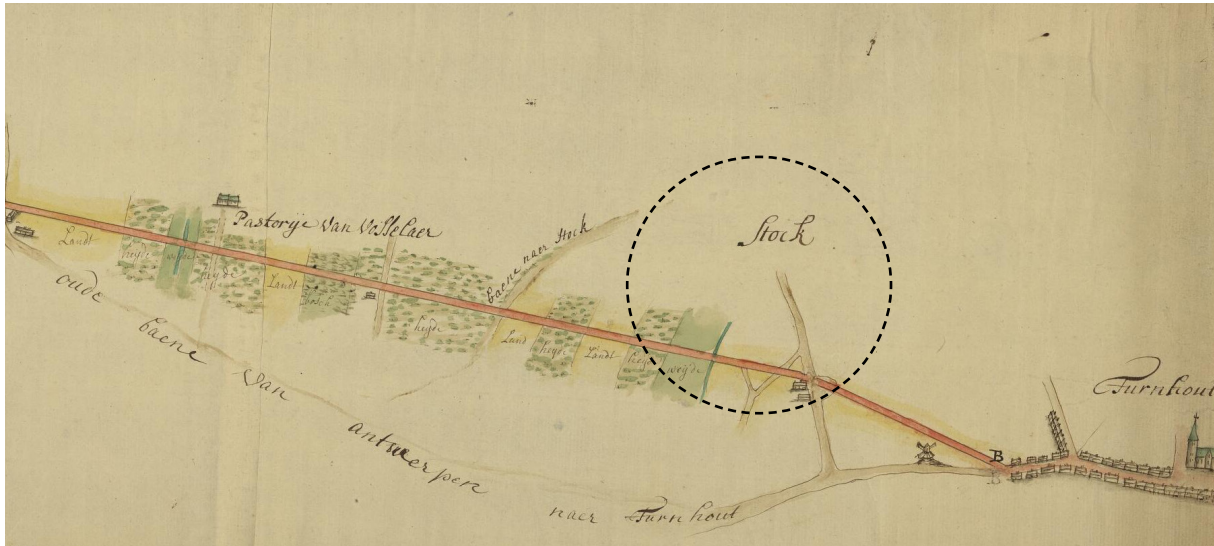
afb. 7: 1712 Detail Frickxkaart © Geopunt

afb. 8: 1749 - Caerte figuratief van paelen ende paelsteden separerende de vryheyt Turnhout met Arendonck © Cartesius

afb. 9: 1771-1777 - Kabinetskaart Ferraris © Geopunt

afb. 10: 1784 - Figuratieve kaart van de geplande steenweg tussen Antwerpen en Turnhout © Cartesius

afb. 12: 1834 - Primitief kadaster met de configuratie van de huidige vijver © Algemeen rijksarchief

afb. 11: 1841 - Atlas der buurtwegen © Geopunt

1834 - Primitief kadasterplan

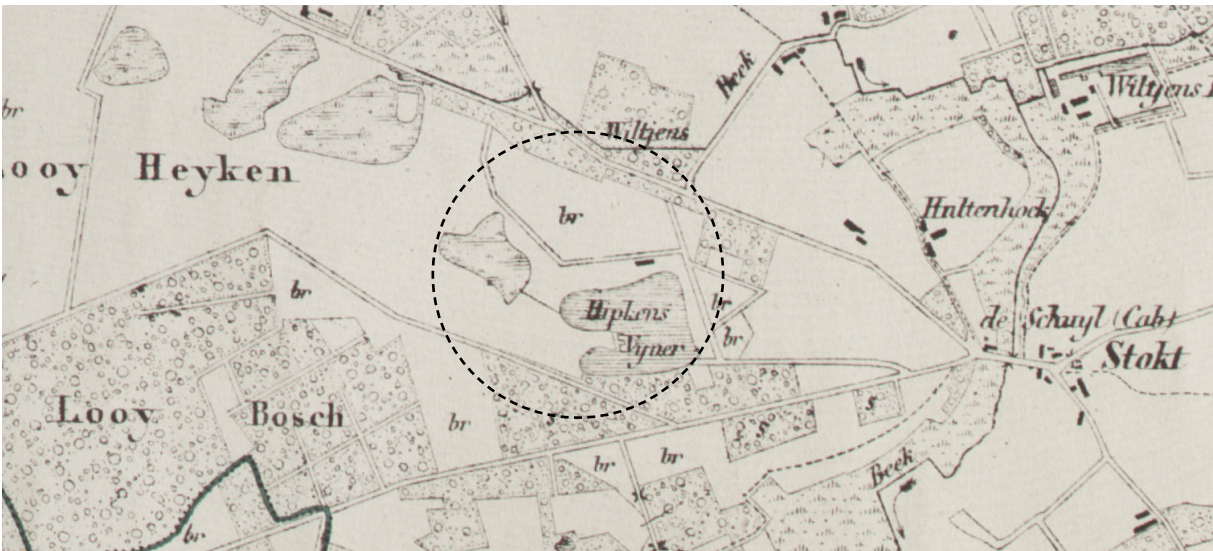
Het eerste kadasterplan, het 'primitief kadasterplan' genoemd, werd opgemaakt aan het begin van de negentiende eeuw, nog onder het Frans bewind. Het werk werd voltooid in 1834, met uitzondering van de provincies Limburg en Luxemburg, waar door uitblijvende vrede met Nederland het werk pas in 1844 voltooid werd. Het is een gedetailleerd register van alle gebouwen en gronden met hun eigenaars.⁹ Op dit plan is de natuurlijke waterpartij van het ven reeds omgevormd tot een vijver door de mens vormgegeven.

1854 - Atlas der Buurtwegen

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt met het uitgangspunt om een inventaris op te maken van alle "openbare" wegen, kleine of grote, en "private wegen met openbare erfdienstbaarheid". De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). In de periode 1843-1845 werden voor alle gemeenten leggers of openbare registers van de buurtwegen opgemaakt. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen. Wat betreft de tekening van het domein Filipkensvijver wordt deze begrensd door diverse buurtwegen en er werd een nieuwe openstelling voorzien die dwars door het domein zou lopen en de buurtwegen nr 9 en 10 zou kruisen. Vermoedelijk werd deze weg nooit aangelegd want op latere kaarten is hier geen spoor van te zien.

1846 - 1854 - Vandermaelen

Philippe Vandermaelen was een internationaal bekend cartograaf. In de periode 1846 - 1854 stuurde hij zijn topografen uit naar de negen provincies om er de nodige opmetingen te doen en publiceerde twee topografische kaarten van België: de kaart op schaal 1:80.000 in 25 folio's was volledig voltooid in 1853, terwijl de 250 folio's van de kaart op schaal 1:20.000 verschenen tussen 1846 en 1854. Voor het eerst wordt er vermelding gemaakt van de benaming 'Flipkensvijver' of Filipkensvijver. Net als op het primitief kadaster en de Atlas der Buurtwegen zijn er twee waterbassins ingetekend. Deze lijken verbonden met een beekje of gracht. Verder bestaat het domein grotendeels uit heide (de aanduiding 'br' wijst op 'bruyère' of heidegrond) en enkel in de noordoostelijke hoek door bosrijk gebied. Het Looi, het bosgebied ten westen van het domein Filipkensvijver, wordt beschreven als 'Looy Bosch'. Tegenover de Atlas der Buurtwegen worden hier enkele wegen aangeduid die dwars doorheen het domein lopen. Mogelijk was het domein toen al afgesloten als privé-eigendom en werden de paden die zich op dit particuliere grondgebied bevonden, niet meegenomen in de registratie van de buurtwegen.

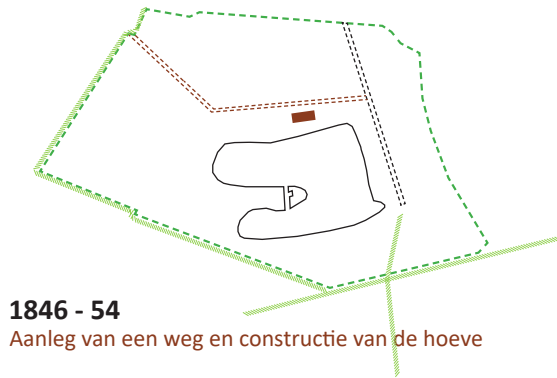
afb. 13: 1846 - 1854 - Vandermaelen © KBR

⁹ Rijksarchief, Primitief kadasterplan Turnhout, Sectie P, 'Stok', 3e blad nrs 380 - 714, www.arch.be (02-04-2019).

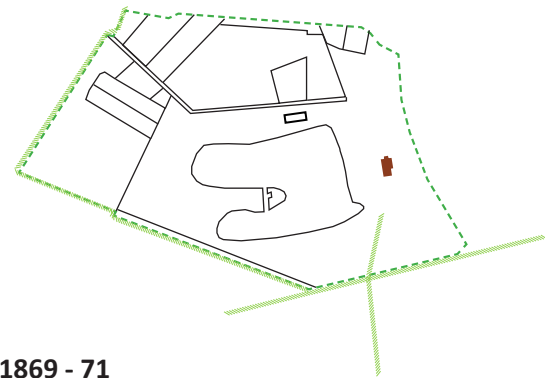
SCHEMATISCHE WEERGAVE VAN DE BOUWKUNDIGE EN LANDSCHAPPELIJKE EVOLUTIE

LEGENDE

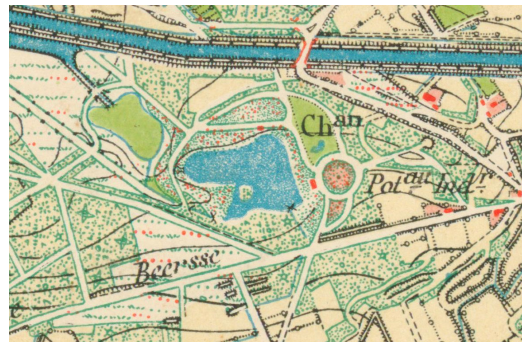
- Dreefstructuur
- Afbakening van de bescherming
- Aanleg van wegen en gebouwen

1846 - 54
Aanleg van een weg en constructie van de hoeve

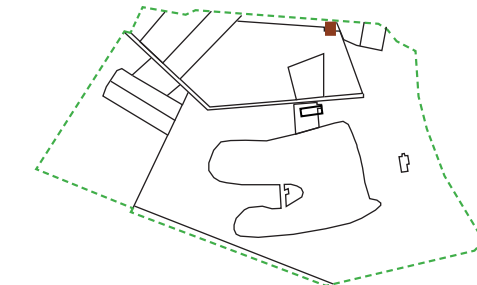
1869 - 71
Constructie van een lusthof

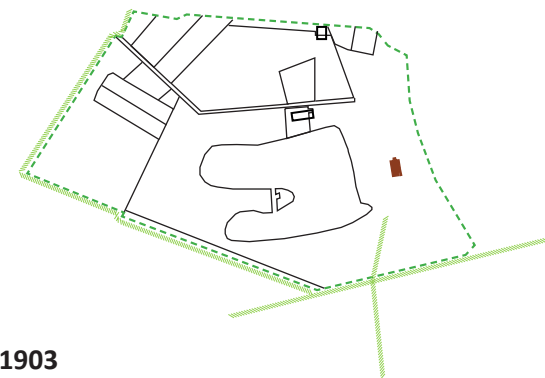
1872
Landschapspark met *Chateau* en hoeve

1882
Veranderingen aan de hoeve en toevoeging van een bijgebouw

1890
Aanpassing van bijgebouw

1903
Verbouwing van het lusthof

1928
Landschapspark met *Chateau* en ommuurd erf

02.03.02 EVOLUTIE VAN HET DOMEIN IN DE 19DE EEUW

Op basis van de mutatieschetsen die bewaard worden in het archief van het kadaster van de provincie Antwerpen, kon er een beknopte chronologie van de bebouwing opgesteld worden. Daarbij wordt duidelijk dat de bebouwing op het domein in fases opgetrokken werd.

De ontwikkeling van het privé-domein Filipkensvijver kadert in een grotere trend die zich in de 19de eeuw manifesteerde. In die periode werden in de rurale gebieden rondom Turnhout grote landgoederen aangekocht en landhuizen met bijbehorende tuinen aangelegd. Rijke stadsbewoners legden een buitenverblijf aan als statussymbool, waar ze het romantische "*terug naar de natuur*" principe intensief beleefden. De infrastructuur die stad en platteland verbond, verbeterde bovendien in sneltempo. Via de dreef die later evolueerde naar de Antwerpse Steenweg, werd Turnhout vlot bereikbaar vanuit de stad.¹⁰ Dit zorgde voor een verhoogde aantrekkingskracht van de uitgestrekte natuur rondom Turnhout. Het domein dat voordien deel uitmaakte van het Looi en nadien de aparte benaming 'Filipkensvijver' kreeg, was vermoedelijk in de 19de eeuw reeds voorzien van verschillende dreven. Op de primitieve kadasterkaart zijn deze wegen aangeduid. Deze dreven bleven ook behouden tot op vandaag.

Het domein behoorde in 1834 toe aan grootgrondbezitter en rentheffer Jacobus Michielsens. Op dat moment was er nog geen sprake van de benaming 'Filipkensvijver'; het gebied wordt dan omschreven onder de noemer hakhout, vijver en dreef. Ook is er nog geen sprake van bebouwing die geregistreerd was op het kadaster: het primitieve kadaster toont een natuurgebied zonder bebouwing. Mogelijk bevonden er zich wel eenvoudige gebouwtjes op het domein zoals een schuur of een opslagplaats die gebruikt werden voor de houtnijverheid.

afb. 14: Enkele oude foto's van de hoeve © Delcampe

Op de kaart van Vandermaelen die gedateerd wordt tussen 1846 en 1854, is er een langwerpig gebouw ingetekend ten noorden van de vijver. Het gaat om de hoeve die in deze periode gebouwd werd en vandaag nog steeds dezelfde voetafdruk heeft maar sterk verbouwd is. Tegen het begin van de 20ste eeuw was de hoeve uitgebreid met meerdere gebouwen en een afgebakend erf. De afbakening van het erf zou daarna duidelijk te zien zijn op de topografische kaarten uit de periode ca. 1910 - ca. 1930.

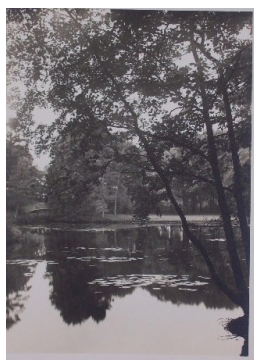
De volgende eigenaar van het domein was Petrus J. Dierckx, notaris, burgemeester en schoonzoon van Michielsens. Van hem kocht Jozef Dierckx het domein en daarna ging het eigendom over naar Coleta Dierckx, vermoedelijk erfgenaam van Jozef Dierckx en echtgenote van Jozef Van Ravensteyn. In 1871 bouwde deze laatste een lusthof of jachtpaviljoen. Hij drukte duidelijk zijn stempel op de vormgeving van het domein. Dat blijkt onder andere uit de smeedijzeren brug over de vijver die hij liet aanleggen met de initialen "C.D." en "V.R." in het smeedwerk van de leuning.

Op de heidegronden en de gronden met hakhout werd een lusttuin aangelegd met zeldzame boomsoorten, romantische hoekjes, erkertjes en bruggetjes over de waterpartijen en dit overeenkomstig de toen heersende smaak, gebaseerd op de Engelse voorbeelden van de romantische tuin. Op de topografische kaart van 1872 werd het 'Chateau' reeds ingetekend, net als de parkaanleg geïnspireerd op een Engels landschapspark met kronkelige paden en groenzones in natuurlijker vormen.¹¹ Het domein was tevens een geliefde plek van het Turnhoutse volk om te komen wandelen. Tijdens de winter ging men bovendien op Flipkensvijver schaatsen.¹²

¹⁰ DE KOK, H., Enkele historische aspecten betreffende Flipkens-Vijver, voorstel tot bescherming KCML dossier, 1981.

¹¹ Bosbeheerplan door PLANOBOS bvba in opdracht van AVIMCO n.v.- FORIMCA n.v., Bosgroepering AVOBOS met een afmeting van 177 ha 70 a 50 ca, 2002.

¹² DE KOK, H., Enkele historische aspecten betreffende Flipkens-Vijver, voorstel tot bescherming KCML dossier, 1981.

afb. 18: Details van verscheidene postkaarten en foto's van het domein en enkele sfeerbeelden van het leven bij Filipkensvijver. Merk op dat er aan de voorgevel van het landhuis een galerij aangebouwd was. De twee lantaarnpalen die zich nu aan de ingang van het domein bevinden, flankeerden voordien de galerij. Datering en auteurs onbekend © Erfgoed Noorderkempen, Delcampe

afb. 15: Toegang tot de dreef vanuit de Antwerpse Steenweg onbekende datum © Delcampe

afb. 16: Toegang naar de dreef vanuit de Antwerpse Steenweg © Google Streetview

afb. 17: Luchtfoto 2013 - 2015 met aanduiding van het beschermde gebied, de verkeersassen van de Antwerpse Steenweg en de Oude Beersebaan (wit) en de dubbele dreef die te zien is op foto © Geopunt

02.03.03 EVOLUTIE VAN DE BEBOUWING IN DE 20STE EEUW

(1) De eerste decennia

In 1903 kocht Louis A. De Ruyter het domein van Van Ravensteyn. Hij zag het iets grootser en verbouwde het jachtpaviljoen tot het huidige landhuis. Uit de bouwsporen blijkt duidelijk dat er aan het huidige gebouw een gedeelte aangebouwd werd. De gedenksteen '1869 - 1903' die ingemetseld werd in de achtergevel, verwijst naar de oorspronkelijke bouwphase en de aanpassing in 1903 door De Ruyter. Er zijn echter geen plannen bewaard van deze verbouwingen. In 1920 verkocht hij het hele domein aan Herman Westendorp Dozy. Deze laatste was een Hollandse Oost-Indiër. Het is goed mogelijk dat hij Oosters geïnspireerde beplanting voorzag in het ensemble van het park, naar analogie met zijn roots.

Uit de periode van de eerste decennia van de 20ste eeuw zijn er enkele familiefoto's bewaard gebleven die een idee geven van het uitzicht van de gebouwen in die periode. Zo is de voorgevel van het landhuis te zien op verschillende foto's. Op basis van archiefmateriaal en de aanwezigheid van de gedenksteen weten we dat er een verbouwing heeft plaatsgevonden in 1903. De basisstructuur en vormgeving van het gebouw zijn echter voor het grootste gedeelte terug te brengen tot de oorspronkelijke bouwphase van 1869 - 1871. Uit de foto's blijkt echter dat er aan de voorgevel een veranda stond die vandaag verdwenen is. Deze rechthoekige veranda was de blikvanger van de voorgevel en bevond zich op de plaats waar zich nu een verhoogd terras bevindt.

(2) De eerste helft van de 20ste eeuw

Een tweede element dat duidelijk wordt op basis van de oude foto's is de weelderigheid van de beplanting en de drevenstructuren. Het iconografisch archiefmateriaal dat beschikbaar is, is niet gedateerd maar vermoedelijk werden de meeste foto's gemaakt in de loop van de jaren 1910 - 1920. Op de foto's zijn namelijk al heel wat volgroeide bomen te zien en ging het dus zeker niet om een beginnende parkaanleg. De aanleg die in de jaren 1870 aangevat werd door de toenmalige eigenaar Van Ravensteyn, werd verdergezet en uitgebreid door de latere eigenaars. Dit spreekt duidelijk uit de foto's. Vandaag beschikt het domein over een monumentaal bomenbestand met als belangrijkste types de tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*), moerascipres (*Taxodium distichum*), rode beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') en els (*Alnus japonica*).¹³

afb. 19: Enkele foto's van de dreven en parkaanleg © Erfgoed Noorderkempen en Delcampe

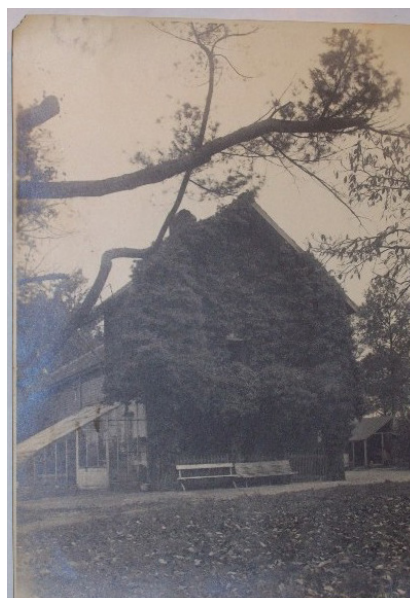
Vanaf 1923 is de structuur en vorm van het domein grotendeels ongewijzigd gebleven. Een oude foto die te situeren is aan het begin van de dubbele beukendreef aan de Antwerpse Steenweg, toont een smeedijzeren hekwerk met daarop de inscriptie 'Filipkens' - 'Vijver' aan elke vleugel van het hekwerk. Dit toont aan dat het domein 'Filipkensvijver' eens veel omvangrijker was en je er letterlijk binnenstapte vanaf de Antwerpse Steenweg. Vandaag wordt met de benaming 'Filipkensvijver' het gebied bedoeld tussen de Oude Beersebaan, de Stoktsestraat en het kanaal Dessel - Turnhout - Schoten.

In 1933 kocht Jozef Avonds dit aanzienlijke perceel grond en onroerend goed van de heer Westendorp. Hij kocht het domein als geheel, dus met landbouwgrond, bosbestanden, bebouwing bestaande uit een landhuis en drie pachthoeven, tot zelfs de inboedel van de gebouwen. In totaal ging het om zo'n 50 ha.

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Domein Filipkensvijver [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12176> (Geraadpleegd op 12-06-2019).

afb. 20: Aan de linkerkant van de hoeve is de aangebouwde serre te zien © Erfgoed Noorderkempen

afb. 21: De serre is links te zien © Delcampe

afb. 22: De trap in rustieke stijl is vandaag verdwenen © Delcampe

Om de aankoop te kunnen financieren verkocht hij verschillende eigendommen, voortkomend uit het privé-bezit van zijn echtgenote Weygerde, en gelegen rond 's Graevendel en Beverdonk, aan plaatselijke boeren. De goederen bestonden uit landerijen, woeste gronden en heiden. Een deel van deze gronden zou later teruggekocht worden. Avonds verkocht tevens enkele gronden gelegen aan het Stokt aan de Jezuiten die er een college zouden bouwen, het huidige Sint-Jozefcollege, waarvan de bouwwerken werden aangevat omstreeks 1935.¹⁴

Tijdens de Tweede Wereldoorlog viel er op 30 maart 1945 een V2-bom op het domein.¹⁵ De bom zou enkel materiële schade veroorzaakt hebben. Waar ze exact gevallen is, is niet duidelijk. Aan het landhuis is er vandaag weinig op te merken van eventuele schade die door deze bom veroorzaakt zou zijn. Mogelijk heeft de hoeve wel onder de impact geleden; dit gebouw is namelijk sterk verbouwd geweest, mogelijk naar aanleiding van schade door deze bominslag op het domein. In de vijver zouden er nog diverse sporen van oorlogsmateriaal te vinden zijn.

Het domein Filipkensvijver werd aangewend voor de verkoop van hout en later van zavel, onder andere voor het bouwen van het Jezuïetencollege. Later werd zavel geleverd voor de aanleg van de ring rond Turnhout, tot ongeveer halverwege de jaren zestig. Daarbij werd een deel van het oorspronkelijke domein afgesplitst. Het zijn deze gronden die rond 1970 werden genivelleerd, afgedekt met zwarte grond en aangeplant met dennenbomen.¹⁶

Na de aankoop van het domein bewoonden de ouders van Jozef Avonds het landhuis. Na de Tweede Wereldoorlog werden nog gronden bijgekocht in de directe omgeving van het Meyenbos, Het Looi en Schaapsgoor. Deze werden allemaal privé-eigendom. Vanaf 1950 ging het beheer van het domein over van privé-bezit naar de vennootschap FORMICA NV, opgericht door de familie Avonds. Na het overlijden van Jozef Avonds in 1976 werd er in 1977 een tweede vennootschap opgericht die zich ook richtte op het beheer van het domein: AVIMCO NV. Op die manier bleef het uitgebreide patrimonium dat opgebouwd was door Jozef Avonds, als één geheel behouden. Vandaag wordt het domein nog steeds als geheel en familiaal bezit beheerd en het is de intentie om dit ook in de toekomst verder te zetten.¹⁷

(3) De pachthoeve

Het tweede gebouw in het domein situeert zich ten noorden van het landhuis. Het gaat om een langgevelhoeve die sterk verbouwd werd in de tweede helft van de 20ste eeuw. Uit de kadasterkaarten valt af te leiden dat er hier al minstens sinds het midden van de 19de eeuw bebouwing was. Rond 1880 werd dit oude gebouw, waarvan we verder geen informatie hebben, verbouwd tot een grote langgevelhoeve met stallen. Oude foto's uit het begin van de 20ste eeuw tonen deze stallen. Op de foto's is er verder een serre te zien aan de zuidkant van de hoeve. Ten noorden van de hoeve, aan de andere kant van het kanaal en buiten de begrenzing van het domein, situeerden zich twee hoeven "Schoutenhoeve" en "Nieuwhoeve" met aanhorigheden.¹⁸ Vandaag behoren deze niet meer tot de besproken site.

Tegen het einde van de 20ste eeuw werd de hoeve verbouwd tot twee woningen, momenteel bewoond door leden van de familie Avonds. Het gebouw werd bijna volledig herbouwd waardoor er weinig tot geen oorspronkelijke elementen bewaard bleven. De meeste dakkapellen zijn verdwenen, net als de poortdoorgangen voor de stallen, de serre en de trap in rustieke stijl naar het balkon aan de kopse gevel. Het baksteenmetselwerk werd opgevoegd met een cementvoeg. Deze elementen waren zeer karakteristiek voor de architectuur van de hoeve. Bovendien werden diverse volumes bijgebouwd waardoor de oorspronkelijke volumetrie van de hoeve niet bewaard bleef.

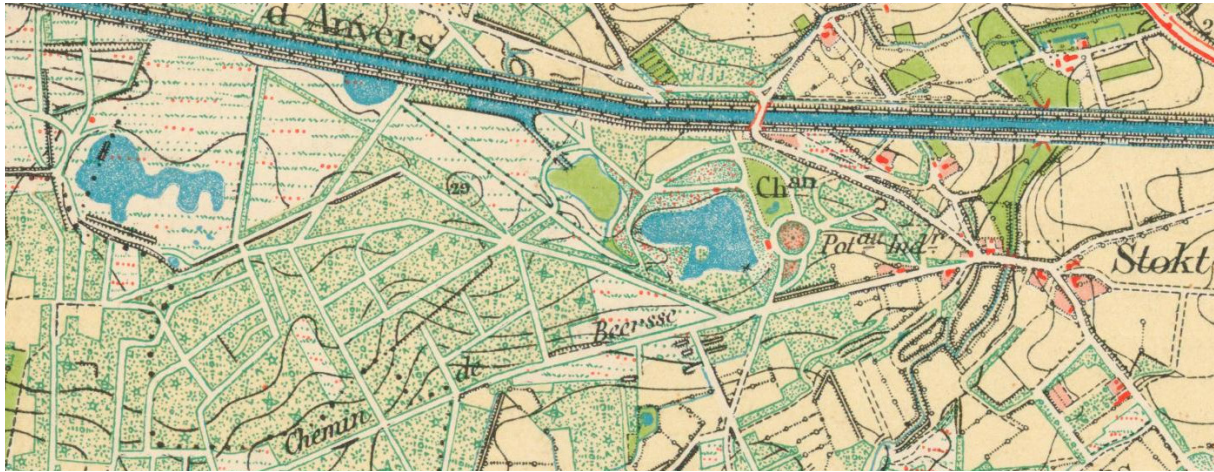
¹⁴ Bosbeheerplan door PLANOBOS bvba in opdracht van AVIMCO n.v.- FORIMCA n.v., Bosgroeping AVOBOS met een afmeting van 177 ha 70 a 50 ca, 2002: 49.

¹⁵ Mondelinge informatie gekregen van een medewerker van de stad Turnhout die een persoonlijk, door de privacy wetgeving beschermd, dagboek kon inkijken dat bewaard wordt in het stadsarchief van Turnhout, kon raadplegen waarin een getuige deze gebeurtenissen beschreef; 'Oorlogsprikelen in Turnhout. Het verhaal van een Kempische stad tijdens de Tweede Wereldoorlog' via [http://www.thesis.net/turnhout/turnhout_Hoofdstuk_V\(8\).htm#_ftn50](http://www.thesis.net/turnhout/turnhout_Hoofdstuk_V(8).htm#_ftn50).

¹⁶ DE KOK, H., Enkele historische aspecten betreffende Flipkens-Vijver, voorstel tot bescherming KCML dossier, 1981.

¹⁷ Bosbeheerplan door PLANOBOS bvba in opdracht van AVIMCO n.v.- FORIMCA n.v., Bosgroeping AVOBOS met een afmeting van 177 ha 70 a 50 ca, 2002.

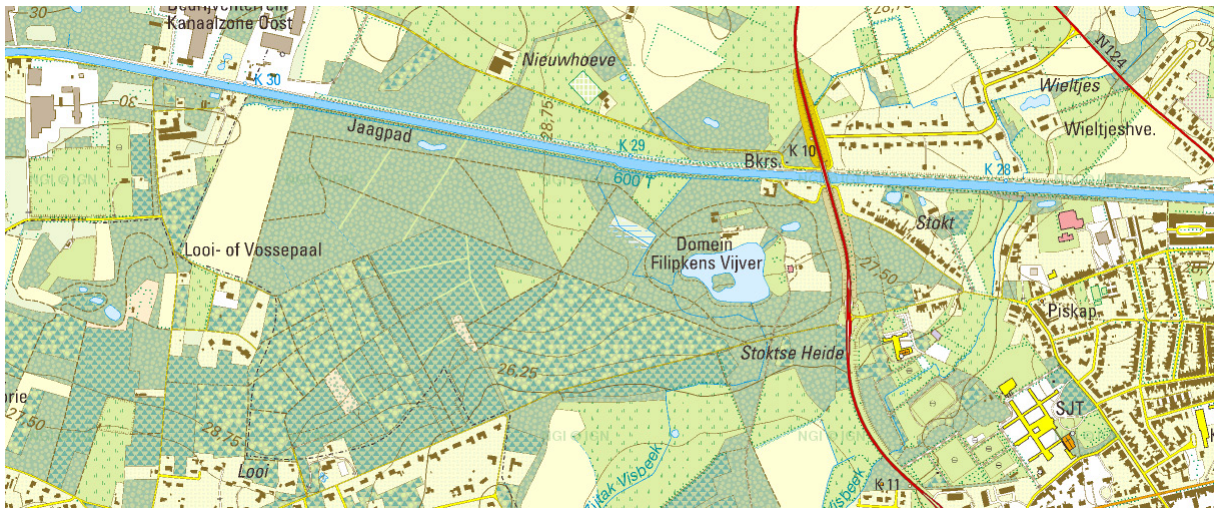
¹⁸ Bosbeheerplan door PLANOBOS bvba in opdracht van AVIMCO n.v.- FORIMCA n.v., Bosgroeping AVOBOS met een afmeting van 177 ha 70 a 50 ca, 2002.

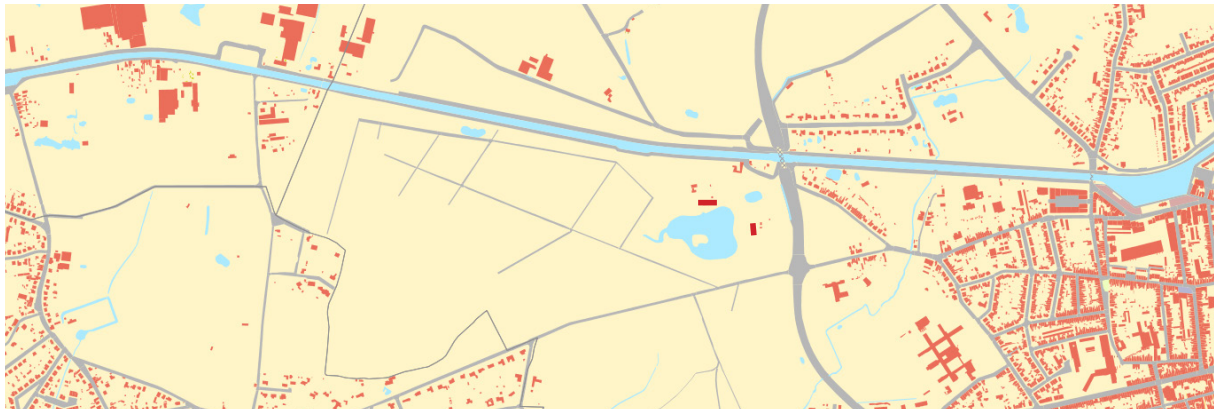
afb. 25: 1872 - Topografische kaart © NGI via Cartesius

afb. 26: 1928 - Topografische kaart © NGI via Cartesius

afb. 23: 2008 - Topografische kaart © NGI via Cartesius

afb. 24: 2019 - GRB kaart © Geopunt

02.04 TYPOLOGIE VAN HET DOMEIN

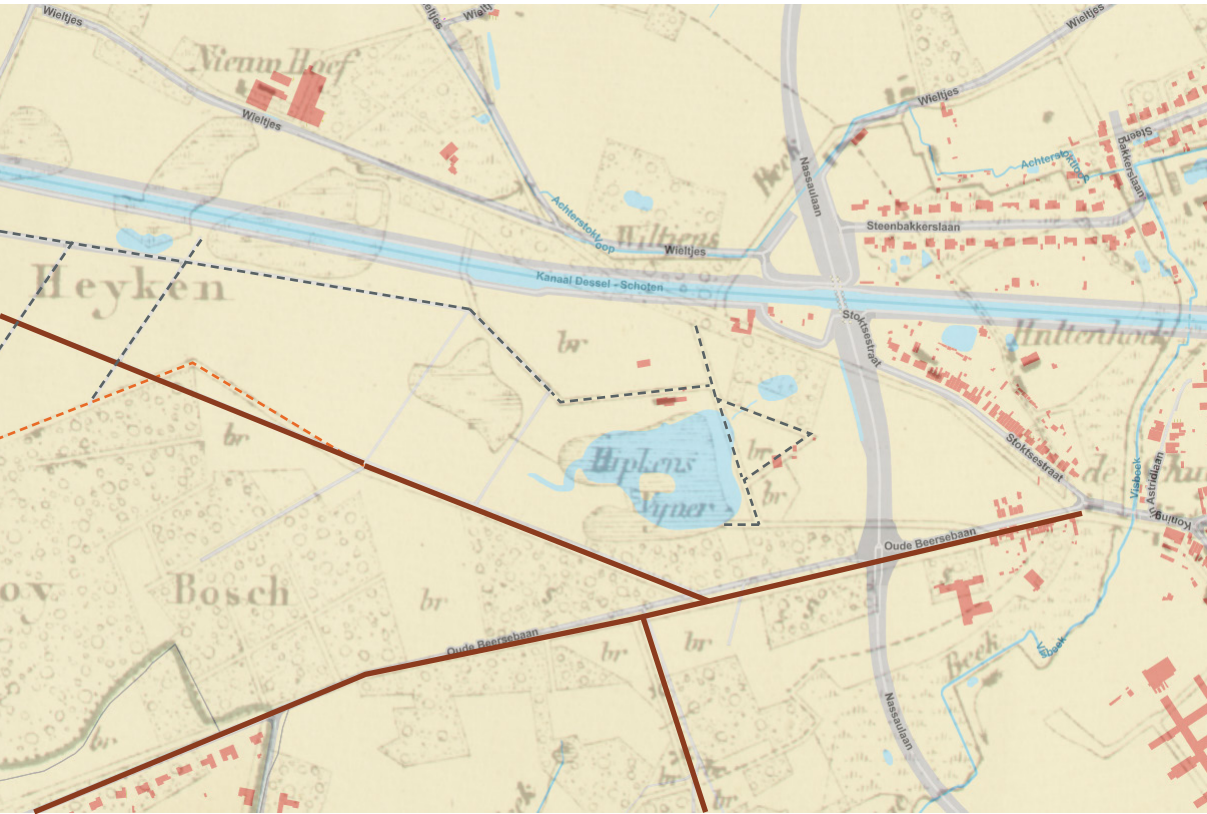
02.04.01 HISTORISCHE DREVEN EN PADEN

De huidige parkaanleg van Filipkensvijver wordt sterk gekenmerkt door de aanwezigheid van beuken- en eikendreven. Vanuit de Antwerpse Steenweg is het domein rechtstreeks toegankelijk via een monumentale dubbele beukendreef (*Fagus sylvatica*).

Er zijn nog historische drevenstructuren te vinden op het domein, aangevuld met recentere aanplantingen van dreven. De wegenstructuur rondom het domein Filipkensvijver, zoals deze zichtbaar is op de kaart van Vandermaelen uit 1841 en de Atlas der Buurtwegen uit 1843-1845, is vandaag nog steeds goed herkenbaar. Sommige wegen hebben een ongewijzigd tracé, maar werden verbreed in de loop der jaren. Vooral in de noordwestelijke zone van het domein werden er nieuwe beukendreven aangelegd met het droogleggen van het tweede ven.

Van het grotere gebied is het Stokt, ten oosten van Filipkensvijver, in de loop der jaren verkaveld en met woningen bebouwd door verdichting van de bevolking. De Oude Beersebaan was een belangrijke baan tussen Turnhout en Beerse maar is vandaag een landweg.

Wanneer de kaart van Vandermaelen vergeleken wordt met de situatie anno 2019, wordt het duidelijk dat de drevenstructuur niet veranderd is en zelfs gegroeid. Er zijn in de loop der jaren voornamelijk dreven bij gekomen. De 19de-eeuwse structuur van de paden rondom de vijver heeft plaats gemaakt voor een andere configuratie van de wegen die met de aanpassingen van de bebouwing mee geëvolueerd is.

- Bewaarde oude dreef
- Bewaarde dreef/padstructuur t.o.v. 1841
- Verdwenen dreef/padstructuur t.o.v. 1841

afb. 27: Kaart met de dreven (blauwe lijn) en padenstructuur (oranje lijn) anno 2020 © Familie Avonds

Op bovenstaande kaart worden alle dreven en paden aangeduid. De paden rond de vijvers (binnenpaden) zijn wandelpaden. De oprijlaan naar Kasteel en hoeve is deels verhard, alle andere dreven en paden blijven ook in de toekomst onverhard.

In de lindedreef (zie Afb 03.03.04.16 – naast dierenweide van de hoeve (oosten van kadasterperceel 714E) die naar het Kanaal loopt naast kadasterperceel - staan oude, doorgeschoten haaglindes van slechte kwaliteit. De dode exemplaren worden vervangen door jonge lindes.

De Beukendreef is de hoofddreef ten zuiden van het park vanuit de Antwerpsesteenweg en langs de Oude Beersebaan. Ondanks dat deze Beukendreef (dubbele rij) niet mee in het beschermd parkdomein ligt, zullen dode beuken hierin vervangen worden door jonge exemplaren. Er worden geen bijkomende paden voorzien.

Het concept van een buitenverblijf voor de elite in de stadsrand of op het platteland deed reeds zijn intrede in de 16de en 17de eeuw in onze regio. In de tweede helft van de 18de eeuw en de hele 19de eeuw werd er verder gegaan op dit elan en heel wat lustoorden werden in deze periode gebouwd voor diegenen die het zich konden permitteren, met name de burgerij en de adel.¹⁹ Het stond zeer bon ton om een buitenverblijf te bezitten voor deze rijke bevolkingslaag.

Ook in de landelijke omgeving van Turnhout werden gronden opgekocht door de rijke burgerij die een fraai zomerverblijf lieten bouwen en er rondom het gebouw een park lieten aanleggen volgens de laatste trends. Dit 'lusthof' kon als een statussymbool geëtaleerd worden. Bovendien betekende het een veruitwendiging van een 'vlucht naar de natuur' naar analogie van de romantische idealen die erg populair waren in de 19de eeuw. Het domein Filipkensvijver is een mooi voorbeeld van het klassieke type lusthof in de tweede helft van de 19de eeuw: Het landhuis uit 1871 was bedoeld als het middelpunt van het domein met het park eromheen. Een rechte zichtas strekt zich uit over de grote vijver en creëert een interessant perspectief tussen het landhuis en het middelpunt van het smeedijzeren bruggetje over de vijver. Rondom de vijver slingeren zich wandelpaden in een vrijer patroon en verschillende architecturale elementen in het park zorgen voor afwisseling voor de rijkelijke flora, zoals het smeedijzeren brugje en het vijverpaviljoen. Een bosgordel zorgt voor de nodige privacy langs alle zijden van het domein.

Van dit type landgoed met een aangelegde vijver in een organische vorm, omgeven door een park vormgegeven volgens de principes van de Engelse landschapsarchitectuur en met het gebruik van pittoreske elementen zoals een gietijzeren bruggetje, zitbanken of zelfs een tuinpaviljoen, zijn er een aantal gelijkaardige voorbeelden aan te stippen. Zo is het park van het kasteel Pulhof te Wijnegem een fraai voorbeeld, net als het park van het Rivierenhof te Deurne en het park van Kasteel Botermelk te Schoten.

afb. 28: Kasteel Botermelk met omliggend park, Schoten © Hoven van Plaisantie, p. 229

afb. 29: Park met vijver van het kasteel Pulhof in Wijnegem © Hoven van Plaisantie, p. 275

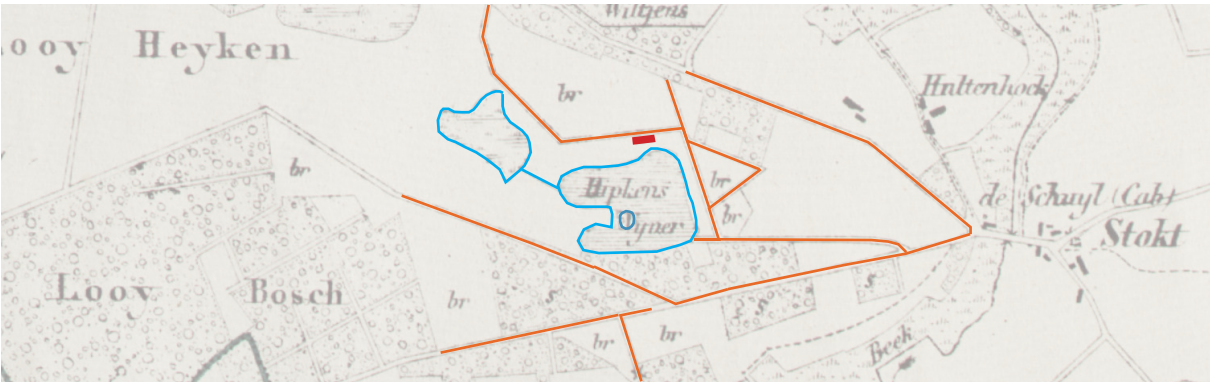
afb. 30: Park met vijver van het landgoed Rivierenhof of Ter Rivieren te Deurne © Hoven van Plaisantie, p. 272

afb. 31: Park met vijver en wandelbrug naar een eilandje midden in de vijver van het Rivierenhof te Deurne © Hoven van Plaisantie, p. 272

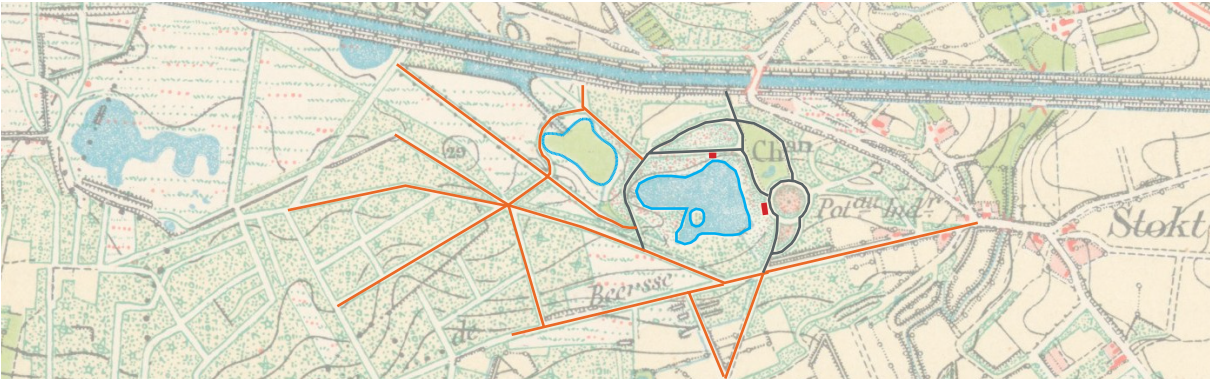
19 BAETENS, R. (ed.), Hoven van Plaisantie. Het 'soete' buitenleven in de provincie Antwerpen. 16de-20ste eeuw, Antwerpen, 2014:158-159.

ca. 1850

afb. 32: 1846 - 1854 - Vandermaelen © KBR

1872

afb. 33: 1872 - Topografische kaart © NGI via Cartesius

1928

afb. 34: 1928 - Topografische kaart © NGI via Cartesius

1971

afb. 35: 1971 - Luchtfoto © Geopunt

02.04.04 PARKAANLEG

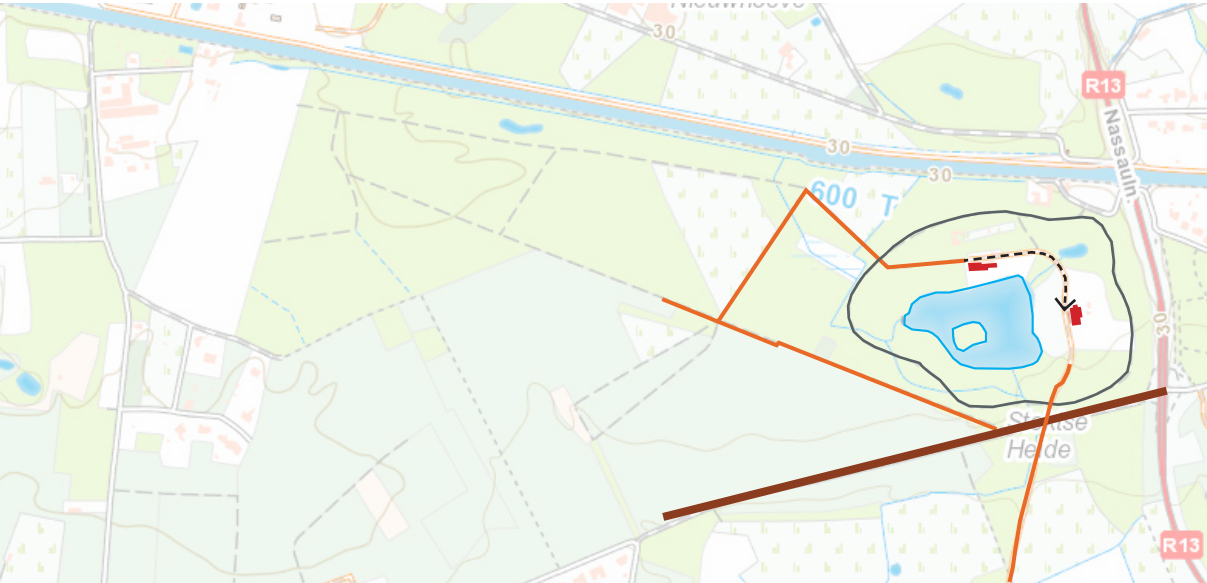
Ten tijde van de bouw van het kasteel in 1871 door Jozef L. H. Van Ravensteyn, liet hij ook het park aanleggen volgens het concept van een romantische Engelse tuin. De toen heersende romantische smaak vroeg om een aanleg met zeldzame boomsoorten, prieeltjes, bochtige paden, fijn versierde loopbruggen, zoals de fraaie brug over de vijver met geajoureeerde smeedijzeren leuning met de initialen C.D. en V.R.²⁰

Sinds 1871 werd de aanleg van het domein gaandeweg aangepast. Dit is mooi te zien wanneer de verschillende topografische kaarten van ca. 1850 tot nu vergeleken worden.

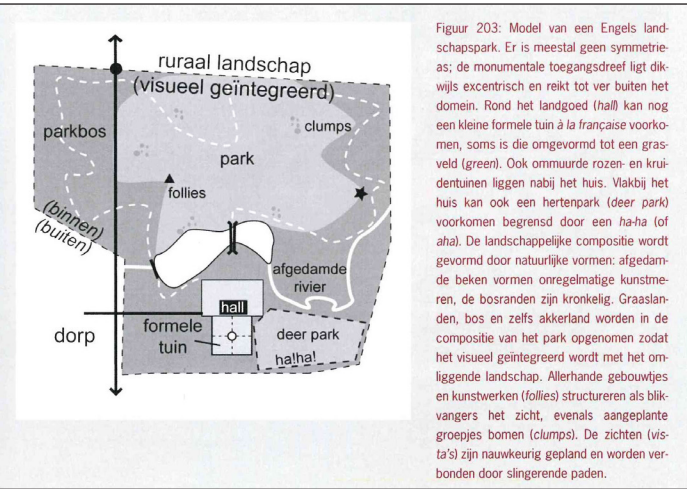
Vandaag is het domein Filipkensvijver niet alleen een beschermde site op vlak van erfgoedwaarde, maar bevat het heel wat waardevolle flora en fauna, zoals de rijke bosbestanden, wat het tot een uniek domein in Turnhout maakt.

De verscheidenheid aan gradiënten (open-gesloten, nat-droog) op een relatief kleine oppervlakte heeft een grote vegetatiediversiteit tot gevolg. Het park wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een monumentaal bomenbestand met als merkwaardigste soorten tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*), moerascipres (*Taxodium distichum*), rode beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropinica') en els (*Alnus japonica*). Naast het belang als broedgebied voor talrijke vogelsoorten (circa 65 soorten op het moment van de bescherming in 1982) is het domein in de trekperiode van belang als slaapplek voor koperwiek, kramsvogel en keep. Tot de schaarse broedvogels behoren wintertaling, kleine bonte specht, zwarte bonte specht en draaihals.²¹

2019

afb. 37: 2008 - Topografische kaart © NGI via Cartesius

afb. 36: Extract uit 'Perspectieven op het landschap [...]' met duiding van het concept van een Engels landschapspark © ANTROP, M., Perspectieven op het landschap: Achtergronden om landschappen te lezen en te begrijpen, 2007, Gent: 223.

²⁰ De Sadeleer S. & Plomteux G. 1997: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Antwerpen, Arrondissement Turnhout, Kanton Turnhout, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 16N1, Brussel - Turnhout, 1997: 331-332.
²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Domein Filipkensvijver [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12176> (geraadpleegd op 3 april 2019).

HOOFDSTUK 03

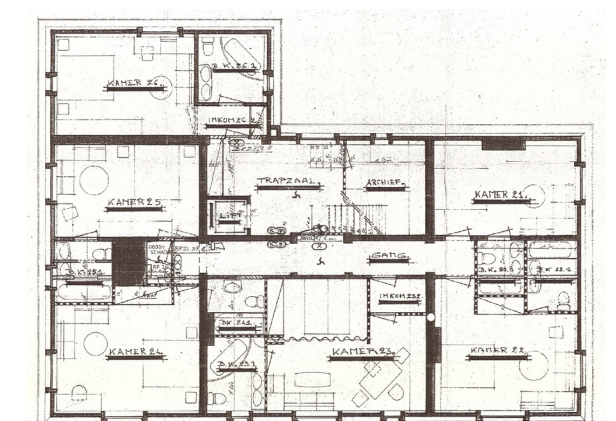
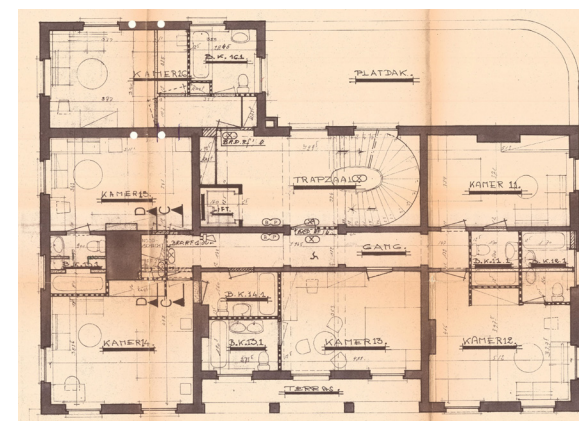
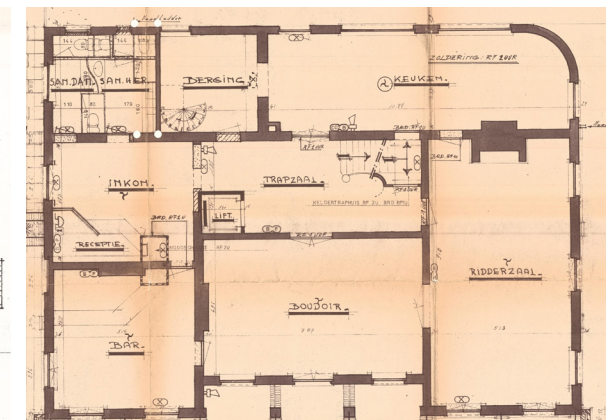
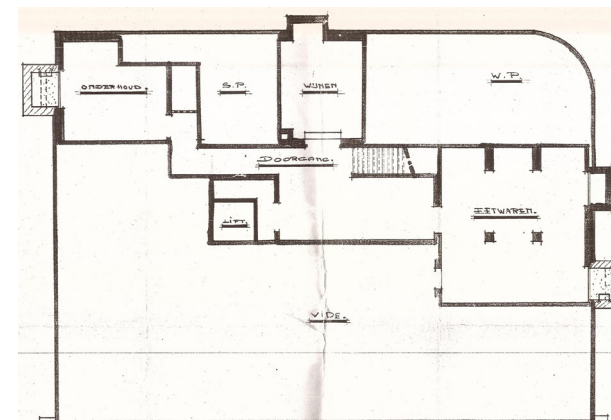
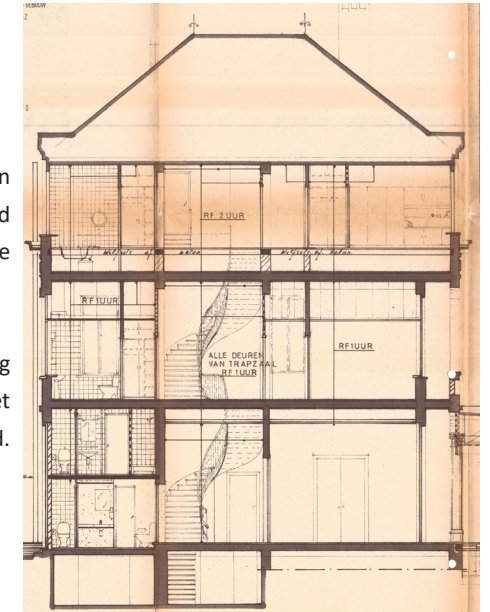
INVENTARIS VAN DE ERFGOEDELEMENTEN

Erfgoedelementen zijn de samenstellende componenten van het beschermde monument, ze hebben een cultuurhistorische waarde en moeten als dusdanig visueel zichtbaar zijn. Ze vormen samen het beeld van het monument en zowel grote structuren als de beschrijving van het gebruikte materiaal en de detaillering hiervan wordt in dit hoofdstuk opgenomen.²² De erfgoedelementen worden enkel voor het exterieur besproken. Wat betreft het interieur werd de informatie van de Inventaris Bouwkundig Erfgoed overgenomen. Indien het een meerwaarde is, wordt teruggekoppeld naar hoofdstuk twee, waarbij er wordt gelinkt aan de archiefdocumenten en iconografische bronnen. Als conclusie wordt een synthese van de erfgoedelementen opgesteld.

03.01 PLANNEN

De meest recente plannen dateren van de jaren 1980 en werden opgemaakt in het kader van een herbestemmingsproject waarbij het landhuis omgevormd zou worden tot hotel-restaurant. Er werd tevens een nieuwbouwgedeelte voorzien.

Hieronder worden deze plannen getoond van de bouwvolumes die vandaag bestaan, i.e. het 19de-eeuwse gebouw. De aanbouw aan de zuidzijde van het pand werd hier weggelaten. De werken werden uiteindelijk nooit uitgevoerd.

afb. 38: Plannen getekend door architect Y. Hendrickx in opdracht van Studie- en Expertisebureau L. Coppens, jaren 1980

²² Definitie in het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het Decreet van 4 april 2014

afb. 39: Voorgevel van het landhuis

afb. 40: Detail van een pilaster

afb. 41: Detail van een raam op de eerste verd.

afb. 42: Detail van de inspringing van de voorgevel over twee niveaus

afb. 43: Rondbogige ramen op het gelijkvloers

afb. 44: Details van de gelijkvloerse inspringing met decoratieve binnenwelfvlakken

03.02 LANDHUIS

03.02.01 EXTERIEUR

(1) Voorgevel

De voorgevel van het landhuis uit 1871, gebouwd voor Van Ravensteyn, is een lijstgevel bestaande uit baksteenmetselwerk met oorspronkelijk knipvoegen op een blauwe hardstenen plint. Het gebouw telt zeven traveeën en twee bouwlagen. De lijstgevel vormt een ritmisch geheel van rechthoekige en rondbogige muurvlakken, afgewerkt met een Frans dak. De afwerking van de raam- en deuromlijstingen verschilt per gevel. Het baksteenmetselwerk is verfraaid met beschilderde witstenen omlijstingen aan de voorzijde. De raamomlijstingen zijn verder afgewerkt met geprofileerde witstenen dorpels met onderaan een tandlijst van bepleisterde en beschilderde bakstenen. Een wit beschilderde, blauwe hardstenen kordonlijst loopt door overheen het volledige gebouw. De bepleistering en beschildering van de witsteen en het baksteenmetselwerk bladdert op vele plaatsen af en is in slechte staat. Het voegwerk is vervuild en de knipvoegen ontbreken op sommige plaatsen. In het baksteenmetselwerk van de eerste twee bouwlagen zijn de restanten van een decoratieve fries op te merken, bestaande uit een dubbele rij geel gekleurde bakstenen.

De hoofdgevel wordt ter hoogte van de drie middelste traveeën gemarkeerd door een uitgespaarde inkompartij, afgezet met een korfboogarcade met decoratief gegroefd binnenwelfvlak op pilasters met Corinthische kapitelen, corresponderend met de vorm van de muuropeningen. In de arcade zijn de muren vlak gepleisterd met uitzondering van de twee blinde muurvlakken in de dagkanten van de uitsparing, symmetrisch tegenover elkaar. Een gelijkaardige geveluitwerking is te zien op de tweede bouwlaag: het gaat om een uitgespaarde balkonpartij, maar dan in een rechthoekige vormgeving met voluutvormige consoles in de hoeken en met paneeldecoratie op de fraaie borstwering. Het centrale gedeelte van de bepleisterde en geschilderde architraaf van deze balkonpartij heeft te lijden gehad onder vochtindringing met afbrokkeling van het pleisterwerk tot gevolg. Onderaan is het pleisterwerk zelfs volledig verdwenen waardoor de onderliggende laag van houten latjes zichtbaar werden.

De deur- en raamopeningen omvatten nog het origineel houtwerk en hebben telkens een geprofileerde witstenen dorpel. Op de begane grond zijn korfboogvormige muuropeningen met geprofileerde omlijsting en bloktand op de borstwering aangebracht. De rechthoekige raamopeningen van de tweede bouwlaag zijn afgewerkt met een platte bandomlijsting. De tandlijsten en platte bandomlijsting bestaan uit baksteenmetselwerk en werden bepleisterd en beschilderd om een uitzicht van natuursteen te evoceren.

Kleinere details in de gevels zijn de ijzeren geajoueerde ventilatiegaten die verspreid ingewerkt zijn in de bakstenen muurvlakken. Er zijn twee types terug te vinden: een rechthoekige type verspreid in het baksteenmetselwerk en een rond type in de blauwe hardstenen plint.

Verder is er een verhoogd terras aangelegd met een smeedijzeren balustrade met centraal de initialen 'J. A.'. De vormgeving van het terras sluit goed aan bij de architectuur van het balkon en vormt een mooi geheel. De initialen en het materiaalgebruik van het hekwerk refereren eveneens aan de historische smeedijzeren brug in het park.

afb. 46: Twee types ventilatiegaten

afb. 45: Details van het moderne terras

(2) Zijgevels

De gevelordonnantie van de noord- en de zuidgevel is dezelfde als van de voorgevel. De gevel is opgebouwd met eenzelfde onderverdeling van rondboogvormige raamopeningen met blinde arcades in de gelijkvloerse bouwlaag en gelijkaardige rechthoekige raamopeningen op de eerste verdieping, gescheiden door een cordonlijst. Deze loopt rondom rond door. Ook de blauwe hardstenen plint loopt rondom rond door. In het mansardedak van de noordelijke zijgevel bevinden zich twee ronde raampjes type oeil-de-boeuf. In dezelfde gevel bevindt zich de voordeur, geflankeerd door twee smeedijzeren lantaarns.

afb. 47: Noordgevel met klein bijgebouw

afb. 48: Zuidgevel

(3) Achtergevel

De achtergevel is sober vormgegeven. Het bouwvolume waar zich nu de keuken bevindt, werd vermoedelijk aangebouwd in 1903. Hoewel er geen archiefbronnen teruggevonden zijn, valt het bijgebouwde volume te dateren op basis van de gedenksteen met de inscriptie '1869 - 1903' die aangebracht werd in de achtergevel. Bovendien zijn de rechthoekige raamopeningen met driedelig venster in de keuken niet oorspronkelijk. Zowel de muuropening als het schrijnwerk zelf werden volledig aangepast. Deze gelijkvloerse ruimte was voordien verlicht door rondboogvormige raamopeningen van een gelijkaardig type als de overige gelijkvloerse openingen in de achtergevel. De aanbouw is bovenaan voorzien van een plat dak afgeboord met borstwering met paneeldecoratie.

Het baksteenmetselwerk met knipvoegen wordt afgewisseld met gecementeerde, bepleisterde en beschilderde omlijstingen en blauwe hardstenen dorpels met frijnslag. De blauwe hardstenen plint loopt rondom rond door maar aan de achtergevel werd deze vernieuwd. Karakteristiek aan de aanbouw is de afgeronde hoek aan zuidzijde.

afb. 49: Details van de achtergevel: bakgoot, paneeldecoratie en gedenksteen op het aangebouwde deel aan de achtergevel

afb. 50: De diverse types raam- en deurschrijnwerk van het landhuis

(4) Schrijnwerk

Het schrijnwerk in de voor- en zijgevels is grotendeels oorspronkelijk: de meeste vensters zijn T-lichtvensters volgens 19de-eeuwse typologie met wolfsbek, espagnoletten sluiting en oorspronkelijke ambachtelijke beglazing. Van een aantal ramen werd de beglazing vervangen (zie onder). De ramen waren zeer gedetailleerd uitgewerkt in neoclassicistische stijl, volgens een uniforme vormgeving. De uitvoering van het kalf springt in het oog: het gaat om een geprofileerd kalf met diamantkop afgewerkt met een klein vaasje erbovenop. Bij een aantal ramen is dit vaasje niet meer aanwezig maar volgens de eigenaar werden deze wél bewaard om ze te kunnen herplaatsen..

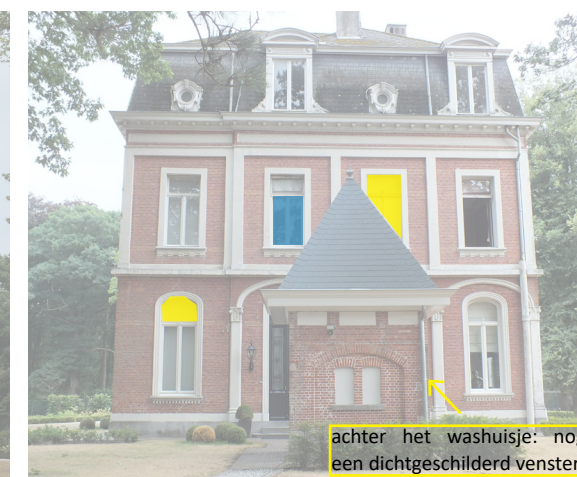
Van enkele oorspronkelijke ramen werden de opendraaiende vleugels vernieuwd volgens historisch model met dubbel glas. Eén raam in de zuidelijke zijgevel werd voorzien van een extra profiel en dubbel glas en de oorspronkelijke beglazing van het bovenlicht werd verwijderd. De opening werd dichtgemaakt met plaatmateriaal voor de integratie van twee verluchtungsroosters. De ramen op de eerste verdieping zijn in slechte staat: de verf bladdert sterk af met vochtinfiltratie tot gevolg, met name op de waterlijsten. In de achtergevel werden twee ramen volledig vernieuwd met houten schrijnwerk volgens historisch model en voorzien van dubbele beglazing. Verder zijn alle ramen voorzien van houten rolluiken. De deuren zijn alle nog oorspronkelijk met het oorspronkelijke deurbeslag. Ze zijn in een zwarte tint geschilderd en bevinden zich in een goede staat.

afb. 51: Details van het oorspronkelijke schrijnwerk

Overzicht raamschrijnwerk & bouwsporen

- = Nieuw schrijnwerk: houten profiel naar historisch model met dubbele beglazing en met behoud van oorspronkelijk bovenlicht met oude enkele beglazing
- = Bovenlicht dichtgeschilderd of glas verwijderd en vervangen door plaatmateriaal
- = Bouwspoor van de oorspronkelijke raamopeningen van het gelijkvloers (achtergevel)

achter het washuisje: nog een dichtgeschilderd venster

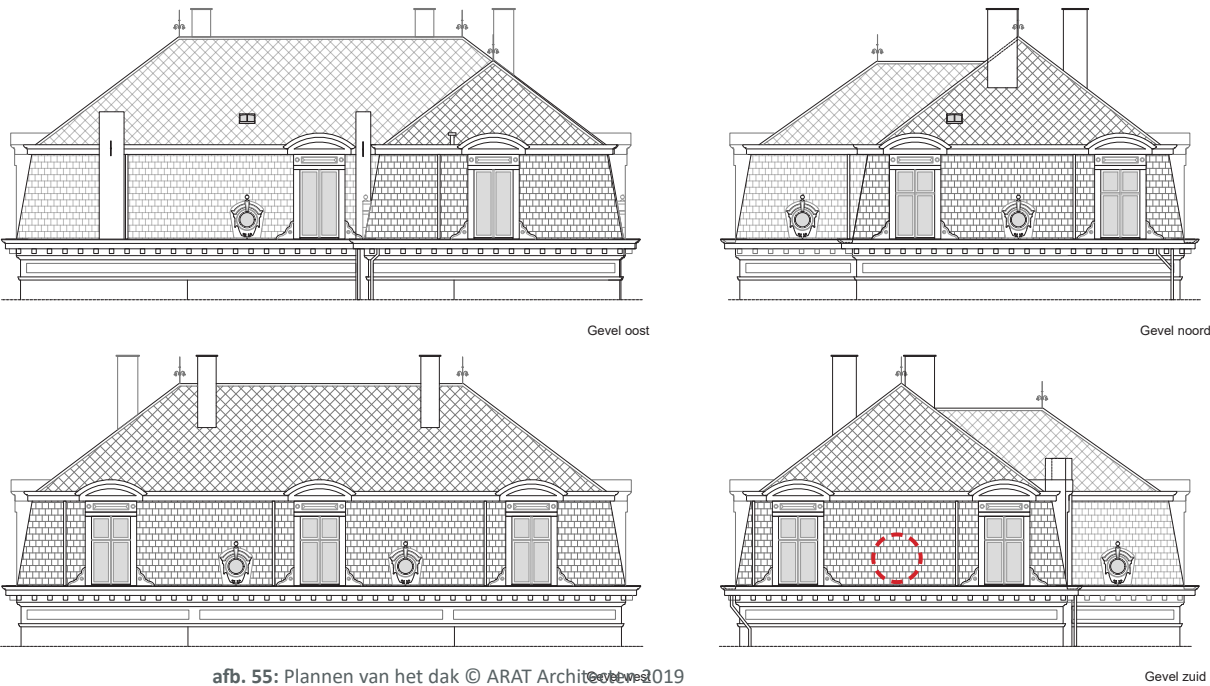
(5) Dak

Het dak is een mansardedak met leibedekking en de nok loodrecht op de straat. Drie smeedijzeren dakbekroningen decoreren de nokken van de verschillende dakdelen. De dakverdieping wordt verlicht door verschillende rechthoekige dakkapellen in houten omlijsting met gebogen fronton: drie in de voorgevel, twee in de achtergevel en twee in elke zijgevel, wat een totaal maakt van negen dakkapellen. Daarnaast zijn er zes oeils-de-boeuf met houten omlijsting, telkens twee aan elke gevel met uitzondering van de zuidgevel. In deze gevel is een dakopening voorzien aan de binnenzijde. Mogelijk was hier voordien een oeil-de-boeuf of is het raam nooit ten volle uitgevoerd geweest (voor locatie zie rode stippellijn op het plan). Elk raam is nog voorzien van de oorspronkelijke beglazing. Tenslotte zijn er twee kleine dakvlakvensters ingewerkt in de dakbedekking. De wit geschilderde houten kroonlijst met tandlijst en klossen omsluit de bakgoot die afwatert in een gedeeltelijk zinken en gedeeltelijk pvc regenwaterafvoersysteem met standpijpen. Er zijn vijf schoorstenen, opgebouwd uit baksteenmetselwerk en gecementeerd. Eén schoorsteen aan de achterzijde werd niet gecementeerd.

afb. 52: Detail van het dak

Voor de bouwfysische diagnose van het dak en de ondersteunende dakstructuur en zolderbevloering wordt verwezen naar de afzonderlijke nota "Schadeanalyse" .

afb. 55: Plannen van het dak © ARAT Architecten 2019

afb. 53: Plat dak aan de achtergevel

afb. 54: Zicht op het Frans dak - voorgevel zijde

03.02.02 INTERIEUR

Het interieur van het landhuis is opgebouwd volgens de klassieke typologie van een 19de-eeuwse herenwoning met vertrekken in *enfilade* en een traphal die als blikvanger fungeert.

De traphal heeft een zwart-witmarmeren vloer en een monumentale Engelse trap met doorlopende leuning op fijne spijlen eindigend op drakenkop in spiraalvorm rond zware geribde trappaal. De gebruikelijke 19de-eeuwse *enfilade* van drie woonvertrekken kijkt uit op de vijver en het park: de middelste ruimte van drie traveeën breed omvat een witmarmeren schoorsteen met een pijlkokermotief, deels bewaarde lambrisering van papier maché en vensterdeur naar terras.

Aan de linkerkant bevindt zich het salon van twee traveeën met plafond van moeder- en kinderbalkjes op consoles, omlappende houten lambrisering en schouw in neo-Vlaamserenaissance-stijl (zie decoratieve houten schouw balk met wortelmotief, leeuwenkopjes, cartouche en tandlijst op witstenen wangen met Ionische zuiltjes). De wand is bezet met geel-blauwe faïence. Rechts ligt het salon van twee traveeën, ingericht als slaapkamer. Het grondplan is beperkt aangepast. Het landhuis is volledig onderkelderd door een kelder met troggewelfjes.

(1) Washuisje

Ten noorden van het landhuis bevindt zich het voormalige washuisje. De exacte bouwdatum is onbekend. Het gaat om een vierkant gebouwtje in baksteenmetselwerk met knipvoegen. Het metselwerk is verdiept met blinde segmentboogvelden waarin gekoppelde venstertjes, afgewerkt met een hoge plint van blauwe hardsteen met frijnslag. De opbouw en verhoudingen van baksteenmetselwerk met knipvoegen en een hoge plint is gelijkaardig aan de typologie van het landhuis en doet vermoeden dat de twee gebouwen op hetzelfde moment opgetrokken werden.

De vensters van twee gevels werden vermoedelijk verwijderd en dichtgepleisterd. Het zou echter ook om dichte nissen kunnen gaan: daar zijn geen aanwijzingen van terug gevonden. Aan de westzijde is het oorspronkelijk houten schrijnwerk met figuurglas nog aanwezig. Een opgeklampte deur met oorspronkelijke hang- en sluitwerk en deurbeslag geeft toegang tot het washuisje.

Verder heeft het gebouw een overkragend tentdak van leien met piron en een brede, wit geschilderde houten kroonlijst. Het dak werd vernieuwd, voordien steunde de overkraging op houten opengewerkte consoles. De afwatering van het dak gebeurt via een zinken regenwaterafvoer.

afb. 56: Noordgevel

afb. 57: Westgevel

afb. 58: Zuidgevel

afb. 59: Oostgevel

afb. 60: Zicht op het washuisje

(2) Hoeve

Ten noordwesten van het landhuis bevindt zich de hoeve die tot in de kern opklimt tot de 19de eeuw. De hoeve had een ommuurd erf met moestuin en meerdere bijgebouwen. Vandaag is het pand sterk verbouwd waardoor heel wat waardevolle erfgoedelementen verloren zijn gegaan.

Het gaat om een langgevelhoeve bestaande uit twee bouwvolumes met zadeldak van Vlaamse pannen. Het gebouw is volledig opgetrokken uit baksteenmetselwerk met een fijne tandlijst onder de licht overkragende dakrand. Er werd een veranda aangebouwd. Er zijn verschillende types raamschrijnwerk, waaronder een aantal ramen met een natuurstenen kruismoneel en houten, rood-wit geschilderde buitenluiken. Het schrijnwerk is vernieuwd. De toegangsdeur heeft een natuurstenen, rondboogvormige omlijsting. Ook enkele ramen werden opgetrokken in een gemetste rondboogomlijsting.

Aan de oostgevel was er vroeger een balkon voorzien, steunend op pijlers in cementrustiek en rijkelijk begroeid met klimplanten. Vandaag is er nog steeds een houten balkonconstructie op te merken. Deze werd wellicht herbouwd of is alleszins teruggedrongen tot een houten uitbouw die geen erfgoedwaarde meer in zich draagt.

afb. 61: Een oude foto van de hoeve. Aan de linkerkant van het pand is de aangebouwde serre te zien © Erfgoed Noorderkempen

03.03 LANDSCHAPPELIJK ERFGOED

Onderstaande inventarisatie en beschrijving focust op de bomen met erfgoedwaarde, die restant zijn van een door de mens aangeplante tuinstructuur in samenhang met het jachtpaviljoen/landhuis. Voor een uitgebreide inventaris en beheersvisie van het bosbestand wordt verwezen naar het bosbeheersplan, opgemaakt door Planobos bvba.²³

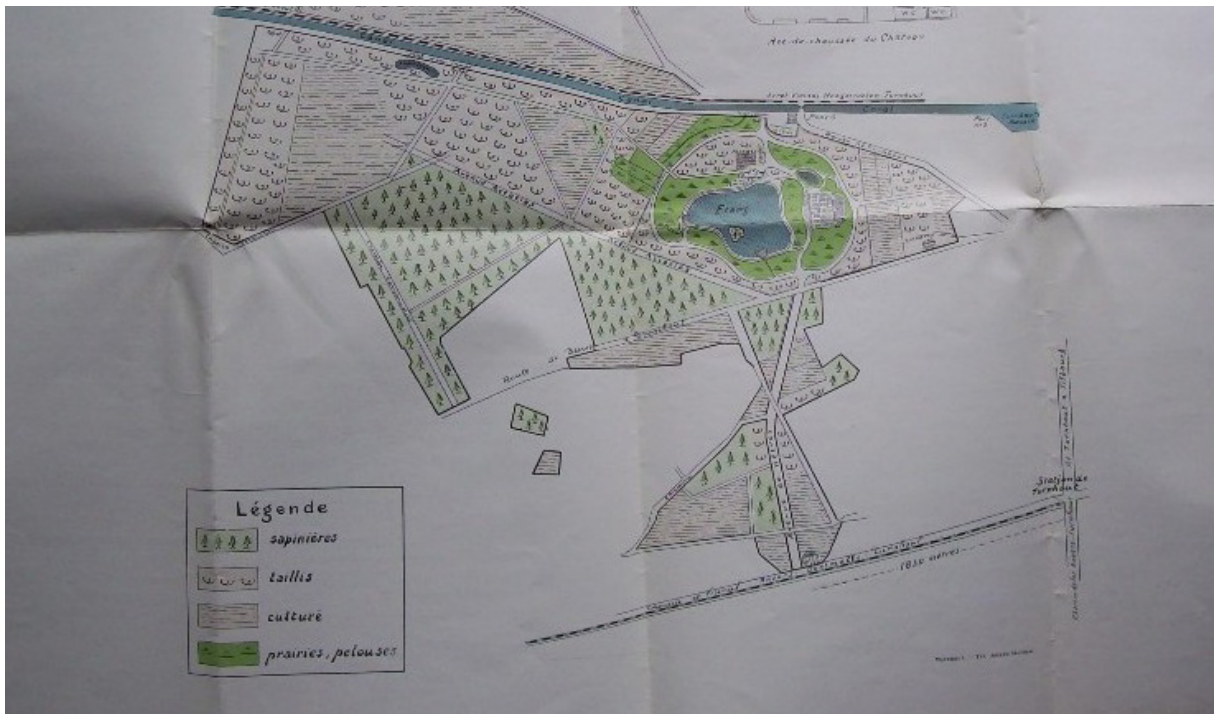
03.03.01 ALGEMENE BESCHRIJVING

De aanleg van de landschappelijke tuin uit 1871 blijft goed bewaard, de doorsnijding met de Turnhoutse ring buiten beschouwing gelaten. Op de plaats van de formele tuin is redelijk recent een omheinde dierenweide aangelegd. Op historische kaarten is hier een rotonde zichtbaar in een eerder open landschap met enkele boomgroepen. Onder andere een oude beuk en een tulpenboom zijn restanten van deze oudere aanlegvorm.

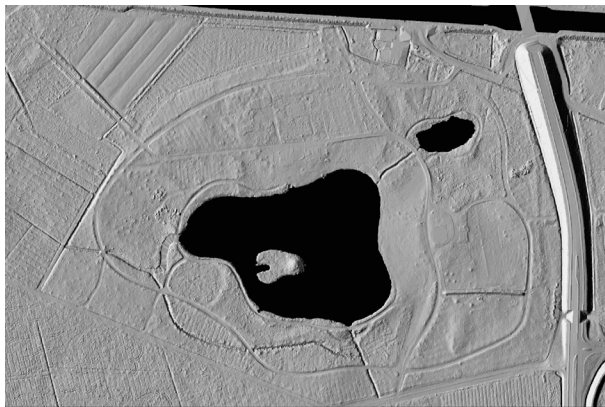
Open plekken in de vorm van gazons, weiden of hooilanden zijn een belangrijke component van een landschappelijk park. Ze spelen een belangrijke rol in de compositie van het geheel en het creëren van zichtassen. Dergelijke open plekken zijn ook bij de Filipkensvijver van groot belang, niet alleen vanuit cultuurhistorisch aspect, maar ook op vlak van natuurwetenschappelijke waarde. De verscheidenheid aan gradiënten (open - gesloten - droog - nat) op een relatief kleine oppervlakte, heeft een grote vegetatieve diversiteit tot gevolg. De biologische waardering van het park is hoog: er komen verschillende percelen voor die biologisch zeer waardevol zijn (donkergroene inkleuring), percelen waar biologische waardevolle en zeer waardevolle elementen gemengd voorkomen (arcering) en percelen die biologisch waardevol zijn. (lichtgroene inkleuring) (afb. 66)

Een beschrijving bij de verkoop van het domein, vermoedelijk in de periode 1900-1920, schept een beeld dat vandaag nog steeds herkenbaar is in het huidige uitzicht van het park. Het wordt hier beknopt vertaald: 'Het landgoed bestaat uit een magnifiek park van ongeveer 20 hectaren, met hierin een mooi meer van 3 hectaren, luxueuze gazons, omkaderd door boommassieven met een grote soortendiversiteit.' De bijhorende kaart wordt hiernaast weergegeven. (afb. 62)

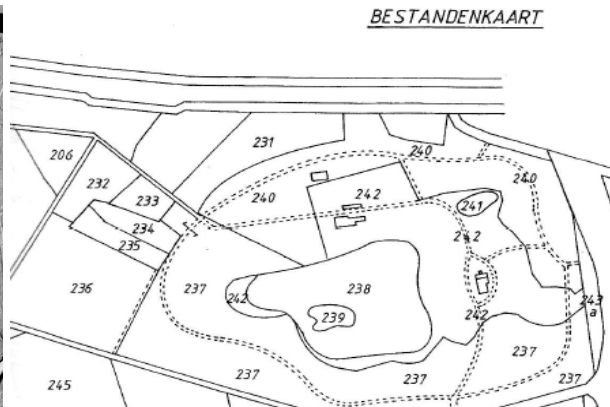
De dualiteit tussen open- en geslotenheid blijft tot op vandaag redelijk goed bewaard. In de meeste delen van het park zijn massieven rododendron terug te vinden. Deze dichte struikenpartijen werden geregeld aangeplant in Engelse landschapstuinen en luthoven. Wellicht zijn ze dus ook terug te brengen tot een negentiende-eeuwse aanplant.

afb. 62: Plan van het domein voor de verkoop van park en landhuis, vermoedelijk in de periode 1900-1920. Gevonden via Delcampe

afb. 63: Digitaal hoogtemodel ©Geoportaal

afb. 64: Bestandenkaart, overgenomen uit het bosbeheersplan

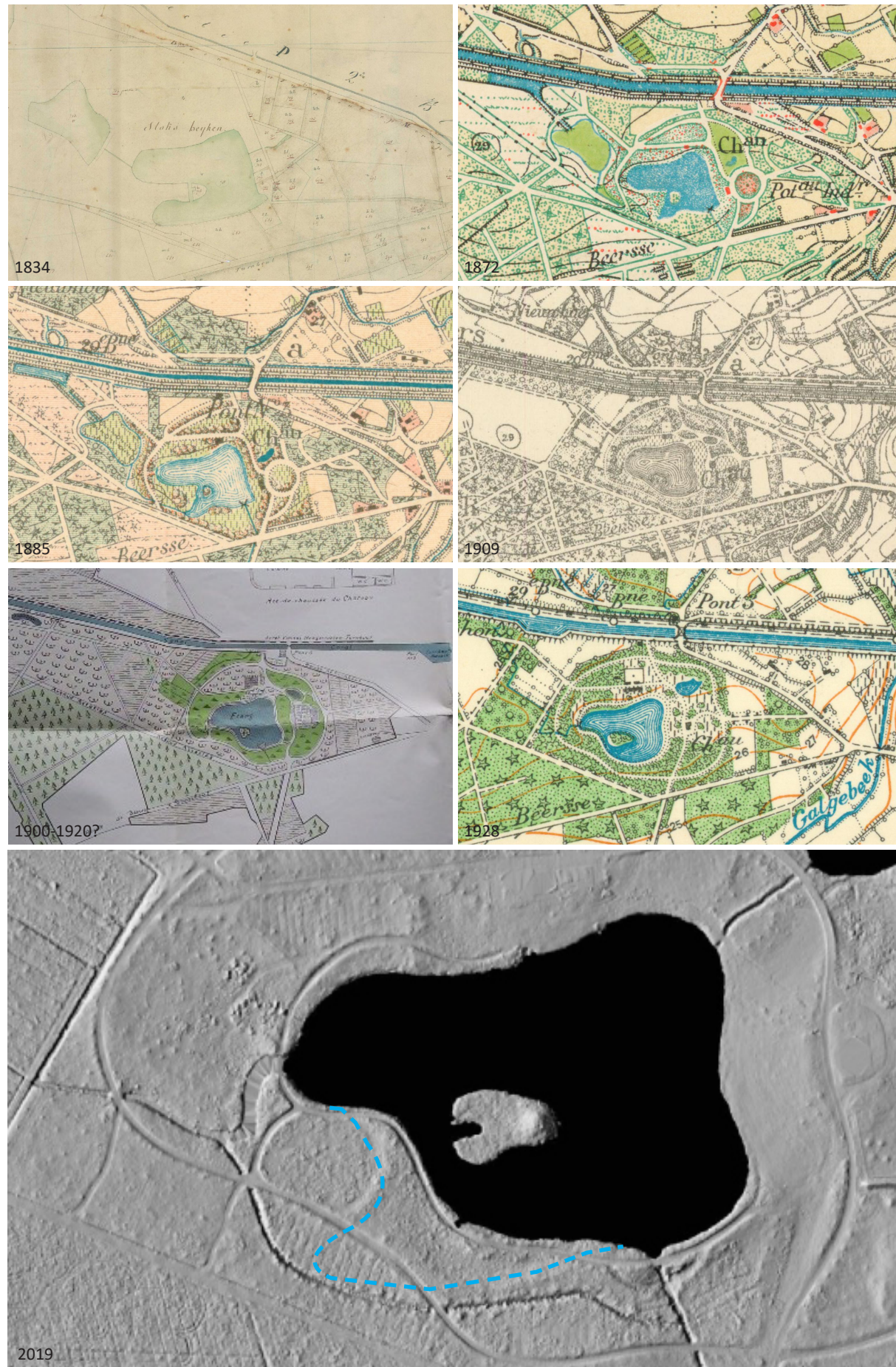

afb. 65: Luchtfoto waarop de afwisseling tussen open plekken en bomengroepen ©Geopunt

afb. 66: Biologische waarderingskaart met aanduiding van biologisch waardevolle percelen ©Geopunt

23 PLANOBOS BVBA, *Bosbeheersplan*

afb. 67: Digitaal hoogtemodel, waarop de vroegere voetafdruk van de vijver nog deels zichtbaar is ©Geopunt

03.03.02 VIJVERS

Grote vijver

De natuurlijke vijver was het belangrijkste structurerende element waarrond het ontwerp van het lusthof werd gemaakt. Mede hierdoor is de grote vijver essentieel voor de beleving van het landschappelijke park. Ferraris stelt de grote vijver voor als ven, op de Vandermaelenkaart uit 1849 is deze expliciet benoemd als Filipkensvijver. Op de primitieve kadasterkaart uit 1834 is reeds een eilandje zichtbaar, dat wellicht door menselijk toedoen is ontstaan. De rechte lijn ten west van het eiland lijkt aan te geven dat men een geul heeft gegraven teneinde de twee vijverarmen met elkaar te verbinden om de rug hiertussen tot een eilandje om te vormen.

Deze vijver is voor een stuk drooggefallen tijdens het einde van de negentiende, begin van de twintigste eeuw. Hierdoor verdween de zuidelijke vijverarm en wijzigde de voetafdruk op historische kaarten, zoals deze vandaag bewaard blijft. Of dit het gevolg is van een opzettelijke of natuurlijke ingreep is niet bekend. Het is mogelijk dat men een deel van de vijver dempte om het Engelse tuinconcept te verfijnen en het slingerpad rond te vijver te vervolledigen, zodat het een gesloten circuit vormde. Dit was vóór het deels droogvallen van de vijver niet mogelijk, want dat pad kwam uit op de dreef aan de Oude Beersebaan. De voetafdruk van de oorspronkelijke vijver is nog voor een stuk zichtbaar op het digitaal hoogtemodel. (afb. 67)

Kleine vijver west

De primitieve kadasterkaart toont een kleinere vijver, die via een gracht in verbinding stond met de grote vijver. Op de Vandermaelenkaart uit 1849 staat deze kleine vijver echter ingekleurd als ven. Wellicht was het ven in natte periodes een echte vijver en viel het gebied wat droog na het graven van de Vaart of het aanbrengen van bepaalde sluizen, waardoor de watertoevoer veranderde. Kaarten van vóór het uitgraven van de Vaart tonen namelijk nog meer vijvers en poelen in het *Looy Heyken*, die wellicht het gevolg waren van turfontginningen. De Vaart is deel van het kanaal Dessel-Turnhout-Schoten, waarmee in 1854 werd begonnen. Het gedeelte van de Vaart ter hoogte van de Filipkensvijver werd echter pas in 1863 aanbesteed en in 1866.²⁴ Behalve enkele natte percelen is vandaag van deze vijver/ven geen bovengronds spoor zichtbaar.

Kleine vijver noordoost

Deze kleine vijver bestond al in 1834 maar werd gedurende de jaren wel steeds breder. Vermoedelijk werd de vijver gebruikt als visvijver. Via een gracht staat de visvijver tot op heden in verbinding met de grote vijver. Het parkdeel rond de visvijver had aanvankelijk een opener karakter dan de huidige beplanting.

Af- en toevoer van water

De grote vijver voedt de visvijver via een gracht. Verder is er een gracht die water naar de vijver brengt via het natte perceel aan de westzijde van de vijver. Tijdens grote droogtes valt deze watertoevoer stil, waardoor het deel van de vijver onder het ijzeren brugje droog komt te staan, alsook delen van de oevers die verder terugdringen. Deze problemen in de waterhuishouding van het park manifesteren zich in problemen met de oude bomen. Via een sluis aan de zuidzijde van de vijver kan men water af laten vloeien.

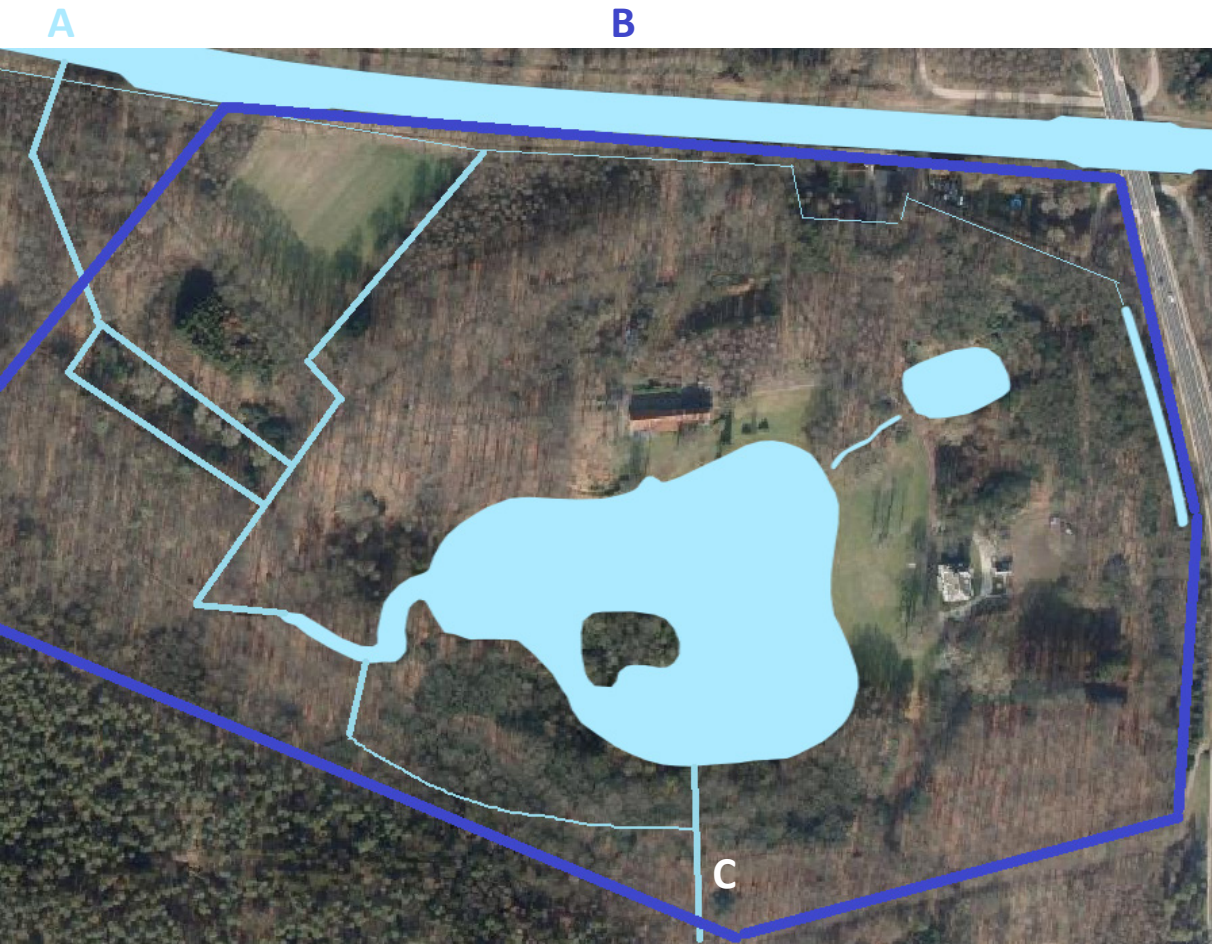
afb. 68: Verbinding tussen grote vijver en visvijver

afb. 69: Sluis van de grote vijver aan zuidzijde

afb. 70: Toevoer naar de vijver, het gedeelte onder het ijzeren brugje valt geregeld droog in droge periodes

²⁴ Geschiedenis kanaal Dessel-Turnhout-Schoten, geraadpleegd via https://www.binnenvaartinbeeld.com/nl/kanaal_dessel_turnhout_schoten/kanaal_dessel_turnhout_schoten (30-08-2019)

Kaart met vijvers, grachten en beken anno 2020

afb. 71: Kaart met de vijvers, grachten en beken anno 2020 © Familie Avonds

Legende kaart:

- A: Historische water toevoer via duiker onder kanaal
- B: Mogelijke bijkomende water toevoer via captatie van Kanaal
- C: Water afloop naar de buren (Fam. De Somer)

De kleine vijver staat via een open gracht in verbinding met de grote vijver. Langs het kanaal, naast de gebouwen van de Kajakclub en de woning van de Dienst Waterwegen loopt een beek welke doorloopt naast de ringweg.

De waterhuishouding is de laatste jaren verstoord door verschillende oorzaken:

1. Verstevinging van de kanaaldijken met metalen wanden, die in tegenstelling tot de vroegere kleiwanden geen water meer doorlaten.
2. De historische toevoer via de duiker onder het kanaal is weggefallen.
3. Klimaatwijziging met lange droge periodes en zachte winters.

Hierdoor zakt het waterpeil in de zomer tot een dramatisch niveau en vult de vijver zich niet meer in de winter. Bovendien worden achterliggende domeinen (zoals het eigendom van Fam. De Somer, . . .) niet bevoeid.

03.03.03 BOMEN EN BOMENGROEPEN

(1) Types bomen op het domein

In landschapstuinen beoogde men een ontwerp dat de spontaniteit van de natuur zinnebeelde. Bomen werden in groep aangeplant en kregen de ruimte om vrij uit te groeien, zonder dat ze hiervoor in speciale vormen werden gesnoeid. De struikenlaag werd dun gehouden. De bomen die omwaaiden of door ouderdom afstierven bleven vaak staan, om zo ook de sfeer van natuurlijkheid op te roepen. Anders dan men door het natuurlijke uitzicht zou verwachten, was de aanplant van een lusthof doordacht en gebeurde het beheer volgens georganiseerde aanpak. Intensief beheer was nodig om het ideale beeld van de natuur in de tuin in stand te houden. Het natuurlijke beeld was dus eigenlijk in feite een sterk georkestreerd beeld.

De bebossing van het gebied bij de Filipkensvijver gebeurde in de negentiende eeuw. Aanvankelijk was dit heidegebied met enkele vijvers. Het typische beeld van de landschapstuinen werd ook nagestreefd in het park bij de Filipkensvijver. Een beheer met hak- en schaarthoutkappingen vond plaatst met het oog op biotoopverbetering ten behoeve van de jacht, gezien de aanleg van de vijver rond een jachtpaviljoen. Op sommige plaatsen in het open bos werden dan weer zones gecreëerd waar de struiken en het hout dicht begroeid waren, als schuil- en voortplantingsplaats voor het jachtwild.

Naast de bomengroepen plantte men ook bijzondere inheemse en uitheemse boomsoorten. Het was erg in de mode bijzondere exemplaren in een tuin of park te 'verzamelen' tot soort van arboretum. Bij de Filipkensvijver zijn bijvoorbeeld de tulpenboom, de moerascipressen, de paardenkastanjes, enzovoort dergelijke bijzondere pronkexemplaren. Ze bleven over uit de negentiende-eeuwse aanleg met bijzonder bomen.

De leesbaarheid van de bomengroepen, maar ook van de solitaire, is thans deels verdwenen. Zichtassen werden geleidelijk overgroeid en door nieuwe aanplantingen is het in het kader van dit beheersplan niet mogelijk het landschapspark uit 1871 te reconstrueren. Uitgebreider onderzoek en inventarisatie zou dit wel mogelijk kunnen maken. Wel worden hieronder enkele soorten opgenoemd die terug te brengen zijn tot de negentiende-eeuwse aanplanting van bijzondere bomen:

- Aesculus hippocastanum
- Castanea sativa
- Fagus sylvatica
- Fagus sylvatica 'Atropunicea'
- Fagus sylvatica 'Purpurea major'
- Liriodendron tulipifera
- Pinus spec.
- Pinus nigra
- Platanus spec.
- Populus spec.
- Quercus robur
- Quercus rubra
- Taxodium distichum
- Tilia spec.

De oude bomen zijn als zeer waardevol te beschouwen. Niet alleen omwille van hun leeftijd, maar ook omdat ze veteranenbomen zijn van de oudste landschappelijke aanleg van het park. Ze zijn structurerend en sterk beeldbepalend voor het park.

(2) Markante bomen en boomgroepen

Legende kaart:

- Geel:** groepjes zwarte Oostenrijkse pijn
- Wit:** grote Zomereik
- Beige:** zomerlindes
- Groen:** platanen
- Paars:** tulpenboom
- Rood:** moerascipres
- Blauw:** paardekastanje

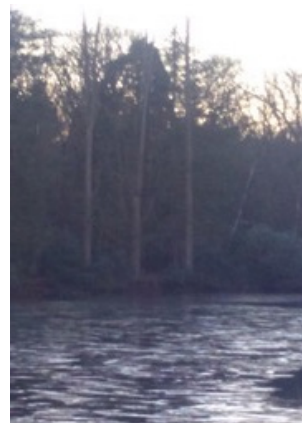
Een groot probleem is de **boomsterfte** op het domein. Er dienen maatregelen uitgerold te worden om dit tegen te gaan. Een deel van de oplossing kan gevonden worden door water te capteren van het Kanaal. De **vijveroever** voor het kasteel werd verstevigd met houten palen en dwarspanelen, dit om een efficiënt onderhoud van de graspartij te vergemakkelijken. De overige vijverranden behouden hun natuurlijke vorm.

TAMME KASTANJE
(*Castanea sativa*)

ZWARTE DEN
(*Pinus nigra*)

MOERASCIPRES
(*Taxodium distichum*)

ZOMERLINDE
(*Fagus sylvatica*)

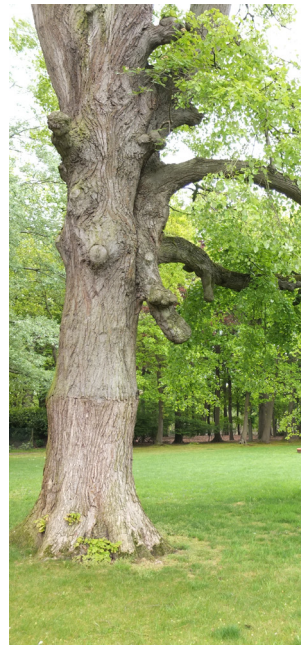
BIJZONDERE TEXTUREN VAN OUDE STAMMEN GEVEN HET PARK VEEL KARAKTER

TULPENBOOM
(*Liriodendron tulipifera*)

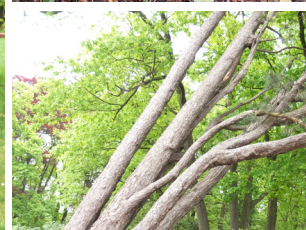
DIVERSE OUDE BEUKEN
(*Fagus sylvatica*)

ZOMERLINDE
(*Fagus sylvatica*)

MOERASCIPRES
(*Taxodium distichum*)

ZWARTE DEN
(*Pinus nigra*)

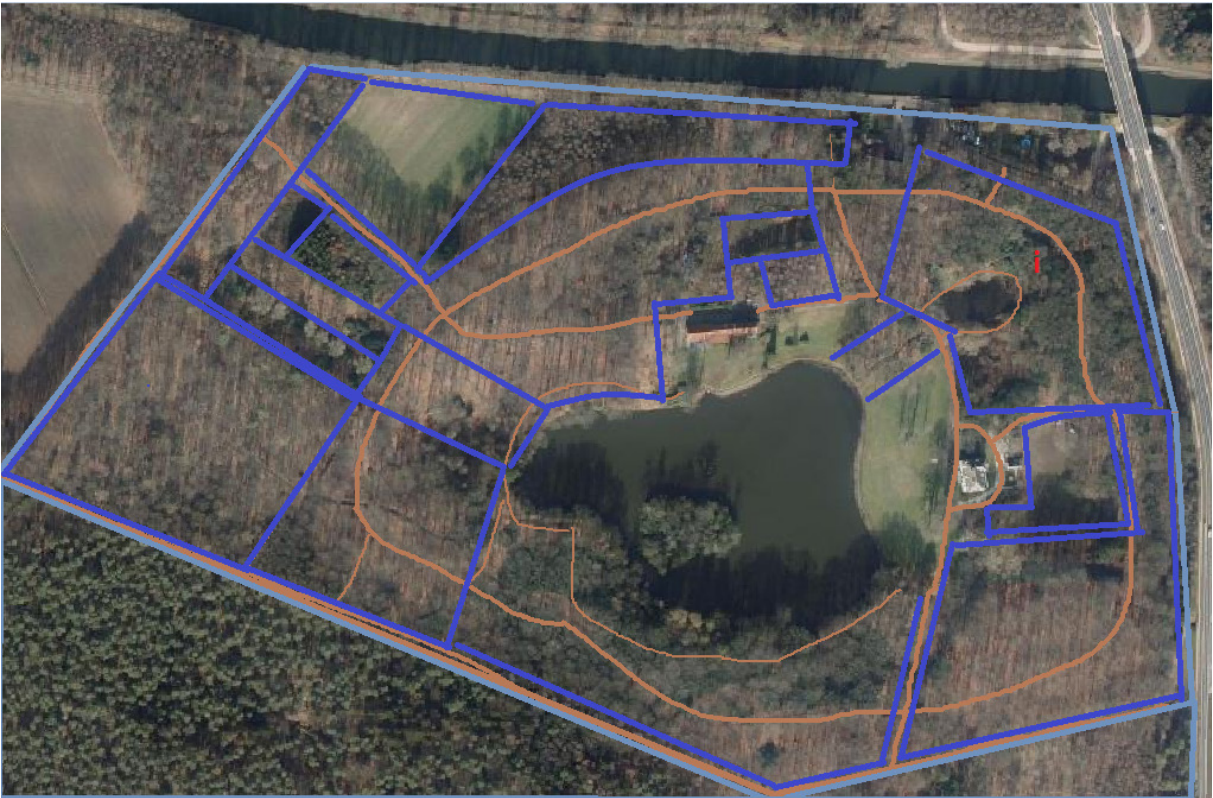
PAARDENKASTANJE
(*Aesculus hippocastanum*)

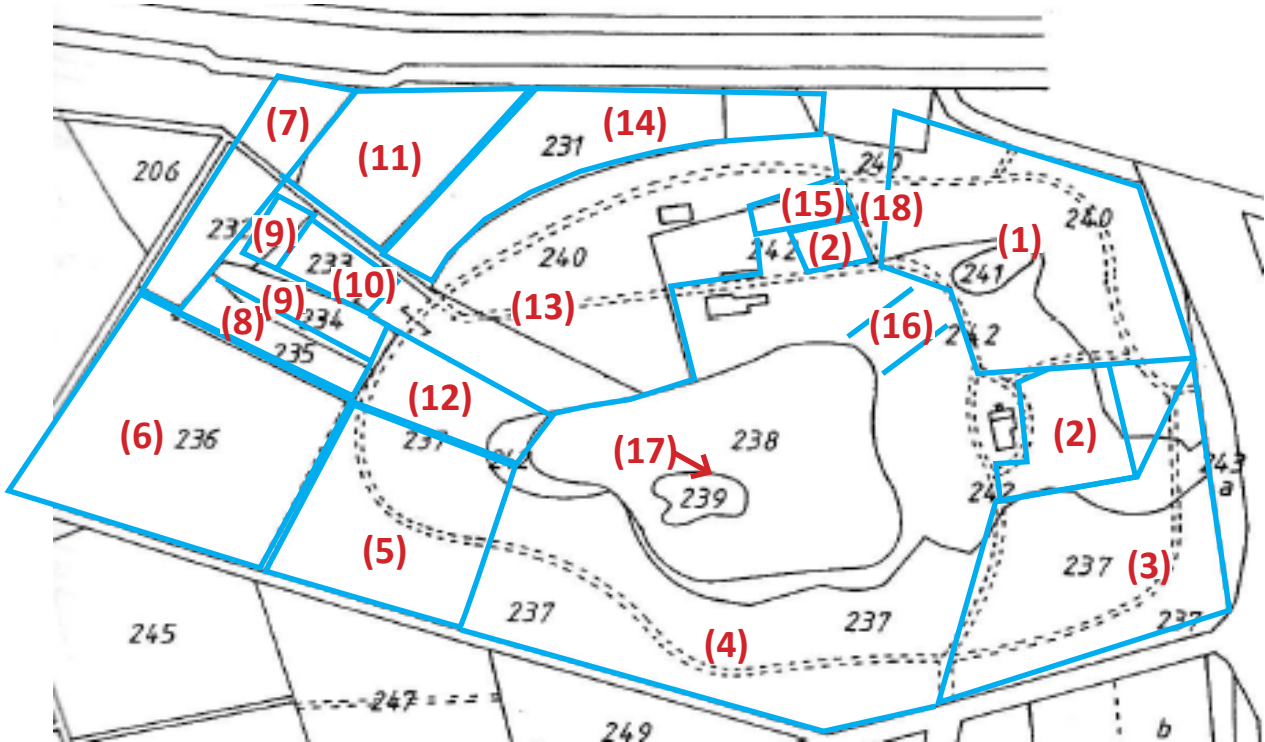
TAMME KASTANJE
(*Castanea sativa*)

afb. 73: Voorbeelden van sterk beeldbepalende veteranenbomen

In dit hoofdstuk worden de verschillende delen van het domein besproken. De nummers op de tweede kaart corresponderen enerzijds met de perceelnummers van de bosbestanden (zwarte cijfers) en de verdeling in gebieden (rode cijfers met haakjes) zoals deze in dit beheersplan gehanteerd worden.

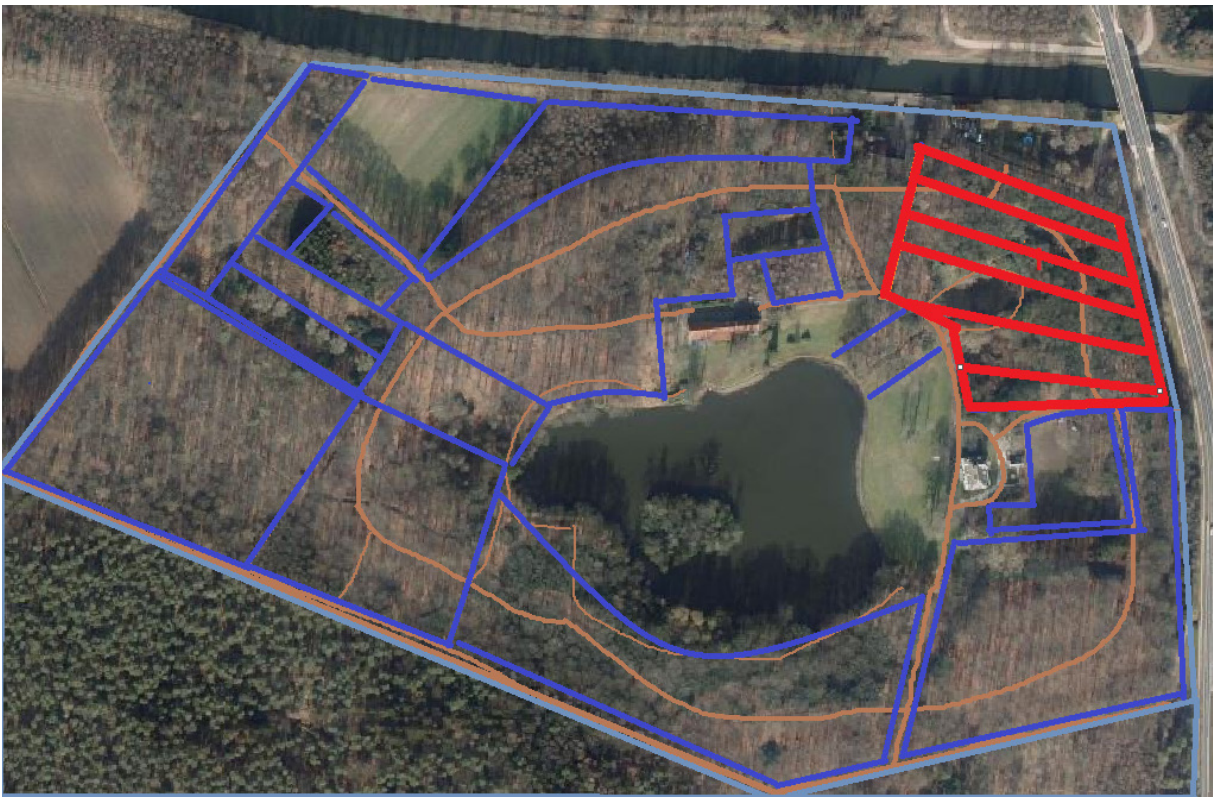

afb. 74: Kaart van het gebied: kan onderverdeeld worden in verschillende percelen met afwijkende begroeiing en nazorg © Familie Avonds

afb. 75: Kaart van de verschillende bosbestanden met overlay van de bestanden zoals aangeduid in bovenstaande kaart © Bosbeheerplan

(1) **Gebied: kleine vijver**

afb. 76: Kaart van het gebied rondom de kleine vijver © Familie Avonds

Hoofd boombestand:	Zomereik, Amerikaanse eik
Begeleidende soorten:	Lork, Esdoorn, en Douglas
Struiklaag:	Rhododendron, berk
Markante soort:	groepje zwarte Oostenrijkse pijn (aan landhuis) Gele kamperfoelie

(2) Gebied: dierenweide

afb. 77: Kaart van de dierenweide © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Amerikaanse eik
Begeleidende soorten: Lork, Paardekastanje, Zomereik
Struiklaag: -
Markante soort: Tulpenboom, plataan

Achter het landhuis is de aanleg recent, met hierin een omheinde weide voor kippen en reetjes, geometrisch beplante perken en een garage. Aan de noordzijde van het huis werd een parking aangelegd met een carport. Er staan een aantal markante bomen rond de met draad afgezette weide. Opvallend zijn de grote rode beuken, de Amerikaanse eiken, zomereiken, maar vooral de tulpenboom. Deze laatste is zonder twijfel een oud exemplaar en wellicht nog deel van de aanplant uit 1871. (afb. 78) Het pad rond de omheinde weide is beboord met grote Amerikaanse eiken en zomereiken.

afb. 78: De bomengroepen naast het landhuis op historische foto's; vergeleken met de huidige toestand.
De linker bomengroep met esdoorns is afgestorven, waardoor het zicht veranderde

(3) Gebied: Oude Beersebaan 1

afb. 79: Kaart van het gebied van de Oude Beersebaan © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Beuk, Amerikaanse eik
Begeleidende soorten: Zomereik, acacia (langs dreef aan graskant)
Markante soort: -
Struiklaag: Rododendron (langs dreef)

Richting de oostzijde van dit perceel staat nog een moerascipres in een open, met gras begroeid parkdeel. Een deel van het park is hier beplant met beuken, waaronder oudere en jongere exemplaren. Ook hier zijn de oude beuken erg beeldbepalende bomen. Aan de dreef staan een aantal kastanjes met opvallende roze bloei. (Aesculus x carnea 'Briotti')

Als we de dreef verder volgen richting de Oude Beersebaan staan er nog twee fraaie lantaarns, die ook zichtbaar zijn op foto's uit het begin van de twintigste eeuw. Wellicht zijn ze deel van de oorspronkelijke aanleg van het lusthof. De hardstenen sokkel waarop ze staan is recent, de witstenen voet hierop is oorspronkelijk.

- Samenvattende lijst met markante bomen en struiken*
- Relictbomen zwarte den aan ijzeren brug (Pinus nigra)
 - Paardenkastanje (Aesculus hippocastanum)
 - Moeraseik (Quercus palustris)
 - Moerascipres (Taxodium distichum)
 - Oude beuken (gewoon en rood)
 - Kastanjes met roze bloei (Aesculus x carnea 'Briotti')
 - Magnolia

afb. 83: Toegangsreef gezien richting de Oude Beersebaan, links en rechts van de dreef twee oude lantaarns

afb. 84: Toegangsreef gezien richting het landhuis

afb. 85: Oude Beersebaan met rechts het domein Filipkens

afb. 81: Houten brug naar het eilandje

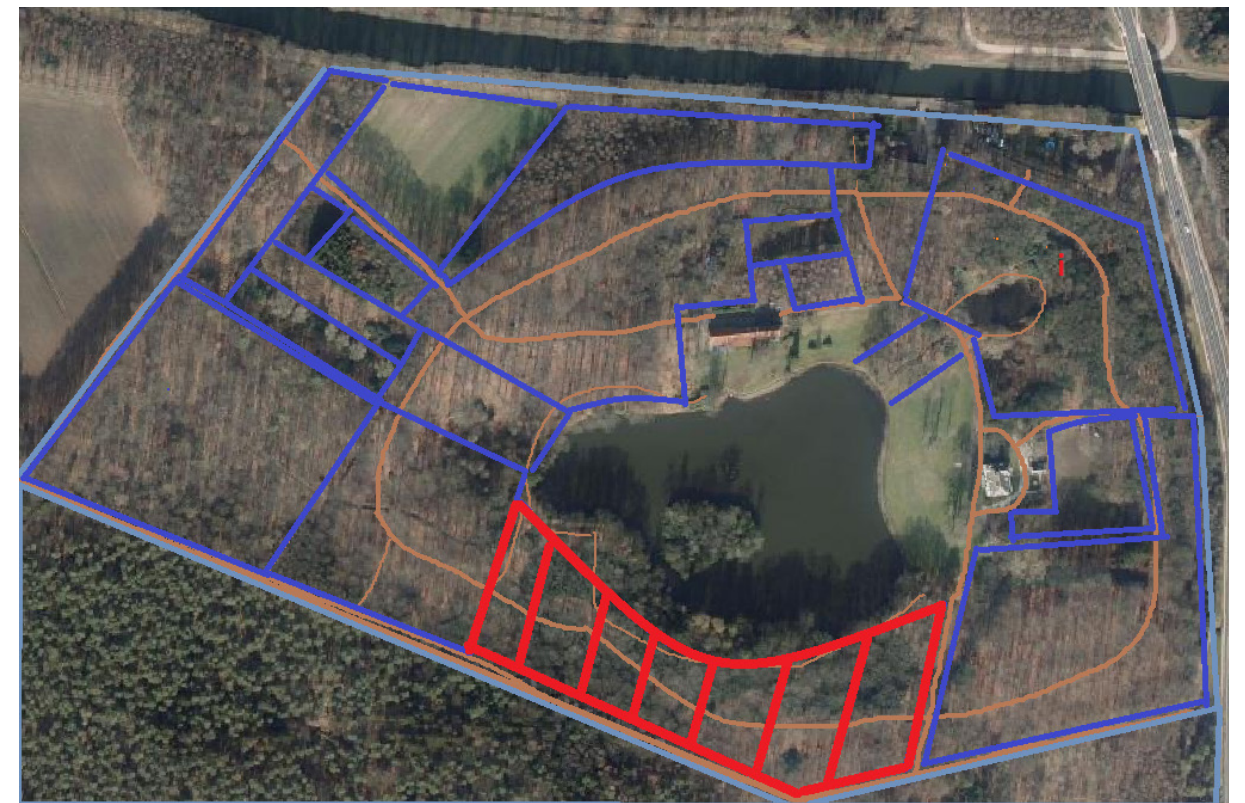

afb. 82: Pad naast de vijver, richting oostzijde park

afb. 80: Beeldbepalende moerascipressen en een oude paardenkastanje

(4) Gebied: Oude Beersebaan 2

afb. 86: Kaart van het gebied van de Oude Beersebaan © Familie Avonds

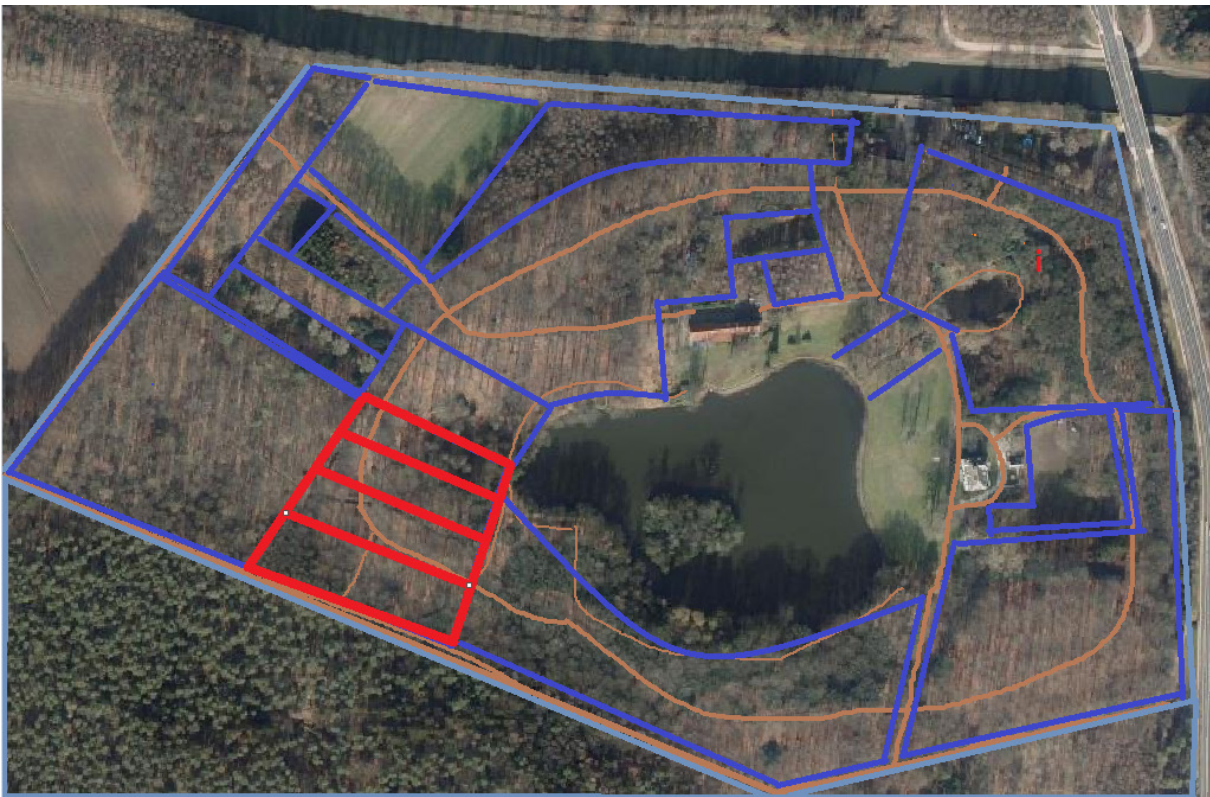
Hoofd boombestand:	Beuk, Amerikaanse eik
Begeleidende soorten:	Zomereik, Lork, Esdoorn,
Struiklaag:	rododendron (dichte begroeiing)
Markante soort:	moerascipres (langs oeverrand), paardenkastanje

Iets verder dan het ijzeren brugje vervolgt het pad de cirkel rond de vijver. Een houten brug geeft toegang tot het eilandje. (zie (17) op pagina 82) Het pad loopt verder in een dicht begroeid parkgedeelte, waar bijzondere bomen staan. Aan de oever staan een aantal moerascipressen, moeraseik, een beeldbepalende paardenkastanje, massieven rododendron en magnolia. Een deel van deze bomen is in 1871 aangeplant. (afb. 82) (afb. 80)

Samenvattende lijst met markante bomen en struiken

- Relictbomen zwarte den aan ijzeren brug (*Pinus nigra*)
- Paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*)
- Moeraseik (*Quercus palustris*)
- Moerascipres (*Taxodium distichum*)
- Oude beuken (gewoon en rood)
- Kastanjes met roze bloei (*Aesculus x carnea* 'Briotti')
- Magnolia

(5) Gebied: Oploop

afb. 87: Kaart van het gebied van de oploop © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Beuk, Amerikaanse eik
Begeleidende soorten: Zomereik, Lork, Esdoorn, Beuk
Struiklaag: Pitrus, weinig rododendron
Markante soort: -

Samenvattende lijst met markante bomen en struiken

- Relictbomen zwarte den aan ijzeren brug (Pinus nigra)
- Paardenkastanje (Aesculus hippocastanum)
- Moeraseik (Quercus palustris)
- Moerascipres (Taxodium distichum)
- Oude beuken (gewoon en rood)
- Kastanjes met roze bloei (Aesculus x carnea 'Briotti')
- Magnolia

(6) Gebied: Eikenbos

afb. 88: Kaart van het gebied van het eikenbos © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Zomereik
Begeleidende soorten: Amerikaanse eik, berk, lork, pijnbomen
Struiklaag: Lijsterbes, spork, Amerikaanse vogelkers, Gele kamperfoelie
Markante soort: -

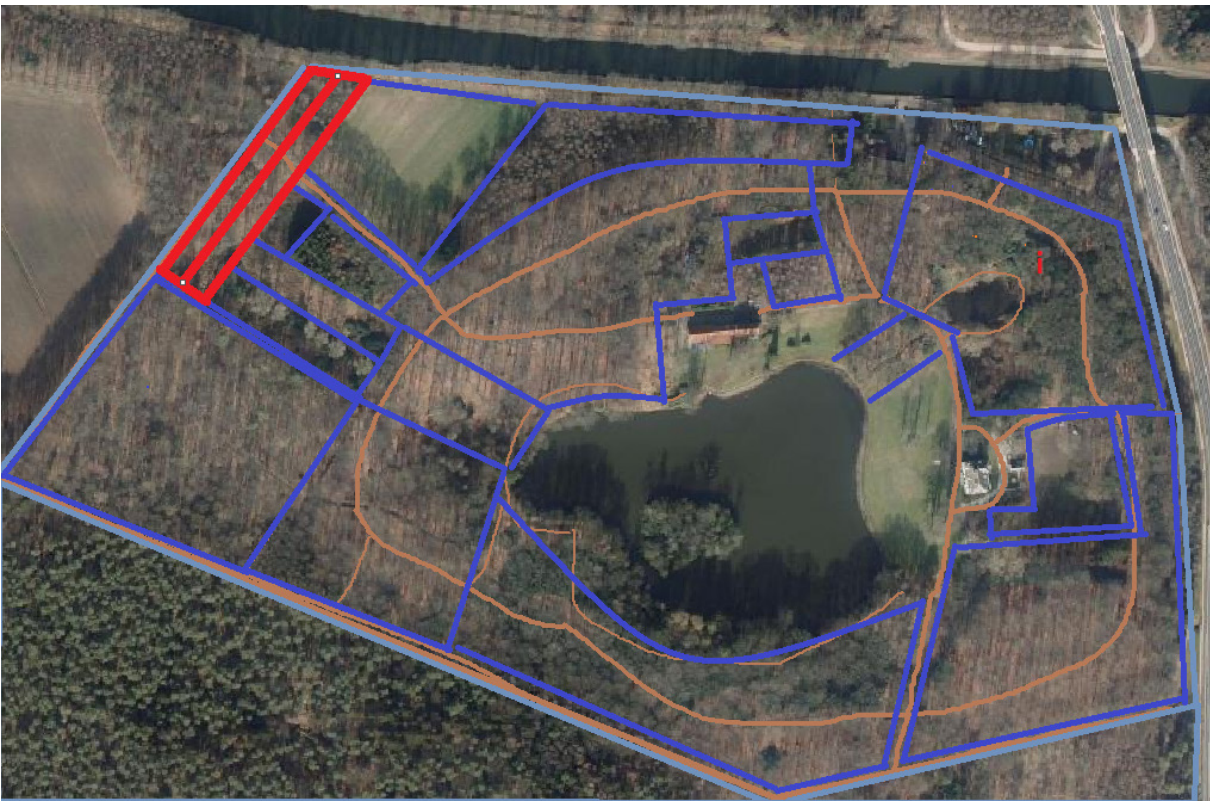
De bosbestanden met nummers 232 tot en met 236 komen overeen met de gebieden (6) tot en met (10). Ze omvatten de plaats van de drooggevalle kleine vijver. Ze vormen een rechthoekig deel van het park, dat aan alle zijden met dreven is omgeven. Tussen de percelen zijn afwateringsgreppels zichtbaar. Eén van deze greppels verbindt de grote vijver met achterliggende waterlopen. Het betreft de watertoevoer aan het ijzeren brugje.

Het meest westelijke bosbestand is op historische kaarten ingekleurd als loofhout-/hakhoutbos. Zomereik vormt de hoofdboomsoort en komt samen voor met Amerikaanse eik, berk, enkele lorken en gewone pijnbomen. Op een aantal plaatsen staat kamperfoelie, lijsterbes en spork. Vooral in het naalddhout komen enkele oude relictbomen voor.

afb. 89: Percelen met ontwateringsgreppels

(7) Gebied zonder naam

afb. 90: Kaart van het gebied in de noordoostelijke hoek van het domein © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Zomereik, Amerikaanse Eik, Berk
Begeleidende soorten: Els, lork
Struiklaag:
Markante soort:

Het gebied waar perceel 232 deel van uitmaakt, is beplant met hooghout van zomereik, lork, Amerikaanse eik en berk. Verder komt er zwarte els voor, beheerd als hak- of schaarhoutvorm. Op een aantal plaatsen is kamperfoelie zichtbaar. Op historische kaarten uit het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw is dit perceel ingekleurd als loofhout-/hakhoutbos.

afb. 91: Grasveld zonder perceelnummer, omgeven met dreefstructuren

(8) Gebied zonder naam

afb. 92: Kaart van het gebied in het westen van het domein © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Zwarte Els in hak en schaarhoutvorm
Begeleidende soorten:
Struiklaag: Rododendron, pitrus, zeggesoorten
Markante soort:

Dit gebied correspondeert met perceel 235 en is nog steeds een weiland, maar in vergelijking met de vroegere situatie thans meer beplant. Er komt zwarte els voor, in hak- en schaarhoutvorm, alsook enkele populieren. Omdat het perceel extreem nat is gedijen er verschillende zeggesoorten. Het perceel heeft als open plek een hoge intrinsieke ecologische waarde.

afb. 93: Percelen met ontwateringsgreppels

(9) Gebied: akker 1

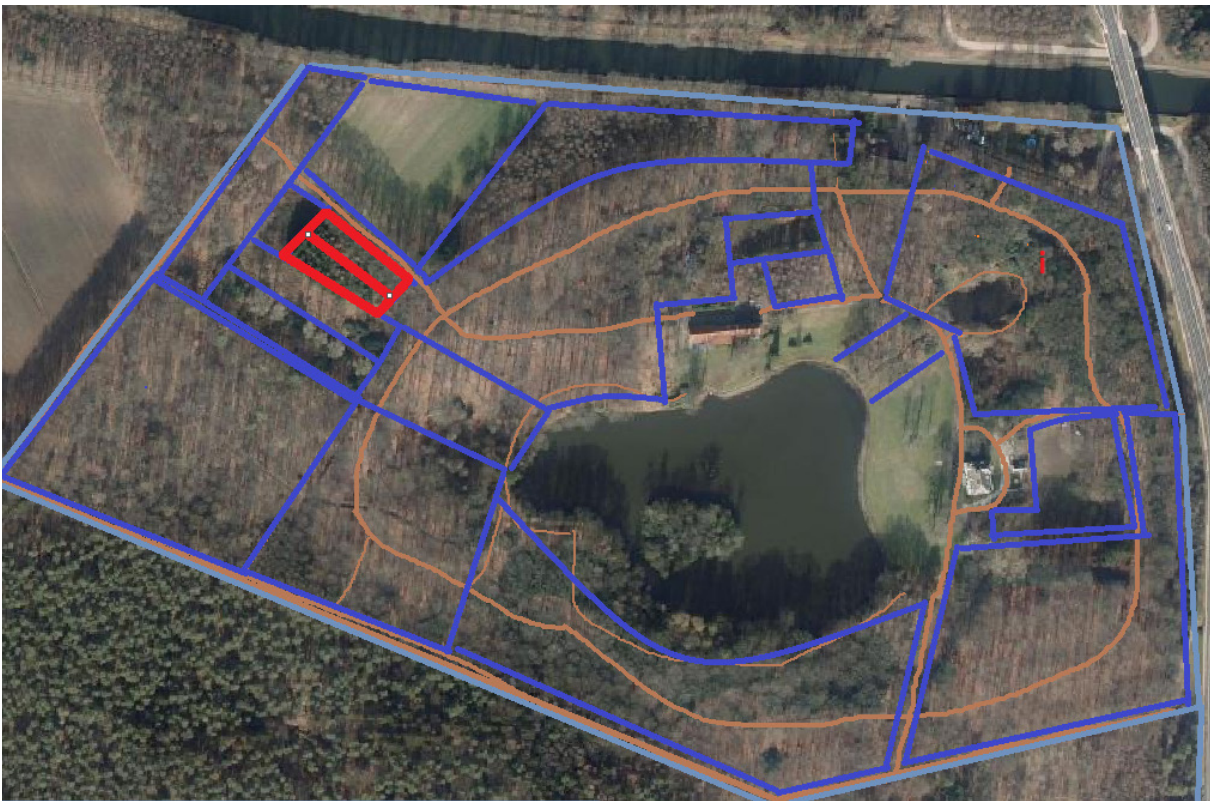

afb. 94: Kaart van het gebied van de akker © Familie Avonds

- Hoofd boombestand:
- Begeleidende soorten: Enkele populieren aan de rand van de beek
- Struiklaag: Wildakker met enkele rododendrons
- Markante soort:

Deze akker is net zoals in de negentiende en twintigste eeuw een weiland.

(10) Gebied zonder naam

afb. 95: Kaart van het gebied in het noordwesten van het domein © Familie Avonds

- Hoofd boombestand: Fijnspar
- Begeleidende soorten: Zomereik
- Struiklaag: Brandnetel, pitrus
- Markante soort:

Dit gebied is een verlaten weiland, dat thans met fijnspar werd aangeplant. De kruidlaag bevat tal van ruigtekruiden. Historische kaarten geven aan dat dit perceel vroeger een open weiland was. Omdat het open karakter bewaard bleef heeft het perceel een intrinsieke waarde. Het perceel is extreem nat.

(11) Gebied: akker 2

afb. 96: Kaart van het gebied van de tweede akker © Familie Avonds

- Hoofd boombestand: -
Begeleidende soorten: -
Struiklaag:
Markante soort:

Achter het met zwarte els beplante nat gebied ligt nog een grasveld, dat op oude kaarten dezelfde bestemming had. Op de kaart uit 1900-1921 wordt het aangeduid als cultuurland. Aan de zuidzijde loopt een dreef die het veld met het park verbindt. De dreef is aan beide zijden aangeplant met Amerikaanse eik. Ook de rechte weg richting de hoeve kreeg deze aanplant.

- Samenvattende lijst met markante bomen en struiken*
- Dreefstructuur met beuk
- Dreefstructuur met Amerikaanse eik

(12) Gebied zonder naam

afb. 97: Kaart van het gebied ten westen van de grote vijver © Familie Avonds

- Hoofd boombestand: Beuk, berk
Begeleidende soorten: -
Struiklaag:
Markante soort: Beuk, groepje zwarte Oostenrijkse pijn

- Samenvattende lijst met markante bomen en struiken*
- Relictbomen zwarte den aan ijzeren brug (Pinus nigra)
- Paardenkastanje (Aesculus hippocastanum)
- Moeraseik (Quercus palustris)
- Moerascipres (Taxodium distichum)
- Oude beuken (gewoon en rood)
- Kastanjes met roze bloei (Aesculus x carnea 'Briotti')
- Magnolia

afb. 98: Markante beuk

afb. 101: De achterzijde van het brugje, gezien richting het landhuis. Het open uitzicht met naaldbomen is deels verdwenen

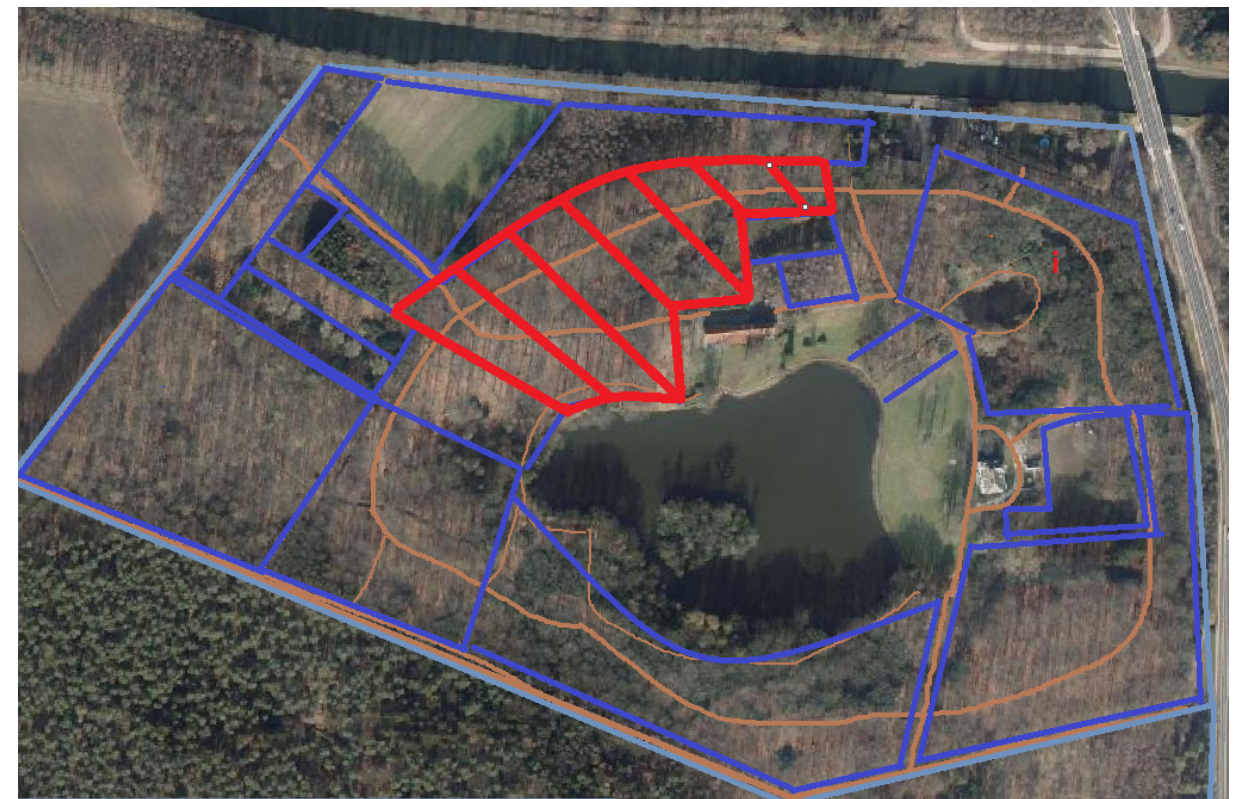
afb. 99: Open oever van perceel 237, 2019 vs. begin 20ste eeuw

afb. 100: Omgeving van het ijzeren brugje, 2019, verdwenen evenwicht naaldbomen

(13)

Gebied zonder naam

afb. 102: Kaart van het grote gebied ten noordwesten van de grote vijver © Familie Avonds

Hoofd boombestand:	Beuk, Zomereik, Amerikaanse Eik
Begeleidende soorten:	Lork, Esdoorn
Struiklaag:	Plaatselijk enkele rododendrons, weinig vlier en lijsterbes
Markante soort:	Groepje zwarte Oostenrijkse pijn

Zie ook bespreking van gebied (14).

Dit perceel heeft een typische parkachtige bosstructuur, met voornamelijk hooghout beuk en Amerikaanse eik. Op de grens tussen percelen 240 en 237 staat een bosje met rode beuken. Een aantal van deze beuken staat aan de dreef die naar de hoeve leidt. Het zijn beeldbepalende oude bomen, vermoedelijk aangeplant in 1871 voor de creatie van het lusthof.

Links van een stalgebouw is er een doorgang naar de hoeve. Er staat hooghout met zomereik, Amerikaanse eik, beuk en zomerlinde.

Samenvattende lijst met markante bomen en struiken

- Dreefstructuur met haagbeuk, mogelijk restant van hakhoutbeheer (*Caprinus betulus*)
- Witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*)
- Zwarte den (*Pinus nigra*)
- Tamme kastanje (*Castanea sativa*)
- Beeldbepalende oude beuken (groen, bruin, rood, *Fagus sylvatica*)
- Relictbomen zwarte den aan ijzeren brug (*Pinus nigra*)
- Moerasedik (*Quercus palustris*)
- Moerascipres (*Taxodium distichum*)
- Kastanjes met roze bloei (*Aesculus x carnea* 'Briotti')
- Magnolia

(14) Gebied: achter de hal

afb. 103: Kaart van het gebied achter de hal © Familie Avonds

- Hoofd boombestand: Zwarte Els
Begeleidende soorten: -
Struiklaag: Plaatselijk enkele rododendrons, bramen, vergrassing
Markante soort: -

Zie ook bespreking van gebied (13).
Beplanting met hoofdzakelijk zomereik en Amerikaanse eik. Aan de bestandsranden enkele lindes, lorken en esdoorns, enkele relictbomen zwarte den en een enkele douglas. Verder zijn de dreefstructuren afgelijnd met relatief jonge beuken, afwisselend komen oudere en dikkere exemplaren voor. Met name het deel ten westen van de hoeve heeft een aantal zeer markante beuken, die wellicht relict zijn van de negentiende-eeuwse parkaanleg. Tussen de grote eiken en beuken staan een aantal kleine lijsterbessen. Achter de nieuwe aanplant is er een sterk begrast perceel met begroeiing van zwarte els.

Oude kaarten van het domein geven aan dat dit vroeger een open perceel was dat beheerd werd als zeer nat tot extreem nat wei- of hooilandje. De bomen werden wellicht als hakhout beheerd. Op de kaart uit 1921 (?) staat het perceel aangeduid als 'prairies, pelouses'. Hoe dan ook had het aanvankelijk een opener uitzicht dan thans het geval is.

afb. 105: Dreefstructuur met beuken

afb. 106: In rijen aangeplante beuken met hierachter zwarte els

afb. 108: Oude tamme kastanje

afb. 109: Oude beuk

afb. 107: Doorgang naar de hoeve

afb. 104: Beeldbepalende oude beuken

afb. 110: Kaart van het gebied achter de dierenweide © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Fijnspar
Begeleidende soorten: -
Struiklaag: Vergrassing
Markante soort: -

afb. 111: Kaart van het gebied van de graspartij aan de grote vijver © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Beuk, Amerikaanse eik
Begeleidende soorten: -
Struiklaag: Enkele Rododendron, gras
Markante soort: Paardekastanje (oostzijde hoeve)
 Groepje zomerlindes (zuidzijde aan hoeve)
 Groepje zomerlindes (westzijde kasteel)
 Alnus glutinosa 'Laciniata' (dood exemplaar)

Dit perceel is met gras begroeid, dat intensief gemaaid wordt. Het loopt bijna volledig rond de vijver en bevat in het noordoosten nog een kleine (vis)vijver, die zijn huidige vorm kreeg aan het einde van de negentiende eeuw. De vijver staat via een gracht in verbinding met de grote vijver van het domein. Het grasland rond de vijver, de hoeve en het landhuis gaat terug tot in de negentiende eeuw.

Op een kaart uit het begin van de twintigste eeuw staat de beplanting vermeld als 'Prairie et pelouse'. Het was duidelijk een onderdeel van het ontwerp van de Engelse landschapstuin. Een deel van de open ruimte, namelijk de oever tussen het ijzeren brugje en de hoeve, is thans met bomen begroeid. Nochtans was hier vroeger ook een open oever.

Historische foto's van het begin van de twintigste eeuw tonen links en rechts van het landhuis twee beeldbepalende boomgroepen, die het perspectief op de gevel versterken. Aan de rechtse zijde staat thans nog een boomgroep met drie zomerlindes (*Tilia platyphyllos*) en een tamme kastanje. (*Castanea sativa*) In het gras groeien boshyacinten, die mogelijk nog restant zijn van

afb. 112: Boshyacint, een stinzenplant?

afb. 113: Gewone brunel (*Prunella vulgaris*)

ZICHTAS NAAR LANDHUIS (GEZIEN VANAF DE BRUG)

afb. 114: Tulpenboom achter het huis

afb. 115: Groep zomerlindes aan het landhuis

de bolgewassen uit de negentiende-eeuwse tuinaanleg.²⁵ (afb. 112) De boomgroep aan de linkse zijde liep aanvankelijk door tot bijna aan de oever, maar thans bestaat deze uit een aantal afgestorven bomen en drie esdoorns. (Acer pseudoplatanus en Acer platanoides) (afb. 78) Aan het beklinkerde terras staat nog een tamme kastanje. Aan de noordzijde van het landhuis staat een grote Amerikaanse eik (Quercus rubra), meer richting de parking een groepje dennen (Pinus nigra), een gemengd bosje met esdoorn, berk en massieven rododendron. Hierachter nog een groep Amerikaanse eiken. Nog meer richting de gracht tussen de twee vijvers staat een bomengroep met berk, rode beuk en Amerikaanse eik. Aan de vijver grauwe els (Alnus incana) en aan de overkant van de gracht een bomengroep van Amerikaanse eiken. Verder vallen vier zomereiken op, twee aan twee aan beide zijden van de gracht aangeplant.

Het parkgedeelte tussen de weide en de kleine (vis)vijver is met bomen begroeid, waarbij de bruine en rode beuken de meest opvallende exemplaren zijn. Massieven boskamperfoelie (Lonicera periclymenum) tekenen zich door hun gele kleur mooi af gedurende de bloeimaanden mei en juni. Verder zijn ook struikmassieven rododendron te zien, die mogelijk ook nog deel uitmaken van de oorspronkelijke aanplant van het lusthof. (zie afb. 118 op pagina 80)

Als we het pad aan de vijver verder volgen komen we aan de hoeve, waarvan het merendeel werd afgebroken. Ook van het omsloten erf is niets meer zichtbaar, de voetafdruk hiervan is wel nog afleesbaar op het digitaal hoogtemodel. De weg die thans achter de hoeve loopt is nog een oude weg die aanvankelijk tussen twee parallelle hoevegebouwen liep. Ter hoogte van de boerderij staat een opvallende groep met drie lindes. Op de plaats van het verdwenen erf staat een jong bosje berkenbomen. (ruwe berk, Betula pendula) De oever van de vijver is natuurlijk gehouden, er groeit wel redelijk veel pitrus maar er komt ook brunel voor. (Prunella vulgaris)

Aan de oever staat een zwaar gehavende, maar opvallende boom, die vermoedelijk ook nog deel is van de negentiende-eeuwse beplanting. Het is een Alnus glutinosa 'Laciniata'. (afb. 122) Een andere oude boom is de tamme kastanje die aan de oostzijde van de hoeve staat. (afb. 125) Verder zien we nog een aantal grote zomereiken aan de westzijde van de hoeve. (afb. 124)

Samenvattende lijst met markante bomen en struiken

- Beuken (gewoon, bruin en rood, Fagus sylvatica)
- Gewone en noordse esdoorns (Acer pseudoplatanus en Acer platanoides)
- Groep lindes (Tilia spec.)
- Tamme kastanje (Castanea sativa)
- Tulpenboom (Liriodendron tulipifera)
- Zwarte els met ingesneden blad (Alnus glutinosa 'Laciniata')
- Massieven rododendron en boskamperfoelie
- Zwarte den (Pinus nigra)
- Zomereik (Quercus robur)
- Amerikaanse eik (Quercus rubra)

²⁵ Mogelijk zijn de boshyacinten Stiense planten of stinzenplanten, een plantsoort die binnen een bepaalde geografische entiteit vrijwel uitsluitend voorkomt in de directe nabijheid van kastelen, kloostertuinen, pastoretuinen en andere historische sites en zich ook gedurende lange periode daar heeft weten te handhaven. Hierdoor zijn de planten vaak gelinkt aan sites met cultuurhistorische waarde. Alleen soorten die buiten hun natuurlijk verspreidingsgebied werden aangeplant zijn als stinzenplant te beschouwen, hun introductie vond gewoonlijk al lange tijd geleden plaats, vaak meer dan honderd jaar geleden. Hierdoor hebben stinzenplanten relictwaarde, ze hebben zich sinds hun introductie te waten handhaven en konden zich meestal slechts lokaal voortplanten vanuit ondergrondse overlevingsorganen zoals wortels, bollen en wortelstokken. Stinzenplanten zijn uiterst zeldzaam en vormen een waardevol element in de tuin. Bron: HERMY, M. (red.), Groenbeheer, een verhaal met toekomst, Berchem, 2005: 568; HERMY, M., Stinzenplanten in Vlaanderen, b(l)joeiende planten met geschiedenis, Natuurreervaten 12 (2), 1990: 4-7

afb. 116: Parking en recente geometrische tuinaanleg

afb. 117: De met draad afgezette weide en de dreef van weide tot landhuis

afb. 118: Zone tussen de weide en kleine (vis)vijver, opvallende gele kamperfoelie

afb. 119: Zicht op de visvijver: huidige staat en foto uit het begin van de twintigste eeuw ©Delcampe

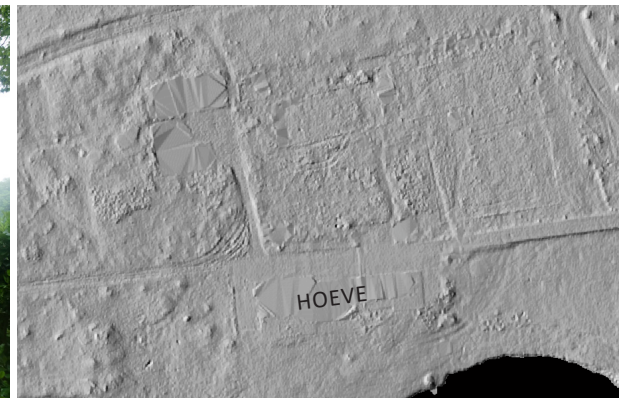
afb. 120: Oude foto van de visvijver, 1920 © Delcampe

afb. 121: Aanleg rond de hoeve, veel nieuw maar met een aantal oude bomen

afb. 127: Aanleg rond de hoeve

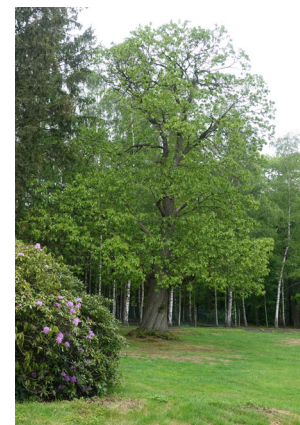
afb. 128: Hoogtemodel, detail hoeve en omgeving © Geopunt

afb. 122: Markante Alnus glutinosa 'Laciniata'

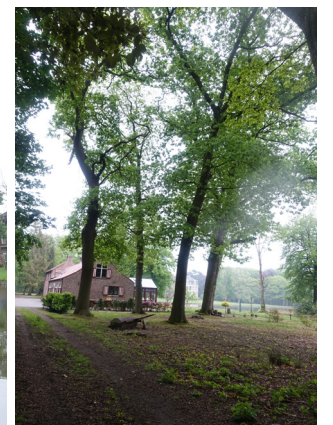
afb. 123: Fraaie lindengroep

afb. 125: Oude kastanje

afb. 126: Bosje op overgang tussen hoeve en landhuis

afb. 124: Zomereiken

(17) Gebied: het eilandje

afb. 129: Kaart van het eiland © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Beuk
Begeleidende soorten: Amerikaanse Eik
Struiklaag: Rododendron

Het eilandje staat met een smalle houten brug in verbinding met het slingerpad dat rond de vijver loopt. Thans is het eilandje dicht met bomen begroeid. De historische foto's waarop het eilandje afgebeeld staat tonen alle een dichte begroeiing met bomen, zoals vandaag nog steeds het geval is. De bomen waren vroeger wel iets hoger dan vandaag.

Het digitaal hoogtemodel (zie afb. 132 op pagina 82) toont een verhoging op het eilandje, dat mogelijk een restant is van de negentiende-eeuwse landschappelijke aanleg. Het gebeurde vaak dat in belangrijke zichtlijnen paviljoentjes of theehuisjes werden opgericht, die meestal op een heuveltje stonden. Mogelijk blijven er hiervan nog fundamenteën bewaard onder het huidige bomenbestand.

afb. 130: Referentie eilandje met paviljoentje van Domein Zevenbergen © Gemeente Ranst

afb. 131: Oude foto's van het eilandje ©Delcampe

afb. 132: Hoogte © Geopunt

(18) Gebied zonder naam

afb. 133: Kaart van de corridor naar het kanaal toe © Familie Avonds

Hoofd boombestand: Lindes, haagbeuk
Begeleidende soorten: -
Struiklaag: -
Markante soort: -

Aan het kanaal ligt een kajakclub. Het domein is er via de weg naast het kanaal toegankelijk en wordt er afgesloten met een modern ijzeren hek. De weg zelf is aan beide zijden beplant met haagbeuk. Aanvankelijk werden deze beheerd als haag maar konden de afgelopen jaren uitgroeien. (afb. 135)

afb. 134: Noordelijke toegang tot het domein

afb. 136: Weg aan het kanaal en kajakclub, oude kastanjeboom

afb. 135: Weg richting de brug over het kanaal, aan beide zijden haagbeuk

afb. 137: Foto's van de ijzeren brug uit 1871, het centrale medaillons draagt de initialen van de opdrachtgevers

afb. 138: Een gelijkaardige ijzeren brug in het landschappelijke domein 'Hof Le Paige' ©H. Adriaensens & Kempens Karakter

afb. 139: De oorspronkelijke smeedijzeren lantaarns op nieuwe hardstenen voet

afb. 140: De oorspronkelijke toegangspoort met hekwerk is verdwenen

03.03.05 KLEINE BOUWKUNDIGE ELEMENTEN IN HET LANDSCHAP

(1) IJzeren brugje

Dit brugje werd geplaatst tijdens de aanleg van het lusthof in 1871. Het staat al aangeduid op de kaart van 1872. Dergelijke witgeschilderde, ijzeren brugjes waren een zeer typisch element in landschapstuinen en kwamen dus ook veel voor. Toch zijn ze thans zeldzaam geworden. Door de initialen van de toenmalige eigenaars is de historische waarde van dit element zeker zo groot.

Het brugje werd geplaatst op landvasten in baksteenmetselwerk, die werden ingewerkt in het talud van de vijverrand. Op de landvasten werden in een latere periode, wellicht omwille van de stabiliteit van het metselwerk, betonnen balken gegoten, waarop het brugje thans steunt. De ronde delen van de ijzeren balustrade zijn aan de onderzijde in deze betonnen balk verzonken. Het gebogen brugdek is met planken afgewerkt.

De verflagen zijn sterk gecraqueleerd waardoor er waterinsijpeling is en het ijzer roest. Op een aantal plaatsen zijn de kleine klinknageltjes, die de verschillende ijzeren onderdelen met elkaar verbinden, verdwenen. De verflagen moeten hernomen worden na het ontroesten van de balustrade. Het is een mogelijk om kleuronderzoek uit te voeren om de oorspronkelijke kleurstelling van de brug te bepalen. De witte kleur komt echter in veel andere parken met gelijkaardige negentiende-eeuwse of vroeg twintigste-eeuwse bruggen voor, dus deze kleur mag hernomen worden omdat ze een correct beeld schept. Oude foto's tonen aan dat het horizontale gedeelte van de balustrade vroeger met een houten (?) handgreep was afgewerkt.

(2) Lantaarns

Op zo'n 20 meter van de ingangspoort van het domein aan de Oude Beersebaan blijven twee fijn gedecoreerde, smeedijzeren lantaarns bewaard. Ze zijn opgesteld aan weerszijden van de toegangsweg. Beide lantaarns zijn op een ronde, geprofileerde natuurstenen sokkel gemonteerd die op zijn beurt op een nieuwere blauwe hardstenen sokkel staat. Historische foto's van het domein tonen dat gelijkaardige lantaarns ook ooit aan het landhuis stonden. Mogelijk bestonden er vroegere meerdere lantaarns of heeft men ze van het landhuis naar de inrit van het domein verplaatst.

(3) Toegangspoort

Het domein is toegankelijk via een toegangspoort aan de Oude Beersebaan. Deze recente ijzeren poort bestaat uit twee opendraaiende vleugels en twee vaststaande delen. Van de oude toegangspoort blijft nog een foto bewaard. Het hekwerk was bijzonder fijn uitgewerkt, met onderaan een gelijkaardige detaillering als de borstwering van de brug. Links en rechts van de poortvleugels werd bovenaan de tekst PHILIPKENS - VYVER ingewerkt. De huidige poort heeft geen bouwhistorische waarde.

(4) Opvallende afwezigen

Gezien de aanleg als Engelse landschapstuin zijn er een aantal elementen die we missen. Denken we bijvoorbeeld aan een (thee)paviljoentje op het eiland alsook andere *follieries*, te denken aan grotten, cementrustiek, beelden al dan niet op sokkel, enzovoort. Het is niet bekend of deze elementen ooit aanwezig waren.

03.04 LIJST MET ERFGOEDELEMENTEN

'Erfgoedelementen zijn de samenstellende componenten met erfgoedwaarde van het beschermde cultuurhistorische landschap en moeten als dusdanig visueel herkenbaar zijn. Ze vormen samen het beeld van het cultuurhistorische landschap en bestaan onder meer uit gebouwen, beplantingen, vijver,..., ook de beschrijving van het gebruikte materiaal en de detaillering ervan (materialen, kleurenpalet, gevelafwerkingen, schrijnwerk, aard van de groenaanplantingen,...) moeten in de lijst worden opgenomen.'

EE1	Gaaf bewaarde neoclassicistische architectuur met eclectische inslag
EE2	Oorspronkelijke aanleg van het park volgens de principes van de Engelse landschapsarchitectuur
EE3	Park met monumentaal bomenbestand

03.05 LIJST MET ERFGOEDKENMERKEN

'Erfgoedkenmerken hebben betrekking op de historische structuur. Zij vormen de structurele componenten van het beschermde landschap die de eigenheid ervan bepalen en die de waarden vormen die aan de grondslag liggen van de bescherming. Onder structuur wordt de (ruimtelijke) samenhang van zowel het bebouwde als het niet bebouwde gebied, en hun onderlinge relatie(s) verstaan én hun historische ontwikkeling. De structurele componenten slaan op wegen- en wegenpatronen, verkavelingspatronen, perceelindeling, schaal van de open ruimte en de verhouding ervan tot de bebouwde ruimte, kavelvorm en -grootte, rooilijn, maaiveldhoogte, bouwhoogte, gabarit, schaal, plaats, dichtheid en situering van de bebouwing.'

EK1	Geheel van landhuis, bijgebouwen en park als typisch voorbeeld van een laat 19de-eeuws buitenverblijf
-----	---

HOOFDSTUK 04

BESCHRIJVING VAN DE ERFGOEDWAARDEN

04.01 ERFGOEDWAARDEN BESCHERMINGSBESLUIT

Het domein Filipkensvijver is bij ministerieel besluit van 26 juni 1984 beschermd als cultuurhistorisch landschap omwille van het algemene belang gevormd door de:

- Wetenschappelijke waarde (in casu natuurwetenschappelijke waarde)
- Esthetische waarde

(1) Natuurwetenschappelijke waarde

De wetenschappelijke waarde van het park situeert zich in de verschillende waardevolle landschappelijke kenmerken die het domein rijk is, zoals de dendrochronologische waarde van het bomenbestand, met als merkwaardigste soorten tulpenboom (Liriodendron tulipifera), moerascipres (Taxodium distichum), rode beuk (Fagus sylvatica 'Atropunicea') en els (Alnus japonica). Door de verscheidenheid aan gradiënten (open - gesloten, droog - nat) op een relatief kleine oppervlakte heeft het domein een grote vegetatieve diversiteit tot gevolg. Omwille van zijn belang als broedplaats (van +/- 65 soorten op het moment van de bescherming in 1982) en van winterslaapplaats voor koperwiek, kramsvogel en keep is er een ornithologische waarde en tevens een herpetofaunistische waarde, met name door het voorkomen van de boomkikker (Hyla Arborea) in het domein.

(2) Esthetische waarde

Het domein Filipkensvijver met landhuis, bijgebouwen, aangelegde vijver met park, bos, drevenstructuren en grenzend aan heide- en bosgebied is een karakteristiek voorbeeld van een 19de-eeuws 'lusthuis' of lusthof met parkaanleg in de streek van Turnhout. Het landhuis is in 1871 gebouwd als zomerresidentie met lusttuin, aangelegd volgens de toen heersende romantische smaak en volledig in overeenstemming met het idee van een buitenverblijf als statussymbool voor de rijkste bevolkingslaag. De waarde van het park reflecteert zich in de rijke variëteit van beplanting en de aanleg volgens Engelse stijl met o.a. bochtige paden en een beeldbepalend smeedijzeren bruggetje. De structuur en de vorm van het domein en de gebouwen zijn grotendeels ongewijzigd gebleven waardoor landhuis en parkaanleg een grote ensemblewaarde hebben door het harmonieuze samengaan van natuur en architectuur.

HOOFDSTUK 05

VISIE OP TOEKOMSTIG BEHEER

Om de intrinsieke waarden van dit monument voor de toekomst te bewaren en te herwaarderen, worden in dit hoofdstuk concrete beheersdoelstellingen geformuleerd. Deze doelstellingen worden opgesteld in functie van de eerder onderzochte erfgoedelementen en –waarden. Ze vormen een instrument om de geplande werken te evalueren en zijn tevens een neutraal referentiekader dat door alle partijen, die bij het beheer van het oud gemeentehuis betrokken zijn, als leidraad kan worden gebruikt. Uit de doelstellingen worden een aantal maatregels herleid, die in hoofdstuk 6 zullen resulteren in een lijst der werken. (zie ook bijlage 8.1)

05.01 VISIE OP BEHEER

05.01.01 INLEIDING

De basisbeginselen in deze visie zijn steeds het **behoud en beheer van de gebouwen en het park met respect voor de erfgoedwaarden en *genius loci***. Een restauratie heeft de voorkeur boven renovatie of reconstructie. Een gebouw dat na restauratie terug in goede staat verkeert, moet periodiek onderhouden worden om gebreken en vervolgschade te voorkomen.

De erfgoedwaarde van domein Filipkensvijver situeert zich op twee niveaus: het gaat zowel om landschappelijk als bouwkundig erfgoed. Uit bouwhistorisch onderzoek blijkt dat de twee elementen steeds sterk verbonden geweest zijn met elkaar. Het landhuis dat opgetrokken werd rond 1870, was bedoeld als luthof, een plek waar men zich kon terugtrekken in alle rust, omringd door een pittoresk landschap. Dit landschap was in de 18de eeuw nog een natuurgebied met vennen maar werd in de loop van de 19de eeuw door de opeenvolgende eigenaars getransformeerd tot een park. De aanleg van dergelijke parkdomeinen volgens Engelse stijl kaderde in een algemene tendens van een groeiende populariteit van lustoorden aan de rand van de stad of op het platteland, exact afgestemd op de noden van haar rijke bewoners. Landschap en bebouwing werden aanzien als een eenheid met het landhuis als middelpunt van het domein met het park eromheen.

05.01.02 BOUWKUNDIG ERFGOED

Het landhuis met washuis bleef redelijk gaaf bewaard. Het uitzicht en de indeling van het gebouw zoals het ca. 1870 werd opgetrokken, bleef grotendeels behouden: de gevelopeningen aan de achtergevel werden spijtig genoeg aangepast waardoor de verticale ritmiek van de gevelindeling deels verdween. Bovendien bleek uit bouwhistorisch onderzoek dat de voorgevel voorzien was van een galerij van drie traveeën in een rechthoekige vormgeving. De constructie met een beglaasde luifel van kleinhout werd vermoedelijk in het begin van de 20ste eeuw bijgebouwd. Vandaag is deze verdwenen en hierdoor is de boogvormige arcade die voordien verborgen zat achter de galerij, opnieuw zichtbaar. Er wordt niet gestreefd naar een reconstructie van deze galerij omdat deze zelf een toevoeging was aan het oorspronkelijke gebouw en er niet genoeg informatie beschikbaar is om een historisch correcte reconstructie te ondersteunen. Bovendien vormt de "gekartelde"boogvormige arcade een waardevol én zeldzaam onderdeel van de voorgevel dat zeker gezien mag worden.

De hoeve ten noorden van het domein werd zeer sterk verbouwd waardoor de erfgoedwaarde van het gebouw grotendeels verloren is gegaan. Door de aanbouw van een veranda en andere ingrepen die zonder een duidelijke visie werden toegevoegd, is de eenheid van het gebouw grotendeels verloren gegaan en is ze ook niet langer herkenbaar als een hoeve en paardenstal , horende bij het hoofdgebouw. Een reconstructie van de 19de-eeuwse toestand is hier niet aangewezen omdat er te weinig detaillering bekend is over het pand . Naast het authentiek volume moeten de waardevolle erfgoedelementen die wel bewaard bleven, gekoesterd te worden en in de verf gezet te worden. Bovendien heeft de bewoner geen enkele ambitie om dit pand te restaureren , laat staan te herstellen in een meer oorspronkelijke staat.

De huidige eigenaars zijn zeer bekommerd om het behoud en beheer van hun domein en zorgen voor een regelmatig onderhoud. Over het algemeen bestaat de visie erin om het historische parkdomein met de belangrijkste erfgoedwaarden te behouden en in de mate van het mogelijke te herstellen. Bijkomend worden deze gecombineerd met een streven naar duurzame en ecologische oplossingen.

(1) Algemene visie

De beheersvisie voor het landschappelijk erfgoed zal voornamelijk gestoeld zijn op volgende aspecten met als absolute prioriteit het behoud van de natuurwetenschappelijke en esthetische erfgoedwaarden:

- Herstel en opwaardering van de erfgoedwaarden van de historische parkstructuur
- Optimaliseren van de relatie tussen de landschappelijke en de bouwkundige elementen
- Integratie van ecologische doelstellingen voor een duurzaam beheer
- Onderhoud op basis van het eerder opgemaakte bosbeheersplan.
- Herstellen van de waterhuishouding

(2) Specifieke visie per perceel (zie 03.03.05)

(1) Kleine vijver	ongewijzigd behoud
(2) Dierenweide	ongewijzigd behoud
(3) Oude Beersebaan 1	ongewijzigd behoud
(4) Oude Beersebaan 2	aan de zuidkant van het eiland, het visuele deel tussen eiland de hoge sequoia, de hoog groei beperken en streven naar een optimaal dieptezicht vanuit het landhuis
(5) Oploop	ongewijzigd behoud
(6) Eikenbos	ongewijzigd behoud
(7) Gebied zonder naam	ongewijzigd behoud
(8) Gebied zonder naam	vermijden van hooggroei
(9) Akker 1	wildakker
(10) Gebied zonder naam	afhankelijk van de evolutie letterzetter (Ips typographus)
(11) Akker 2	verpacht weiland
(12) Gebied zonder naam	open zicht creëren vanuit het landhuis tot aan bosrand
(13) Gebied zonder naam	ongewijzigd behoud
(14) Achter de hal	ongewijzigd behoud
(15) Achter de dierenweide	buffer om inkijk te vermijden
(16) Graspartij	<i>Zijde landhuis:</i> - Vervanging dode beuken door jonge beuk langs beek. - Aanplant treurwilg op de as tussen kasteel en hoeve, aan waterzijde. - Aanplant groepje coniferen op grasland.
(17) Eiland	hooggroei beperken
(18) Gebied zonder naam	dode exemplaren vervangen door jonge lindes

05.02.01 OVERZICHT BEHEERSDOELSTELLINGEN

DOELSTELLING 1 Behoud van het archeologische bodemarchief

- a. Vermijden van ingrijpende bodemverstoringen
- b. Archeologische prospectie bij ingrijpende bodemverstoringen

DOELSTELLING 2 Behoud en herstel van de erfgoedelementen en -waarden van het bouwkundig erfgoed

- a. Restauratie van het dak en de gevels van het landhuis
- b. Restauratie van het waardevolle schrijnwerk
- c. Restauratie van andere erfgoedelementen in verminderde bouwfysische toestand
- d. Conservatie van erfgoedelementen
- e. Verwijderen en/of vervangen van materialen die niet bij het historische karakter van de gebouwen passen

DOELSTELLING 3 Behoud en herstel van de erfgoedelementen en -waarden van het landschappelijk erfgoed

- a. Behoud, herstel, versterken en zichtbaar maken van de typische kenmerken van het lusthof (Engelse landschapstuin)
 - I. Behoud en beheer van de historische drevenstructuur
 - II. Behoud van de erfgoedwaarden van het parkdomein als eenheid van verschillende landschappelijk eenheden met aandacht voor ecologie: parkbos in Engelse landschapsstijl, eiken-beukenbos & kleinere landschapselementen
 - III. Behoud en beheer van de bomen volgens het bosbeheersplan
 - IV. Heraanplant van weggevallen beeldbepalende boomgroepen
 - V. Heraanplant van weggevallen beeldbepalende solitairen of 'arboretumbomen'
 - VI. Restauratie van de waardevolle parkelementen (ijzeren lantaarns en brug)
 - VII. Behoud van dood hout binnen het domein
 - VIII. Behoud en beheer van de historische wandelpaden, die onverhard blijven
- b. Herstel van de historische inrichting van de bestaande vijver met aandacht voor ecologie
 - I. Herstel waterhuishouding
 - II. Eenduidige aanpak voor het beheer van de vijveroever
- c. Versterken relatie landhuis - vijver - park
- d. Behoud bijzondere relatie tussen open en gesloten plekken

DOELSTELLING 4 Voorzien van regelmatig en aangepast onderhoud

- a. Regelmatige controle en herstel van de gebouwen
- b. Bijhouden van een onderhoudslogboek voor de zesjaarlijkse evaluatie van het beheersplan
- c. Periodieke visuele controle

DOELSTELLING 1 Behoud van het archeologische bodemarchief

- a. Vermijden van bodemverstoringen
- b. Archeologische prospectie bij ingrijpende bodemverstoringen

Het domein Filipkensvijver maakt deel uit van een eeuwenoud natuurgebied en de ondergrondse sporen van vroegere menselijke aanwezigheid maken onlosmakelijk deel uit van de bescherming. Handelingen die gepaard gaan met ingrepen in de bodem kunnen onomkeerbare schade veroorzaken aan deze archeologische waarde en dienen daarom weloverwogen te worden. Hoewel het domein volgens het Geoportaal niet opgenomen is in een archeologische zone, is deze ook niet expliciet ingekleurd als een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt. Bovendien werden er in de omgeving archeologische sporen gevonden uit de bronstijd. Mogelijk zijn er nog sporen te vinden.

Verstoringen van het bodemarchief moeten zoveel mogelijk vermeden worden. (nieuwbouw, wegenwerken, riolerings- en nutwerken, enzovoort) Als er toch ingrepen moeten gebeuren die impact hebben op het bodemarchief, kan hiervoor eerst een archeologisch vooronderzoek worden uitgevoerd indien er een vermoeden van archeologische sporen is in de zone in kwestie. Indien dit niet mogelijk is kan de initiatiefnemer van de geplande bodemingrepen voorafgaandelijk een erkend archeoloog aanstellen die het archeologisch traject conform de vigerende wetgeving doorloopt en de bouwheer begeleidt.

Ten aanzien van archeologische erfgoedwaarden dient in eerste instantie het basisprincipe van behoud in situ nagestreefd te worden. Bodemingrepen worden vanuit dit principe idealiter tot een minimum beperkt of zoveel mogelijk gerealiseerd in zones waar zich reeds (recentere) bodemverstoringen bevinden. Archeologisch vooronderzoek kan in dat opzicht nuttig zijn om de minst schadelijke locaties voor nieuwe ingrepen te selecteren (bijvoorbeeld door middel van een grondscan).

DOELSTELLING 2 Behoud en herstel van de erfgoedelementen en -waarden van het bouwkundige erfgoed

Deze algemene doelstelling gaat uit van het behoud van de erfgoedelementen en -waarden, die in hoofdstuk 3 en 4 werden aangehaald. Het herstellen van de erfgoedelementen en vergroten van de leesbaarheid moet de hoofddoelstelling zijn binnen de beheersvisie.

- a. Behoud en beheer van de waardevolle erfgoedelementen: landhuis, poorten, hoeve en bruggetje

Over het algemeen verkeren de gebouwen op het domein in goede staat. Het landhuis bleef, met uitzondering van de keukengevel, gaaf bewaard, waarbij het schrijnwerk en de gevelafwerking grotendeels intact zijn gebleven.

De hoeve is minder oorspronkelijk bewaard maar is door recente verbouwingen in een goede bouwfysische staat. Aan beide gebouwen zijn er enkele elementen die op korte of middellange termijn aandacht zullen vragen. Het dak en de regenwaterafvoerstelsel van het landhuis vertonen serieuze gebreken en dringen een dringende restauratie op om verder verval van het oorspronkelijke dakschrijnwerk en het interieur te voorkomen. Het hoofddak werd reeds eerder gerenoveerd met asbesthoudende kunstleien. Het smeedijzeren bruggetje dient gerestaureerd te worden.

- b. Restauratie van het dak en de gevels van het landhuis

ARAT Architecten is tegelijk met de opmaak van het beheersplan bezig met de opmaak van een restauratiedossier voor het

dak en de regenwaterafvoer. Het gaat om de restauratie van de volledige dakbedekking, de dakkapellen, de dakramen en bijbehorende luiken, de bovendakse schoorstenen en het mansardedak. De werken omvatten ook de metalen onderdelen, met name de topbekroningen en verluchtingselementen zoals de koperen verluchtingspijp en de verschillende elementen die deel uitmaken van de regenwaterafvoer. De houten dakstructuur zal waar nodig versterkt of vervangen worden. Voorafgaandelijk wordt een grondige controle van alle houtwerk uitgevoerd om te kunnen bepalen waar het houtwerk verstevigd dient te worden. Op verschillende plaatsen is het houtwerk zeer vochtig, sterk beschimmeld en op enkele plaatsen met zwam begroeid, dit als gevolg van lekken in de goten, weggevallen aansluitingen en de moeilijke bereikbaarheid van het dak voor nazicht en klein onderhoud. Vocht is de belangrijkste voorwaarde voor de ontwikkeling van zwammen en schimmels en leidt verder tot de inrotting. De bebording, kepers, vloer- en muurplaten en de ringbalk zijn aangetast door houtborende insecten. Al het aangetaste houtwerk zal vervangen worden. Naast versteviging en vervanging van de bestaande dakstructuur zal er ook een behandeling tegen houtborende insecten uitgevoerd worden.

Heel wat gootonderdelen zijn sterk verweerd en moeten worden vervangen. De recentere gootbekleding is bedekt met bitumen. De gootbebording wordt vervangen om verdere vochtindringing tegen te gaan. De houten dakonderdelen worden geschilderd en ook de goot- en dakkroonlijst worden onder handen genomen. De oorspronkelijke regenwaterpijpen zijn gedeeltelijk vervangen door pvc-pijpen en moeten terug hersteld worden met zink. De oude zinken afvoeren en ijzeren bevestigingsbeugels zijn sterk roestig en worden ook gerestaureerd. In de toekomst is het van belang om rekening te houden met de bladval door de omringende bomen. De goten dienen daarom regelmatig leeggemaakt en gereinigd te worden.

Verder dienen de gevels van het landhuis op termijn gerestaureerd te worden. Het baksteenmetselwerk is doorgaans in orde. De knipvoegen zijn verweerd, maar nog in vrij goede staat. Hoe dan ook zal de beschildering op termijn afzakken en moet dit er karakteristiek detail behouden blijven. Het muurwerk vertoont op verschillende plaatsen vochtaftekeningen. Dit wordt veelal veroorzaakt door lekken in de goten, afvoeren en slechte muuraansluitingen. Het voegwerk van de westgevel is sterker verweerd waardoor de detaillering is verdwenen. Het voegwerk is voorlopig nog functioneel. Op de benedenverdieping vertoont het steenwerk onder en boven het oostelijke raam oude scheuren.

- c. Restauratie van het waardevolle schrijnwerk

In de muren van de zuidgevel op de zolder van het landhuis is een dichtgemaakte raamopening van een oeil-de-boeuf te zien. Aan de buitenzijde zijn er geen bouwsporen te zien. Op termijn kan er geopteerd worden om de raamopening opnieuw open te maken en een oeil-de-boeuf raam te laten plaatsen.

- d. Restauratie van andere erfgoedelementen in verminderde bouwfysische toestand
- e. Verwijderen en/of vervangen van materialen die niet bij het historische karakter van de gebouwen passen

De restauratie van de erfgoedelementen moet uitgevoerd worden met de nodige zorg en respect voor de historische materialen, het originele kleurenpalet en de historische context en samenhang van het geheel. Een aantal restauratieve en conserverende ingrepen kunnen vooraf worden gedaan door bijkomend materiaaltechnisch en stratigrafisch onderzoek. Dergelijke onderzoeken kunnen bepalen in welke mate het stucwerk gerestaureerd moet worden, tevens kunnen ze de oorspronkelijke kleurstelling van bepaalde elementen in kaart brengen. In sommige gevallen zal een proefrestauratie aan te bevelen zijn, denken we bijvoorbeeld aan de reiniging en het herschilderen van de roestige verluchtingsroosters en de natuurstenen onderdelen van de gevel.

Door de renovatie van de hoeve zijn er veel waardevolle erfgoedelementen verloren gegaan. De buitentrap in cementrustiek was een beeldbepalend element aan de oostgevel van de hoeve en is vandaag verdwenen. Het is niet de bedoeling om de vroegere, oorspronkelijke toestand te trachten terug te brengen. Enerzijds omdat de huidige bouwfysische toestand van de hoeve goed is en er dus geen intentie is voor grote restauratieve werken, anderzijds omdat er weinig documentatie over de hoeve beschikbaar is waardoor een reconstructie van de oorspronkelijke toestand moeilijk realiseerbaar is.

DOELSTELLING 3 Behoud en herstel van de erfgoedelementen en -waarden van het landschappelijk erfgoed

- a. *Behoud, herstel, versterken en zichtbaar maken van de typische kenmerken van het lusthof*
 - I. *Behoud en beheer van de historische drevenstructuur*²⁶
 - II. *Behoud van de erfgoedwaarden van het parkdomein als eenheid van verschillende landschappelijk eenheden met aandacht voor ecologie: parkbos in Engelse landschapsstijl, eiken-beukenbos & kleinere landschapselementen*
 - III. *Behoud en beheer van de bomen volgens aanbevelingen bosbeheersplan*
 - IV. *Heraanplant van weggefallen beeldbepalende boomgroepen*
 - V. *Heraanplant van weggefallen beeldbepalende solitairen of 'arboretumbomen'*
 - VI. *Restauratie van de waardevolle parkelementen (ijzeren lantaarns en brug)*
 - VII. *Behoud van dood hout binnen het domein*
 - VIII. *Behoud en beheer van de historische wandelpaden, die onverhard blijven*
- b. *Herstel van de historische inrichting van de bestaande vijver met aandacht voor ecologie*
 - I. *Herstel waterhuishouding*
 - II. *Eenduidige aanpak voor het beheer van de vijveroever*
- c. *Versterken relatie landhuis - vijver - park*
- d. *Behoud bijzondere relatie tussen open en gesloten plekken*

Bovenstaande doelstelling gaat uit van het behoud van de natuurwetenschappelijke en esthetische waarde van het domein. Gedurende de komende 24 jaar moet een kwalitatief beheer zorgen voor de uitbouw van de natuurwetenschappelijke waarde, een verhoogde belevingswaarde én de uitbouw van de gebruikswaarde. De oorspronkelijke staat van de landschapsstijl is bewaard gebleven, maar op een aantal plaatsen verwilderd. Hierdoor is soms de leesbaarheid van de bomengroepen, solitairen en struikmassieven verminderd. Het zal op een aantal plaatsen noodzakelijk zijn om een bomen en struiken terug te snoeien teneinde zichtlijnen te herstellen, deze zijn namelijk essentieel in parken en tuinen in landschapsstijl. Daar waar in de barok een tuin in één blik te overzien was, verkoos men in de landschappelijke tuinen juist wisselende uitzichten en bijhorende verrassingen. Over het algemeen kan het park beheerd worden naar zijn situatie aan het einde van de negentiende eeuw. Doch mogen ook waardevolle latere toevoegingen behouden blijven, gezien tuinen vaak pronkbibliotheken waren die sterk de smaak en visie van de eigenaar weerspiegelden.

De omgeving van het brugje zou ook terug een meer open karakter mogen krijgen. De beeldbepalende dennen die symmetrisch aan het brugje werden aangeplant zijn maar deels bewaard. Een heraanplant met enkele zwarte dennen kan het historische beeld terug herstellen.

In tuinen en parken waar het natuurbehoud centraal staat, laat men dode bomen vaak staan. Dood hout zorgt immers voor veel ander leven. Deze praktijk wijkt echter af van het beheer in het verleden, waar kwijnende bomen en struiken zo vlug mogelijk verwijderd werden. In de landschappelijke tuin was het juist erg gewenst dergelijke kwijnende solitairen te laten staan, gezien ze bijdroegen aan het 'natuurlijke' uitzicht van de tuin. English Heritage heeft in 2002 een brochure gepubliceerd over de omgang met dood hout in historische tuinen en parken. Hierin wordt gesteld dat het perfect mogelijk is dood hout te integreren in tuinen en parken met een landschappelijke aanleg, op voorwaarde dat het dood hout geen veiligheidsproblemen veroorzaakt.²⁷ Ook het Vademecum Harmonisch Park- en Groenbeheer streeft een gesloten mineralenkringloop na, wat betekent dat afgestorven materialen zoals bladeren en dood hout zo veel mogelijk ter plaatste blijven.²⁸

Wat betreft de wintergroene rododendron en boskamperfoelie: dergelijke heestermassieven zorgen voor variatie en interessante perspectieven in het landschap. Ze worden in landschapstuinen gebruikt als groen scherm, solitair, om assen te benadrukken of om zones te creëren. De massieven moeten behouden blijven, maar vragen op een aantal plaatsen wel voor een goede snoeibeurt, teneinde het oorspronkelijke uitzicht wat te herstellen in functie van de leesbaarheid.

²⁶ Zie 'Handleiding Beheer van historische dreven, gratis te downloaden via: <http://ebl.vlaanderen.be/publications/documents/131167>

²⁷ ENGLISH HERITAGE, *Landscape Advice Note The Treatment of Dead Wood in Historic Parks and Gardens*, 2001

²⁸ HERMY, M. (red.), *Groenbeheer, een verhaal met toekomst*, Berchem, 2005: 488

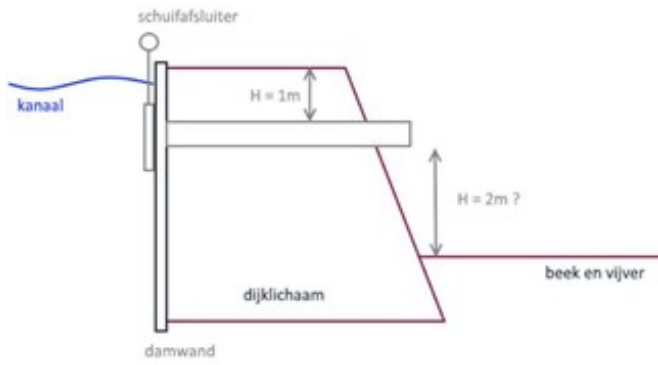
Aangezien dit beheersplan werd opgemaakt zonder het park een heel jaar door te monitoren, kan het zijn dat bepaalde voorjaarsbloeiers niet werden waargenomen. Steeds moet men in het achterhoofd houden dat dit waardevolle stinzenplanten kunnen zijn, die een aangepast beheer vragen gezien ze zeldzaam en uiterst waardevol zijn. Voor deze planten zal een aangepast maaibeheer nodig zijn, ze verdragen geen verstoring. Indien de grasvelden met voorjaarsbloeiers te sterk betreden worden, zullen de stinzenplanten verdwijnen. Naast een aangepast maaibeheer voor deze planten kan ook voor de vijverrand een eerder extensief maaibeheer gebruikt worden. Het grasveld in een landschapstuin is echter steeds kortgemaaid, dus voor de meeste gazons wordt een intensief maaibeheer voorgesteld.

Een belangrijke maatregel binnen dit beheersplan is het herstel van de **waterhuishouding** die verstoord werd door de aanleg van het kanaal en recente damwerken aan de oever. Hierbij is de duiker op de primaire beek van het domein grotendeels gedicht en de verlaagde de waterstand in de beken sterk, wat impact heeft op de aanplanting en waterbestanden van de nevenliggende gronden.

Op dit moment zien wij een herstel van de waterhuishouding van de parkvijvers enkel door captatie van water uit het kanaal Dessel-Schoten, zoals aangegeven op pagina 54 op de legende kaart, item B:

- I. *Mogelijke bijkomende watertoevoer via captatie van Kanaal*

Locatie watervang: ten zuiden van kanaal Dessel-Schoten te Turnhout, kadasternummer 714Z (hoek met 714Y) – Noord-west van Turnhout richting Vosselaar. Aan de kanaalzijde wordt een aanzuigkorf voorzien en achtereenvolgend vooraan een schuifafsluiter en achteraan de doorvoerbuis bijkomend een terugslagklep (normaliter overbodig, maar dit op vraag van dienst Vlaamse Waterweg) voorzien. Om de juiste werking van de debietmeter te verzekeren wordt bijkomende leidingwerk geplaatst om de debietmeter steeds volledig nat opgesteld te houden. Achter de put stroomt het water onder vrij verval in bestaande beken. Alle leidingwerk en componenten worden uitgevoerd in 4". Het doel is om watervang uit het kanaal te organiseren van > 500m³ water en zodoende het waterniveau in de vijver (en de achterliggende vijvers) op peil houden zodat de natuur zich kan handhaven.²⁹

²⁹ Informatie verkregen van de opdrachtgever.

DOELSTELLING 4 Voorzien van regelmatig en aangepast onderhoud

- a. *Regelmatige controle en herstel van de gebouwen*
- b. *Regelmatig en aangepast onderhoud groenelementen*

Een regelmatig en aangepast onderhoud van de tuin is noodzakelijk. Na grotere eenmalige beheerswerkzaamheden moet de tuin door regelmatig terugkerende werkzaamheden op peil gehouden worden. Een regelmatig een aangepast onderhoud van de tuin omvat een frequent onderhoud, waaronder:

- Het in conditie en vorm houden van beplantingen door maaien, snoeien, compostgift, enzovoort
- Het onderhoud aan wegen en paden door harken, wieden en aanvullen van de onverharde toplaag
- Het verwijderen van spontaan vermeerderde en ongewenste kruiden en wortelopslag
- Het verwijderen van invasieve soorten en exoten (bv. Amerikaanse vogelkers)

Voor verdere richtlijnen in verband met het onderhoud, verwijzen we ook naar de publicatie ‘Uitvoeringsrichtlijn Hovenierswerk historische tuinen en parken’ opgesteld door de stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg.³⁰ Ook het 'vademecum Beheerplanning Harmonisch Park- en Groenbeheer' is een belangrijke leidraad.³¹ Door de afdeling Bos & Groen werd een visie ontwikkeld voor parkbeheerders, waarin uitgangspunten en principes worden vooropgesteld die leiden tot een beheer waar alles in harmonie staat tot elkaar. De visie leidde tot twaalf uitgangspunten, die de beheerders moeten helpen in hun streven naar een evenwichtig en harmonisch beheer.³² Ze worden hieronder opgesomd:

- 1) Een harmonisch park- en groenbeheer beoogt een duurzame, dynamische en diverse uitbouw van groenobjecten waarbij mensgerichte, natuurgerichte, milieugerichte en organisatiegerichte facetten op harmonische wijze samengaan.
- 2) Een harmonisch park- en groenbeheer steunt mee op een permanent en gestructureerd overleg met de doelgroepen.
- 3) Het harmonisch park- en groenbeheer is gericht op het realiseren van duurzame groenobjecten waarbinnen op een dynamische manier wordt ingespeeld op een zich wijzigende maatschappelijke behoefte.
- 4) Het harmonisch park- en groenbeheer beoogt het realiseren van groenobjecten waarin de gedetecteerde maatschappelijke functies op een geïntegreerde wijze aan bod komen.
- 5) Beheersystemen gebaseerd op zones met één uitgesproken hoofdfunctie kunnen weliswaar plaatselijk bepaalde functies beter vervullen, maar zijn minder aanvaardbaar op grote oppervlakten.
- 6) Het harmonisch park- en groenbeheer beoogt het behouden en waar kan vergroten van de soortendiversiteit.
- 7) Harmonisch park- en groenbeheer beoogt het realiseren van groenobjecten met een hoge structuurdiversiteit.
- 8) De mensgerichte maatregelen beogen het realiseren van een aantrekkelijk en gevarieerd groenobject waarin de gebruiker zijn gading vindt.
- 9) De natuurgerichte maatregelen beogen het instandhouden en/of verhogen van de biodiversiteit.
- 10) Het milieugerichte karakter van het beheer beoogt te voldoen aan de algemene zorgplicht voor het milieu ingeschreven in het milieubeleidsplan.
- 11) De organisatiegerichte maatregelen beogen het realiseren van een optimale bedrijfscultuur gebaseerd op kwaliteit.
- 12) De realisatie van de principes gebeurt op middellange termijn en lange termijn.

- c. *Bijhouden van een onderhoudslogboek voor de zesjaarlijkse evaluatie van het beheersplan*

Na de restauratie van het gebouw moet ervoor gezorgd worden dat de goede bouwkundige staat behouden blijft. Hiervoor is een algemeen onderhoudsplan onontbeerlijk. Indien men zorgt voor goed onderhoud worden grotere restauratiekosten in de toekomst vermeden. Voor het uitvoeren van kleinere herstellingswerken (interieur en exterieur) kan men zich beroepen op de

30 STICHTING ERKENDE RESTAURATIEKWALITEIT MONUMENTENZORG, *Uitvoeringsrichtlijn Hovenierswerk historische tuinen en parken*, 2016

31 MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP, *Vademecum beheersplanning harmonisch park- en groenbeheer*, Brugge, 2004

32 HERMY, M. (red.), *o.c.*, Berchem, 2005: 477

standaardpremies van het Agentschap Onroerend Erfgoed.³³

- d. *Periodieke visuele controle*

Naast het onderhoud is ook regelmatige controle en snelle ingreep bij vastgestelde gebreken noodzakelijk. Voor de controle kan men zich beroepen op Monumentenwacht provincie Antwerpen. Daarom is het belangrijk dat de daken en zolders toegankelijk worden gemaakt voor inspectie.

33 <https://www.onroenderfgoed.be/nl/premies/erfgoedpremie/standaardprocedure/>

HOOFDSTUK 06

OPSOMMING VAN DE WERKZAAMHEDEN

In dit hoofdstuk wordt een beknopt overzicht gegeven van de te verwachten werkzaamheden in functie van de doelstellingen beschreven in hoofdstuk 5. De werkzaamheden worden opgesplitst in eenmalige en wederkerende werkzaamheden. Eenmalige werkzaamheden zullen in de periode van de 24 jaar waarop dit beheersplan betrekking heeft slechts één keer uitgevoerd moeten worden. Deze eenmaligheid moet genuanceerd worden, het is immer mogelijk dat ondanks het restaureren en onderhouden van een bepaald elementen, deze herstelling nog eens herhaal moet worden binnen deze vooropgestelde periode. Dringende restauratie- of conservatiewerken die op korte termijn uitgevoerd moeten worden, zijn in de lijst aangeduid met een rood uitroepteken. ⚠

06.01 ANALYSE, MONITORING & VOORONDERZOEKEN

(1) Materiaaltechnisch vooronderzoek

Materiaaltechnisch vooronderzoek kan aangewend worden om materiaalsamenstellingen te bepalen. Zo kan er mogelijk meer duidelijkheid geschapen worden over de bouwfases van het landhuis door de analyse van de gebruikte materialen. Soms zullen bijkomend proefrestauraties nodig zijn.

(2) Analyse en monitoring

- a. Detectie van opstijgend grondvocht ⚠
- b. Vochtmetingen op aangewezen plaatsen ⚠
- c. Analyse en opvolging van scheurvorming en stabiliteitsproblemen ⚠
- d. Analyse van de zoutuitbloeiingen
- e. Detectie van schimmel- en zwamaantastingen ⚠
- f. Analyse van aantasting door houtborende insecten ⚠
- g. In kaart brengen van eventuele asbesthoudende materialen

Van bepaalde materialen, zoals de huidige vezelcementleien, valt te verwachten dat ze **asbesthoudend** zijn. Bijkomend onderzoek is nodig om asbesthoudende materialen in kaart te brengen en uiteindelijk veilig te saneren.

(3) Uitvoeren van een energie-audit

Tijdens een energie-audit wordt onderzocht wat de impact is van energiebesparende maatregelen op de erfgoedelementen en erfgoedwaarde. Voor het uitvoeren van een energie-audit kan men bij het agentschap Onroerend Erfgoed een onderzoekspremie aanvragen.³⁴ De eigenaar heeft niet de intentie om bijkomend te isoleren.

(4) Stratigrafisch onderzoek en sonderingen

- a. Stratigrafisch kleuronderzoek naar vroegere afwerkingslagen, op weloverwogen plaatsen
- b. Sonderingen op weloverwogen plaatsen

Stratigrafisch kleuronderzoek op de ouderen exterieurelementen van het gebouw kan aangewend worden om het verpakket op bepaalde bouwonderdelen te onderzoeken. Via een kleurtrap kan men de lagen vrijleggen en zo achterhalen wat de oorspronkelijke (of vroegere) kleurstelling was van dat onderdeel. Het onderzoek kan bijvoorbeeld de oude kleur van het buitenschrijnwerk bepalen, voor het na renovatie overschilderd werd. De juiste kleurstelling van het schrijnwerk

³⁴ <https://www.onroerenderfgoed.be/energieaudit-onroerend-erfgoed>.

en afwerkingslagen van muurvlakken kan een grote meerwaarde betekenen voor de architectonische uitstraling van een historisch gebouw. Het terugbrengen van de vroegere kleuren draagt bij aan de erfgoedwaarde van het geheel. Kleurhistorisch onderzoek hoeft echter niet als vanzelfsprekend te leiden tot een reconstructie van de aangetroffn kleuren uit een eerdere periode.

Het is ook mogelijk te kiezen voor een nieuwe kleur of afwerkingslaag, maar deze afwerking wordt dan een bewuste keuze. Na het bepalen van de juiste kleur blijven de historische afwerkingslagen bij voorkeur bewaard, zowel de verflagen van de eerste afwerking als de lagen van latere perioden. (met uitzondering van synthetische verflagen die nefast zijn voor de conservatie van bepaalde bouwonderdelen) Daardoor blijft de historische gelaagdheid van het gebouw bewaard, niet alleen als bron van informatie, maar soms ook in uiterlijk. Daar waar te dikke verfpakketten het uiterlijk sterk storen, is het te verantwoorden dit pakket te verwijderen. Denken we bijvoorbeeld aan sterk overschilderd schrijnwerk of beslag.

(5) Vooronderzoeken in functie van het behoud van het archeologische bodemarchief

- a. Vermijden van bodemverstoringen, hergebruiken vroegere verstoringen
- b. Nastreven behoud in situ
- c. Archeologische prospectie bij ingrepen met bodemverstoring

In het verleden (1905) werden er in het domein drie urnen uit de Hilversumcultuur (bronstijd, 1775-1575 vóór Christus) gevonden, waaronder de bekende Drakenstein-urn die bewaard wordt in het Taxandriamuseum. In de vijver zouden er nog sporen en artefacten afkomstig van de Tweede Wereldoorlog te vinden zijn. Een archeologisch onderzoek naar het bodemarchief kan verdere informatie opleveren over deze twee tijdsperiodes in de geschiedenis van het domein.

06.02 CONSERVATIE- EN RESTAURATIEWERKZAAMHEDEN

06.02.01 LANDHUIS

(1) Herstel dakbedekking en -structuur

- a. Restauratie van het volledige dak, met name mansardedak, platte daken, dakkapellen, dakramen en bijgebehorende luiken volgens restauratiedossier ARAT Architecten
- b. Restauratie van de bovendakse schoorstenen volgens restauratiedossier ARAT Architecten
- c. Restauratie van de metalen onderdelen in de gevel, met name de topbekroningen volgens restauratiedossier ARAT Architecten
- d. Controle en waar nodig versterken van de houten dakstructuur volgens restauratiedossier ARAT Architecten
- e. Behandeling van de houten dakstructuur tegen schimmel- en zwaminfecties volgens restauratiedossier ARAT Architecten
- f. Behandeling van de houten dakstructuur tegen houtborende insecten volgens restauratiedossier ARAT Architecten
- g. Vervanging van het aangetaste houtwerk (bebording, kepers etc) volgens restauratiedossier ARAT Architecten

(2) Herstel regenwaterafvoer

- a. Vervangen van sterk verweerde gootonderdelen, met name de ingescheurde zinken onderdelen
- b. Vervangen van de gootbebording
- c. Schilderen van de houten dakonderdelen
- d. Schilderen van de goot- en dakkroonlijst
- e. Vervangen van de recente pvc regenwaterpijpen door een passender materiaal, bv zink
- f. Restauratie van de oude zinken afvoeren
- g. Restauratie van de roestige ijzeren bevestigingsbeugels

(3) Herstel natuursteen, baksteen en voegwerk

- a. Behoud van bouwsporen: aanbouw achtergevel
- b. Herstel van gebreken, inbinden van scheuren, hermetsen van losgekomen stenen, opleggingen,...
- c. Bijwerken, conserveren, herstellen ofvervangen van geërodeerde materialen en onderdelen
- d. Opvoegen en/ofverlijmen van scheuren in natuursteen, eventueel wapenen om deze te stabiliseren
- e. Herstellingen met minerale mortel, grote stukken kunnen hersteld worden door een nieuw stuk natuursteen in te voegen
- f. Vastleggen en aansmeren van stenen met kalkrijke mortel
- g. Ontmossen van muren
- h. Zachte reiniging van vervuilde gevels (niet zandstralen!!)
- i. Verwijderen van de cementering op de linkerzijgevel (mogelijk is een materiaaltechnisch onderzoek nodig)
- j. Dichtmetselen storend venster in de linkerzijbouw
- k. Onderhoud en punctueel herstel gebarsten of uitgespoeld voegwerk in kalkhoudende mortel (knipvoegen, in dezelfde vorm en kleur) met name aan de westgevel
- l. Verwijderen cementgedragen voegwerk en vervangen door kalkhoudend voegwerk
- m. Toepassen steenverharder indien nodig
- n. Ontmossen en punctueel herstellen hardstenen dorpels en lateien
- o. Restauratie van de metalen onderdelen in de gevel, met name de verluchtingselementen en regenwaterafvoer

(4)	Herstel buitenschrijnwerk	
	<i>Restauratie van het raamschrijnwerk, hang- en sluitwerk, beslag, verbeteren tocht dichting</i> <i>Herstel oude rolluiken waar deze nog aanwezig zijn</i> <i>Energiebesparende maatregelen met maximaal behoud schrijnwerk, ambachtelijke beglazing en volgens eventuele conclusies energieaudit (bv. d.m.v. voorzetbeglazing). Zie Afwegingskader Historisch Schrijnwerk</i>	
06.02.02	HOEVE	
(1)	Herstel dakbedekking en -structuur	
	<i>Terugplaatsen verschoven pannen</i> <i>Nazicht en herstel aansluitigen dak en opgaand muurwerk</i> <i>Nazicht en herstel loodaansluitig dak en schoorsteen</i> <i>Schoonmaken van goten en regenwaterafvoeren</i>	
(2)	Herstel gevels	
	<i>Punctueel herstel natuurstenen monelen en deuromlijstingen</i> <i>Heropvoegen uitgespoeld voegwerk in kalkrijke mortel</i>	
(3)	Herstel schrijnwerk	
	<i>Schoonmaken van het schrijnwerk</i> <i>Punctueel herstel lacunes verflagen</i> <i>Herschilderen van het raamschrijnwerk</i> <i>Herschilderen van de raamluiken</i> <i>Smeren hang- en sluitwerk</i> <i>Ontroesten en herschilderen luikwervels</i>	

06.02.03	PARKARCHITECTUUR
	<i>Restauratie van de ijzeren onderdelen van het bruggetje (balustrade)</i> <i>Restauratie van de houten onderdelen van het bruggetje (loopbrug)</i> <i>Herstel van het metselwerk van de landvasten</i> <i>Terugplaatsen houten handgreep op horizontaal deel balustrade naar historische voorbeeld (optioneel, indien gewenst)</i> <i>Onderhoud en punctueel herstel van de twee ijzeren lantaarns aan de inrit</i>
06.02.04	LANDSCHAPPELIJK ERFGOED
	Zie bosbeheersplan
(1)	Markante bomen
	<i>Boomverzorging, te behandelen als veteranabomen</i> <i>Heraanplant van verdwenen markante bomen</i> <i>Boomspiegels vrijhouden van wortelopslag en te veel betreding vermijden (verdichting van de bodem is nefast voor de wortelmassieven en water/voedingtoevoer)</i>
(2)	Boomgroepen
	<i>Heraanplant van verdwenen boomgroepen</i> <i>Terugsnoeien van boomgroepen/heesters die belangrijke zichtassen verstoren</i>
(3)	Open plekken - gazons en grasland
	<i>Herstel en beheer van de open zones naar historisch voorbeeld</i> <i>Extensief en ecologisch maaibeheer van de hooilanden</i> <i>Intensief maaibeheer van de gazons, afgestemd op ev. Stinzenplanten</i>
(4)	Paden
	<i>Herstel en onderhoud van de padenstructuur</i> <i>Behoud en accentuering van de zichtassen</i>
(5)	Specifieke maatregelen per perceel (zie 03.03.05)
	<i>(1) Kleine vijver: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(2) Dierenweide: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(3) Oude Beersebaan 1: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(4) Oude Beersebaan 2: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(5) Oploop: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(6) Eikenbos: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(7) Gebied zonder naam: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(8) Gebied zonder naam: jaarlijkse optionele houtkap</i> <i>(9) Akker 1: open plek te behouden</i> <i>(10) Gebied zonder naam: te behouden</i>

- k.

(11) Akker 2: /
- l.

(12) Gebied zonder naam: vermijden van hoge groei
- m.

(13) Gebied zonder naam: jaarlijkse optionele houtkap
- n.

(14) Achter de hal: houtkap, verjonging els
- o.

(15) Achter de dierenweide: jonge aanplant
- p.

(16) Graspartij:

-

Langs beek houtkap dode beuken.

-

Kap groepje dode esdoorn op grasland voor het landhuis.

-

De groep zomerlindes worden deskundig beheerd. Lindebomen zijn zeer kenmerkend bij hoeves en werden veelal aangeplant als welkomstbomen of afweerbomen. Het behoud van linde in directe combinatie met de hoeve heeft met andere woorden een historische waarde. Wanneer de zomerlindes niet meer levensvatbaar zijn is kapping mogelijk, mist heraanplanting van eenzelfde soort. Het plaatsen van zonnepanelen zal beoordeeld worden aan de hand van het afwegingskader ‘Zonne-energie in een erfgoedcontext’.³⁵

-

Kap dode Alnus glutinosa 'Laciniata'.

q.

(17) Eiland: houtkap dode bomen

r.

(18) Gebied zonder naam: oude doorgeschoten haaglindes van dreef
- (6)

Herstel waterhuishouding parkvijvers
- a.

Mogelijk bijkomende water toevoer via captatie van Kanaal
- 06.03

ONDERHOUDSMAATREGELEN
- Onderhoud begint met het schoonmaken van vervuilingen, omdat deze vaak aanleiding geven tot gevolgschade. Men moet zich engageren verstopte regenwaterevoeren, goten en zalinggoten tweemaal per jaar schoon te maken. Het schrijnwerk, waaronder de ramen en deur, moet regelmatig gepoetst worden, zodat schade snel kan worden opgemerkt en de condensatiegaatjes niet meer dichtslibben.
- Een aantal materialen zijn onderhoudsgevoelig en zullen na periodieke controle regelmatig hersteld moeten worden. Denken we bijvoorbeeld aan de verflagen van het buitenschrijnwerk, de kroonlijst of op de ijzeren onderdelen van het balkon. Onderhoudsschilderwerken kunnen uitgevoerd worden met vrijstel van toelating, mits ze voldoen aan onderstaande technische beschrijving:
- (1)

Opvolging en controle
- a.

Vijfjaarlijkse visuele inspectie door Monumentenwacht (exterieur en interieur)

b.

Opstellen van een onderhoudsplan

c.

Snelle ingreep bij vastgestelde gebreken of beschadigingen

d.

Punctueel herstel waar nodig

e.

Tijdig opstellen van en onderhoudsdossier en aanvraag nodige premies

f.

Jaarlijkse inspectie op aanwezigheid van houtborende insecten (lente of zomer)
- (2)

Actualisatie en jaarlijkse controle bliksembeveiliging
- (3)

Actualisatie en jaarlijkse controle branddetectie- en bestrijdingsmiddelen
- 35

<https://www.onroerenderfgoed.be/publicaties/afwegingskader-zonne-energie-een-erfgoedcontext>.
- (4)

Voorzien van een regelmatig en aangepast onderhoud exterieur: gevels
- a.

Nazicht van het metselwerk van muren i.v.m. stevigheid, eventuele loszittende stenen, scheuren, barsten, beschadigingen, bevuiling van diverse aard, mosvorming.

b.

Nazicht van de natuursteen.

c.

Nazicht van de beton en cementering.

d.

Nazicht van het schrijnwerk en beglazing van de ramen.

e.

Herschilderen van het schrijnwerk in dampopen verf

f.

Schoonmaken van het schrijnwerk (twee keer per jaar)

g.

Onderhoud van het schrijnwerk (punctueel herstel afwerkingslagen en mastiek, smeren hang- en sluitwerk,...)
- (5)

Voorzien van een regelmatig en aangepast onderhoud exterieur: daken en afvoer
- a.

Jaarlijkse visuele controle van de structuurelementen (bv. kroonlijsten, balkon)

b.

Periodiek onderhoud van de erfgoedelementen

c.

Nazicht hechting verflagen, herstellen indien nodig

d.

Periodiek onderhoud buitenschrijnwerk (controle afwerkingslagen, reiniging, controle en smeren van hang- en sluitwerk)

e.

Vernieuwen van gebarsten of weggevallen beglazing

f.

Vernieuwen van verduurde mastiek

g.

Reiniging van goten en dakaansluiting

h.

Snel herstel van lekkages in dak, goten en regenwaterafvoer

i.

Terugplaatsen van verschoven leien

j.

Onderhoud van ijzeren onderdelen (reinigen, ontroesten, schilderen)

k.

Regelmatig leegmaken en reinigen van de goten door bladval door de omringende bomen
- (6)

Voorzien van een regelmatig en aangepast onderhoud interieur
- a.

Jaarlijkse visuele controle van onderhoudsgevoelige elementen (bv. schilderwerken, pleisterlagen, beslag,...)

b.

Periodiek onderhoud van de verschillende ruimtes (reinigen, opruimen en verluchten)

c.

Periodiek onderhoud van de erfgoedelementen

d.

Ontstoffen van wanden en plafonds

e.

Ontstoffen zolder

f.

Reiniging vloeren

g.

Voorzien van degelijke verluchting in kelderruimte

h.

Periodiek onderhoud binnenschrijnwerk (controle afwerkingslagen, reiniging, controle en smeren van hang- en sluitwerk)
- (7)

Ongedierte: plaatsen en reinigen van roosters in goten
- (8)

Bosbeheer
- Het bosbeheer wordt uitgevoerd door de familiale bosgroepering AVOBOS
- 112

|

 ARAT ■ architecten
- 600A Turnhout - Domein Filipkensvijver

|

113

HOOFDSTUK 07

VOORSTEL OPVOLGING EN EVALUATIE

07.01 PLANNING

Wat betreft het landhuis zullen enkele dringende onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd moeten worden, die zich vooral situeren in de zone van de dakbedekking en -constructie. Ook de gevels dienen op kortere termijn aangepakt te worden. Een goede planning van de werken en een verdere opvolging door regelmatige onderhoudswerkzaamheden dringt zich op.

De sleutel tot een goed behoud en beheer van het domein Filipkensvijver is het regelmatige onderhoud en de directe uitvoering van kleinere instandhoudingswerken. Hierdoor wordt het mogelijk de kosten voor toekomstige restauratiecampagnes sterk in te perken. In de financiële planning voor de opvolging van de beheersmaatregelen moet er rekening gehouden worden met het onderscheid tussen de werken die door het Agentschap Onroerend Erfgoed zullen worden betaald en deze die niet betaald zullen worden. Voor de omvangrijke werken zoals de restauratie van het dak zal er een restauratiepremie aangevraagd worden. Dit impliceert ook dat er restauratieverslag moet ingediend worden. Na toekenning van de erfgoedpremie moet de bouwheer zich engageren voortgangsrapporten op te stellen over de uitgevoerde werkzaamheden en deze te rapporteren aan het agentschap Onroerend Erfgoed.

Voor periodieke (onderhouds)werkzaamheden en beperkte beheersmaatregelen kan er een erfgoedpremie aangevraagd worden. Voor de berekening van de premie wordt maximaal 25.000 euro van de aanvaarde kostenraming in aanmerking genomen. Daarin verschilt deze procedure fundamenteel van de bijzondere procedure. De btw is niet betaalbaar en wordt dus niet meegenomen in de berekening van de premie. Het gebruikelijke premiepercentage is 40%.³⁶

07.02 ONDERHOUDSLOGBOEK

De Vlaamse overheid stimuleert en beloont goed onderhoud. Daarom kan je een aanvullende premie van 10% aanvragen als je het onroerend goed al minimaal 6 jaar goed onderhoudt. Het basispercentage van 40% of de verhoogde premie van 60% worden dan opgetrokken tot 50% en 70%. Wat is goed onderhoud? En hoe kan je dit aantonen?

Dit doe je door om de 6 jaar te rapporteren over de realisatie van de beheersdoelstellingen uit hoofdstuk 5, en over de uitvoering van de maatregelen en werkzaamheden uit hoofdstuk 6, indien je aanspraak wil maken op een verhoogde premie van. Dit doe je met een onderhoudslogboek.

Het onderhoudslogboek bevat:

- Een actueel toestandrapport zoals in hoofdstuk 3
- Een overzicht van de (preventieve) maatregelen en werkzaamheden die je de voorbije 6 jaar uitgevoerd hebt, gekoppeld aan de lijst van maatregelen uit hoofdstuk 6.

In dit overzicht vermeld je:

1. De datum waarop je ze uitvoerde
2. Een korte samenvatting van de ingrepen: welk probleem pakte je aan?
3. Een verwijzing naar de maatregel in het beheersplan
4. Indien van toepassing: de uitvoerder en de factuur
5. Foto's van de werken voor en na

Daarnaast geef je ook aan of deze ingrepen volstaan om de vooropgestelde visie te realiseren, dan wel of een bijsturing van de maatregelen en werkzaamheden of de visie nodig is.³⁷

³⁶ Voor meer info over het systeem van de standaard erfgoedpremie, zie: <https://www.onroerenderfgoed.be/standaardprocedure-voor-een-erfgoedpremie>.

³⁷ Voor meer info over het onderhoudslogboek, zie: <https://www.onroerenderfgoed.be/het-onderhoudslogboek>.

HOOFDSTUK 08

BIJLAGEN

Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt	zie hoofdstuk 01.01
Lijst van geplande werkzaamheden	bijlage 08.01
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	bijlage 08.01
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart	n.v.t.
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	n.v.t.
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed	n.v.t.
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is	bijlage 08.02
Lijst cultuurgoederen	n.v.t.
Lijst van geplande werkzaamheden aan een orgel dat dateert van na WOI	n.v.t.
Bibliografie	zie hoofdstuk 09.01
Extra bijlage (bvb. foto's, ...)	n.v.t.

08.01 **BIJLAGE 08.01 - LIJST DER WERKEN**

Zie aparte bijlage: 08.01_Lijst-der-werken.pdf

08.02 **BIJLAGE 08.02 - LIJST DER WERKEN VAN BOMEN EN STRUIKEN**

Zie aparte bijlage: 08.01_Lijst-der-werken-bomen-struiken.pdf

HOOFDSTUK 09

BIBLIOGRAFIE

09.01 LITERATUUR

(1) Gedrukte bronnen

- ANTROP, M., Perspectieven op het landschap, Gent, 2007.1
- BAETENS, R. (ed.), Hoven van Plaisantie. Het 'soete' buitenleven in de provincie Antwerpen. 16de-20ste eeuw, Antwerpen, 2014.
- BRACKE, W., Vlaanderen in 100 kaarten, Leuven, 2015.
- DE KOK, H., 'Enkele historische aspecten betreffende Filipkensvijver', sd.; Dossier 'Filipkensvijver', KCML Archief, Agentschap Onroerend Erfgoed, 1981.
- DE SADELEER S., PLOMTEUX, G.: Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Provincie Antwerpen, Arrondissement Turnhout, Kanton Turnhout,Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 16N1, Brussel - Turnhout, 1997.
- Onroerend Erfgoed Antwerpen, Beschermingsdossier DA000573, Filipkensvijver, advies KCML (1982).
- Onroerend Erfgoed Antwerpen, Beschermingsdossier DA000573, Filipkensvijver (M. De Borgher & J. Wijnant, 1982).
- PLANOBOS bvba in opdracht van AVIMCO n.v.- FORIMCA n.v., Bosbeheerplan: 'Bosgroepering AVOBOS met een afmeting van 177 ha 70 a 50 ca', 2002.

(2) Online bronnen

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Domein Filipkensvijver [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12176>.
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Bijgebouwen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/12177>.
- Rijksarchief, Primitief kadasterplan Turnhout, Sectie P, 'Stokt', 3e blad nrs 380 - 714, www.arch.be.
- 'Oorlogspelikelen in Turnhout. Het verhaal van een Kempische stad tijdens de Tweede Wereldoorlog' via [http://www.thesis.net/turnhout/turnhout_Hoofdstuk_V\(8\).htm#_ftn50](http://www.thesis.net/turnhout/turnhout_Hoofdstuk_V(8).htm#_ftn50).

(3) Wetteksten

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED. Ministerieel Besluit 1800 – Domein Filipkensvijver, Brussel: 30 juni 1982.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED. Wijzigingsbesluit 11129 – Domein Filipkensvijver, Brussel: 26 juni 1984.
- Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, gewijzigd bij het Decreet van 4 april 2014.

09.02 ARCHIEVEN

(1) Stadsarchief Turnhout

- Inventarisnummers: #612, 119#023, 1903#03691, 1903#3736, 1903#3757

(2) Kadasterarchief Antwerpen

- Inventarisnummers: 691#1841, 691#1909, 691#1907, 706#1866, 706#1877, 706#1864, 714#1854, 714#1864, 706#1882, 714#1882, 706#1890, 714#1890, 714#1835, 714#1907

09.03 AFBEELDINGEN

Alle foto's werden genomen in 2018-2019 door ARAT architecten, tenzij dit anders werd vermeld in het bijschrift bij de afbeelding.

